

Sovitteluinformaatio sarjakuvana alaikäisten rikosasioiden sovittelussa

Anne Antila ja Anni Hukka

2024 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Sovitteluinformaatio sarjakuvana alaikäisten rikosasioiden sovittelussa

Anne Antila, Anni Hukka
Oikeudellinen erityisosaaminen ja
oikeusmuotoilu (YAMK)
Opinnäytetyö
Toukokuu 2024

Anne Antila, Anni Hukka

Sovitteluinformaatio sarjakuvana alaikäisten rikosasioiden sovittelussa

Vuosi

2024

Sivumäärä

66

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on parantaa sovitteluun osallistuvan alaikäisen ymmärrystä sovitteluprosessista sekä siinä syntyneiden ratkaisujen merkityksestä. Työn tarkoituksena on myös tuottaa alaikäisille sovitteluun osallistuville informaatiota sovitteluprosessista uudella, alaikäisiä kiinnostavalla tavalla. Keskeisenä ajatuksena on, että informaatio olisi selkeää, jotta alaikäinen ymmärtää, mitä sovitteluprosessissa tapahtuu.

Opinnäytetyön tavoitteena on luoda selkeä ja ymmärrettävä informaatio sarjakuvan keinoin käyttäjänäkökulmaa hyödyntäen. Työn toimeksiantaja on Kymi-Saimaan sovittelutoimisto, joka tuottaa lakisääteistä rikos- ja riita-asioiden sovittelupalvelua Etelä-Savon, Varkauden ja Kaakkois-Suomen alueilla.

Opinnäytetyö toteutettiin oikeusmuotoilun ja palvelumuotoilun menetelmiä hyödyntäen. Kehittämisprosessi noudatti nelivaiheista tuplatimantti-prosessimallia, jota pidetään yhtenä tunnetuimmista palvelumuotoilun prosessimalleista. Ensimmäisessä vaiheessa tutustuimme sovitteluprosessiin ja ilmiöihin sen ympärillä. Toisessa vaiheessa keräsimme tietoa asiakasymmärryksestä ja analysoimme jo käytössä olevaa sovittelun asiakasinformaatiota kohderyhmämme avulla. Kolmannessa vaiheessa teimme sarjakuvallamme käsikirjoituksen, jonka perusteella loimme sarjakuvasta prototyypin. Prototyypin testattiin neljällä eri testiryhmällä. Viimeisessä vaiheessa kehitimme testiryhmien palautteiden perusteella valmiin sarjakuvan sovitteluinformaatiosta alaikäisille.

Opinnäytetyön lopputuotoksena syntyi sarjakuva sovitteluprosessista, joka lisättiin Kymi-Saimaan sovittelutoimiston sivulle. Valmiin sarjakuvan löytää myös luomamme QR-koodin avulla. QR-koodi luotiin helpottamaan käytettävyyttä alaikäisten näkökulmasta. Koodin voi lähettää alaikäiselle esimerkiksi viestillä puhelimeen tai antaa muun sovitteluinformaation mukana.

Sarjakuvamme on uusi sekä selkeä tapa kertoa sovittelusta. Sarjakuva kiinnostaa alaikäisiä ja parantaa heidän ymmärrystään sovitteluprosessista. Sen visuaalisuus tukee heidän ymmärryksensä lisäämistä sekä ottaa huomioon kaikenlaiset oppijat. Sarjakuva on julkisesti saatavilla, joten sitä pystyy hyödyntämään kaikki sovittelusta kiinnostuneet.

Tulevaisuudessa jatkokehittämistä voidaan toteuttaa Kymi-Saimaan sovittelutoimiston henkilöstön sekä erilaisten sidosryhmien kesken. Sarjakuvasta on mahdollista toteuttaa äänellinen versio, joka lisää sarjakuvan saavutettavuutta merkittävästi. Jatkokehittämisen kannalta sarjakuvasta voisi kerätä palautetta sitä käyttäviltä henkilöiltä. Mikäli sovittelua ohjaava laki muuttuisi merkityksellisesti, sarjakuva tulisi päivittää vastaamaan uutta tilannetta.

Anne Antila, Anni Hukka

Mediation Information as a Comic in the Mediation of Criminal Cases Committed by Minors

Year

2024

Pages

66

The purpose of this thesis is to improve the understanding of the minor who participates in mediation about the mediation process and the meaning of the resulting solutions. The purpose of the thesis is also to provide minors participating in mediation with information about the mediation process in a new, interesting way. The main idea is that the information should be clear so that the minor understands what is happening in the mediation process.

The aim of the thesis is to create clear and understandable information by means of comics, utilizing the user's perspective. The client of the thesis is Kymi-Saimaa's Mediation Office, which provides statutory mediation services for criminal and dispute cases in the regions of South Savo, Varkaus and South-East Finland.

The thesis was carried out using the methods of legal design and service design. The development process followed the four-step Double Diamond process model, which is considered one of the most well-known service design process models. The first step was to get to know the mediation process and the phenomena around it. In the second step, information on customer understanding was collected and the in-use mediation customer information was analyzed with the help of the target group. In the third step a script was created for the comic which served as the basis for the prototype of the comic. In the last step, based on the feedback from the test groups, a finished comic about mediation information for minors was developed.

The final product of the thesis was a comic about the mediation process which was added to the website of the Kymi-Saimaa's Mediation Office. The finished comic can also be found with a QR-code that was created. The code was created to ease usability from the perspective of minors. The code can be sent to the minor, for example, by text message or given along with other mediation information.

The comic is a new and clear way to share information about mediation. The comic interests minors and improves their understanding of the mediation process. Its visuality supports the increasing of their understanding and considers all types of learners. The comic is publicly available, so anyone interested in mediation can use it.

In the future, further development can be carried out between the personnel of the Kymi-Saimaa's mediation office and various stakeholders. It is possible to create an audio version of the comic, which increases the accessibility of the comic significantly. In terms of further development, feedback could be collected about the comic from the people who use it. If the law governing mediation were to change significantly, the comic should be updated to reflect the new situation.

Keywords: mediation, comic, minor, legal design

Sisällys

1	Johdanto.....	6
1.1	Opinnäytetyön tarve ja tavoite	6
1.2	Opinnäytetyön aiheen rajaaminen.....	7
1.3	Aineisto ja menetelmät	8
2	Tietoperusta	9
2.1	Rikosprosessin ja sovittelun pääpiirteet	10
2.1.1	Sovittelua ohjaava lainsäädäntö.....	11
2.1.2	Sovittelun kehitys ja eri sovellukset Suomessa.....	13
2.2	Sovittelu maailmalla	15
2.3	Restoratiivinen oikeus	18
2.4	Rikosprosessi	20
2.4.1	Menettelyperiaatteet	21
2.4.2	Syyttäjän asema ja tehtävät	23
2.4.3	Rikoksen osapuolten asemat, veloitteet ja oikeudet	23
2.5	Rikosasioiden sovittelu Suomessa nykypäivänä	24
2.6	Alaikäisten sovittelun erityispiirteet	28
2.7	Oikeusmuotoilu	31
2.7.1	Oikeudellisen asiakirjan saavutettavuus	32
2.7.2	Informaatiomuotoilu	33
2.7.3	Sarjakuva informaatiomuotoilun työkaluna.....	34
3	Kehittämisasetelma	36
3.1	Palvelumuotoilu	36
3.2	Tuplatimantti-prosessimalli	37
3.2.1	Vaihe 1: löydä.....	38
3.2.2	Vaihe 2: määritä	40
3.2.3	Vaihe 3: kehitä.....	45
3.2.4	Vaihe 4: tuota	52
4	Tulokset	56
4.1	Johtopäätökset ja pohdinta	58
4.2	Jatkokehittämisaiheet.....	60
	Lähteet.....	61
	Julkaisemattomat lähteet	65
	Kuvat	65

1 Johdanto

1.1 Opinnäytetyön tarve ja tavoite

Mitä sinä tiedät sovittelusta? Sovittelu rikosprosessin rinnalla on nyt ajankohtaisempi kuin koskaan. Vaikka sovittelua tarjotaan yhä useammin eheyttävämpänä vaihtoehtona rikosprosesseille, on ihmisten tietous sovittelusta varsin vähäinen. Sovitteluun ja sen eri muotoihin tutustutaan monesti ensimmäistä kertaa vasta silloin, kun henkilö itse on kysymyksen äärellä, haluan osallistua sovitteluun?

Pääministeri Marinin hallituskaudella (2019-2023) hallitusohjelmaan kirjattiin sovittelun käytön vahvistaminen oikeudenkäyntimäärien vähentämiseksi. Hallitusohjelman mukaan tavoitteena oli myös uusintarikollisuuden ehkäiseminen sekä kokonaisrikollisuuden vähentäminen. (Valtioneuvosto 2019, 88-90.) Hallitusohjelman tavoitteiden eteenpäin viemiseksi oikeusministeriö asetti työryhmän selvittämään sovittelun tilannetta ja kehittämistarpeita vuosina 2020-2023. Yhtenä selvityksen kohteena oli sovittelun käytön laajentaminen sekä sen laadun kehittäminen. (Valtioneuvosto 2023, 8.)

Työryhmän laatiman selvityksen mukaan sovittelun tunnettuuden lisääminen on keskeistä sovitteutoiminnan kehittämisessä, niin kansalaisten kuin sidosryhmien osalta. Sovittelun tunnettuutta tulisi lisätä erityisesti lasten ja nuorten kohdalla, jolloin sovittelua voitaisiin käyttää ensisijaisena konfliktinratkaisukeinona. Lasten ja nuorten tekemien rikosten sovitteluun ohjausta tulisi lisätä ja samalla lisätä lasten ja nuorten kanssa toimivien viranomaisten sekä muiden toimijoiden tietoisuutta sovittelusta. Sovittelua lisäämällä lasten ja nuorten olisi mahdollista ymmärtää tekojensa seuraukset, sekä ottaa vastuuta aiheuttamistaan vahingoista, joka vähentäisi myös uusintarikollisuutta. (Valtioneuvosto 2023, 54.)

Lasten ja nuorten konfliktien käsittelyssä tulisi arvioida osapuolten suostumusta ja vapaaehtoisuutta. Käsittelyn tulisi tuntua turvalliselta ja uhrin oikeusturva tulisi huomioida. (Valtioneuvosto 2023, 54.) Myös rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005, jäljempänä ”sovittelulaki”) mukaan sovittelu perustuu vapaaehtoisuuteen ja sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat vapaaehtoisesti ja henkilökohtaisesti ilmaisseet suostuvansa sovitteluun, sekä pystyvät ymmärtämään sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. Ennen suostumuksen antamista osapuolille tulee selvittää heidän sovitteluun liittyvät oikeudet sekä asema sovittelussa. Suostumuksen voi perua milloin tahansa sovittelun aikana.

Lähivuosien tavoitteena on sovittelun käytön lisääminen etenkin lasten ja nuorten kohdalla. Sovittelulaki edellyttää, että alaikäisen tulisi ymmärtää sovittelun ja siinä tehtävien

ratkaisujen merkitys, ennen suostumuksen antamista sovitteluun. Jos sovittelu- tai rikosprosessi eivät ole alaikäiselle tuttuja ja käytetyt termit ovat vieraita, niin kuinka voidaan varmistaa, että alaikäinen ymmärtää, mihin on suostumassa?

Opinnäytetyömme tavoitteena on alaikäisten sovittelutietouden lisääminen heille ymmärrettävässä muodossa. Alaikäisten sovittelutietouden lisääminen on omiaan kasvattamaan heidän luottamustaan ja sitoutumistaan sovitteluun. Tavoitteeseen pääsemme luomalla sarjakuvan sovitteluun etenemisestä sekä siihen olennaisesti liittyvistä asioista.

Opinnäytetyössämme tutustumme rikos- sekä sovitteluun pääpiirteisiin sekä näiden kulkuun toistensa rinnalla. Tietoperustassamme käsittelemme restoratiivisen oikeuden ideologiaa, joka vaikuttaa sovittelun taustalla. Kerromme, millaista sovittelu on Suomessa ja millaisia erityispiirteitä liittyy alaikäisten sovitteluun. Tutustumme myös sovittelun historiaan, sekä siihen, millaista sovittelu on maailmalla. Työmme kehittämisen kannalta käsittelemme teoriaa oikeus- sekä palvelumuotoilusta, joiden prosessien mukaan kehittämistyötä olemme tehneet.

1.2 Opinnäytetyön aiheen rajaaminen

Työmme käsittelee sovitteluinformaation sisältöä sekä oikea-aikaisuutta alaikäisten rikosasioiden sovittelussa. Alkuperäinen suunnitelmamme oli tutkia oikeusmuotoilun keinoin asiakkaalle sovittelusta annettavan informaation sisältöä ja oikea-aikaisuutta sekä selkeyttää sitä yleisesti kaikkia sovittelun asiakkaita koskevaksi. Aiheeseen tarttuminen tuntui haastavalta ja pian totesimme työmäärän olevan liian suuri suhteutettuna opinnäytetyön laajuuteen. Keskustelimme Kymi-Saimaan sovittelutoimiston vastuuhenkilön kanssa ja keskustelun pohjalta aihe rajautui alaikäisten sovitteluun. Aiheen rajaaminen selkeytti heti suunnitelmiamme ja uusia ideoita alkoi syntyä. Ilman rajausta aihe olisi ollut liian laaja ja olisi ollut haastavaa saada aikaan kompakti tutkintakentän ollessa niin suuri. Opinnäytetyössämme emme käsittele riita-asioiden sovittelua. Olemme rajanneet työmme ulkopuolelle myös lähisuhdevakivalta-asiat. Alaikäisillä tarkoitamme tässä opinnäytetyössä alle 18-vuotiaita sovittelun osapuolia.

Työn tilaajana toimii Kymi-Saimaan sovittelutoimisto. Sovittelu ry on vuonna 1990 perustettu yhdistys, joka tuottaa lakisääteistä ja maksutonta rikos- ja riita-asioiden sovittelupalvelua nimellä Kymi-Saimaan sovittelutoimisto. Toimialueena on Etelä-Savo, Varkaus ja Kaakkois-Suomi. Vuonna 2023 Kymi-Saimaan sovittelutoimistoon saapui yhteensä 1121 aloitetta ja näiden lisäksi virka-apua annettiin 11 aloitteessa, eli aloitteiden kokonaismäärä oli 1132kpl. Yhdeksi aloitteeksi lasketaan esitutkintapöytäkirja tai muu vastaava toimeksianto, joka sisältää yhden tai useampia asianomistajia ja rikosasioita. Edellä mainitut aloitteet sisälsivät yhteensä 1379 rikosasiaa. Kasvua edelliseen vuoteen verrattuna oli n. 4 %. Vuonna 2023 alueella toimi 110 vapaaehtoissovittelijaa ja vakituisia ammattihenkilöitä oli 8; sovittelutoimiston johtaja sekä 7 sovitteluohjaajaa. (Toimintakertomus 2023.)

Poliisin tietoon tulleiden alle 15-vuotiaiden rikosepäilyt ovat kasvaneet vuoden 2015 jälkeen merkittävästi. Tarkastelujaksolla vuosina 2015-2021, väestöön suhteutettu taso on kasvanut 9-11-vuotiaiden kohdalla 90 % ja 12-14-vuotiaiden kohdalla jopa 134 % vuoteen 2015 verrattuna. Sen sijaan 15-17-vuotiaiden vastaava luku on 32 %. Samalla tilastot viittaavat siihen, että rikokset kasautuvat pienelle rikosaktiiviselle joukolle. Alaikäisten tekemät rikokset kohdistuvat usein toisiin alaikäisiin, ja tapahtumat sijoittuvat usein koulun ympäristöön. (Keskusrikospoliisi 2022, 5,18.) Edellä mainitun tilaston valossa, sekä sovittelusta saatujen hyvien kokemusten perusteella tulee alaikäisten määrä sovittelun asiakkaina lisääntymään. Tämän vuoksi tarvitaan erilaisia keinoja kertoa alaikäiselle sovittelusta niin, että he pystyvät ymmärtämään sovittelun tarkoituksen ja antamaan aidon suostumuksensa sovitteluun. Ymmärryksen varmistaminen on omiaan lisäämään myös oikeusturvan toteutumista sekä osallisuutta.

1.3 Aineisto ja menetelmät

Sovittelutoiminnan olennaisena osana on sitä ohjaava sovittelulaki. Lisäksi olemme käyttäneet lähteinä muita sovittelutoimintaa sivuavia lakeja ja sopimuksia, kuten lastensuojelulaki (417/2007) ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus (60/1991).

Olemme käyttäneet lähteenä sovittelussa laajasti käytössä olevaa Rakennamme sovinto-opasta, jonka on laatinut Aune Flinck. Opas on valmistunut vuonna 2013 ja sen on tilannut Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Flinck on sovittelukentällä tunnettu kehittäjä. Opas on vanha, mutta sitä käytetään edelleen esimerkiksi uusien vapaaehtoissovittelijoiden kouluttamisessa.

Tuoreempaan sovittelun lähteenä olemme käyttäneet vuonna 2022 julkaistua *Sovittelu ja sen sovellukset*-kirjaa, jonka kirjoittajat ovat eturivin sovittelun asiantuntijoita sekä sovittelun tutkijoita. Tärkeä kirjallisuus on ollut myös prosessioikeuden emeritusprofessori Antti Jokelan vuonna 2018 julkaistu *Rikosprosessi oikeus*.

Lähteinä olemme käyttäneet myös erilaisia tieteellisiä artikkeleita, kuten Eliisa Pitkäsälön ja Anne Ketolan vuonna 2020 julkaistuja artikkeleita informaatiomuotoilusta. Pitkäsalo toimii Tampereen yliopiston kieltenyksikön lehtorina. Ketola on Tampereen yliopiston tutkija. Käytimme myös suomalaisen sovittelun tunnetun asiantuntijan Henrik Elonheimon vuonna 2004 julkaistua artikkelia restoratiivisesta oikeudesta ja suomalaisesta sovittelusta. Elonheimo on kriminologian dosentti sekä oikeustieteen tohtori. Lähteinä olemme hyödyntäneet myös *Haaste*-lehden erilaisia artikkeleita. *Haaste*-lehteä julkaisee rikosentorjuntaneuvosto yhdessä oikeusministeriön kanssa.

Opinnäytetyömme tutkimusmenetelmänä on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimusmenetelmä perustuu tulkintaan. Sen avulla voi kuvata ihmisten kokemusten perusteella ilmiötä tai ymmärtää heidän tuottamiaan subjektiivisia tai monitulkintaisia

merkityksiä. Laadullinen tutkimusmenetelmä on tärkeä työkalu esimerkiksi työyhteisötutkinnaissa, rekrytoinneissa sekä opiskelukokemusten tutkimisessa. Näissä kaikissa yhteistä on se, että tiedon tuottamisessa on kiinnostuttu yhteisöiden tai henkilöiden käsityksistä ja kokemuksista. (Vilka 2021.)

Laadullisen tutkimuksen tekijän on ymmärrettävä, miksi tutkittava ilmiö on tärkeä tutkittavalle henkilölle tai yhteisölle. On tiedettävä myös asiayhteys, joka voi olla esimerkiksi vaihe elämässä, tutkittavan suhde tuotteeseen tai poliittinen vakaumus. Tutkittava henkilö peilaa hänen kokemuksensa perusteella muodostunutta tietoutta, jota tutkimuksen tekijän tulee ymmärtää tutkittavan tuottaman puheen, tekstien tai esimerkiksi kuvien kautta. (Vilka 2021.)

Laadullinen tutkimus ilmenee työssämme sovitteluilmiöön tutustumisella ja tutkimalla olemassa olevaa materiaalia sovittelusta. Materiaalia tutkimalla pyrimme ymmärtämään ilmiötä ja saamaan empiirisiä näyttöjä aiheesta. Tutkimus ilmenee myös palvelumuotoilun prosessin eri vaiheissa, esimerkiksi testiryhmien käyttämisessä ja heidän havainnoistaan saaduista tulkinnoista.

Kehittämisasetelmamme kulmakivenä on toiminut palvelumuotoilun prosessimalli tuplatimantti (the double diamond), jonka vaiheiden perusteella olemme työtämme kehittäneet. Prosessimallin idea kiteytyy kahteen timanttiin, joista ensimmäinen keskittyy ratkaistavan ongelman ymmärtämiseen ja toinen ratkaisun kehittämiseen. (Innanen 2018).

2 Tietoperusta

Opinnäytetyömme tietoperusta koostuu sovittelusta, sen ideologiasta, rikosprosessista sekä muista sovitteluun olennaisesti liittyvistä asioista. Tutustumme myös oikeusmuotoiluun, joka on olennaista työmme toteutuksen kannalta. Tietoperustamme alussa kuvaamme rikosprosessin pääpiirteet sekä miten sovittelu liittyy rikosprosessiin. Rikosprosessi ja sovittelu kulkevat rinnakkain, joten on tärkeää ymmärtää molempien prosessit sekä näiden liityntäkohdat ennen niihin syventymistä tarkemmin. Työmme kannalta on myös olennaista kuvata alaikäisten sovitteluprosessiin liittyviä erityispiirteitä.

Tutustumme sovittelun historiaan sekä kehittymiseen Suomessa. Olemme myös tarkastelleet, kuinka sovittelua harjoitetaan maailmalla. Sovittelun taustateorian vaikuttaa restoratiivinen oikeus ja kerromme, mitä se tarkoittaa. Tutustumme myös siihen, miten EU:ssa restoratiivisen oikeuden asemaa yritetään kasvattaa sekä kehittää.

Rikosprosessin osalta kuvaamme sen tehtävät ja tavoitteet sekä millaisia menettelyperiaatteita rikosprosessi sisältää. Kerromme, millaista rikosasioiden sovittelu on Suomessa

nykypäivänä sekä millainen lainsäädäntö sovittelua ohjaa. Tutustumme myös oikeus- ja informaatiomuotoiluun, jotka ovat olennaisia osia oikeudellisten tekstien ja ohjeiden selkiyttämisessä. Tutustumme oikeudellisen asiakirjan saavutettavuuteen ja asioihin, jotka siihen vahvasti vaikuttavat. Kerromme lisäksi sarjakuvan määrittelystä eli mitkä elementit ja asiat tulee toteutua, jotta sarjakuvan tunnusmerkit täyttyvät.

2.1 Rikosprosessin ja sovittelun pääpiirteet

Restoratiivista oikeutta määritellään usein sen perusteella, miten se eroaa oikeusjärjestelmästä. Rikosoikeus määrittää rikoksen tietyt rikoksen tunnusmerkistöt täyttäväksi toiminnaksi, josta seuraa lain mukainen rangaistus sekä mahdollisesti vahingonkorvauksia. Valtion tehtävänä on rikosasian käsittely, määrittely sekä rangaistuksen antaminen. Rikosprosessiin kuuluu poliisin, syyttäjän sekä tuomioistuimen tehtävät rikoksen tutkimisen, selvittämisen ja ratkaisemisen osalta. Ensisijaisesti rikosoikeutta voidaan määritellä rankaisevana reaktiona rikollisuuteen. (Jauhiainen & Jokinen 2022, 149.)

Restoratiivisen oikeuden näkökulmasta rikos määritellään ensisijaisesti ihmissuhteita ja yhteisöjä loukkaavaksi teoksi. Rikoksen käsittely kuuluu osapuolille ja heitä koskettaville yhteisöille valtion sijaan. Osapuolten tarpeet huomioidaan, ja he saavat mahdollisuuden osallistua itse aktiivisesti rikoksesta aiheutuneen haitan käsittelyyn sekä korjaamiseen. Rikossovittelussa uhri tulee kuulluksi ja saa myös todennäköisemmin vahingonkorvauksen, mikäli epäilty haluaa vapaaehtoisesti selvittää asiaa. Osapuolet voivat sopia aiheutuneen haitan korjaamisesta ja hyvittämisestä heidän parhaaksi katsomallaan tavalla. Epäilty pääsee käsittelemään omia syyllisyyden sekä häpeän tunteitaan ja pystyy ottamaan vastuuta teostaan. Rikossovittelu nähdään ensisijaisesti korjaavana reaktiona rikollisuuteen. (Jauhainen & Jokinen 2022, 149.)

Kriminologi Howard Zehr tunnetaan restoratiivisen oikeuden kehittäjänä ja hän on havainnollistanut rikosoikeuden ja restoratiivisen oikeuden eroja seuraavasti:

RIKOSOIKEUS	RESTORATIIVINEN OIKEUS
Rikos loukkaa lakia sekä valtiota	Rikos loukkaa henkilöitä sekä ihmissuhteita
Loukkaus tuottaa syyllisyyttä	Loukkaus tuottaa velvollisuuksia
Oikeuden toteutuminen vaatii valtiota määrittämään syyllisyyden sekä asettamaan rikoksesta rangaistuksen	Oikeudenmukainen prosessi korjaa tilannetta sekä tapahtumasta aiheutuneita vahinkoja osallistaen osapuolet siihen mukaan
Rikoksen tekijä saa ansaitsemansa rangaistuksen	Uhrin tarpeet sekä tekijän vastuunotto ovat tärkeitä asioita vahinkojen korjaamisessa

Kuva 1: Rikosoikeuden ja restoratiivisen oikeuden erot Howard Zehrin mukaan (Gellin, Jokinen & Slögs 2022, 25)

2.1.1 Sovittelua ohjaava lainsäädäntö

Vuonna 2005 Suomessa tehtiin hallituksen esitys, jossa esitettiin säädettäväksi laki rikosasioiden sovittelusta. Esityksessä ehdotettiin, että laissa säädettäisiin hallinnollisesta organisoinnista, valtion korvauksesta toiminnan kustannuksiin sekä menettelytavoista sovittelua toteutettaessa. Esityksen taustalla oli sovittelutoiminnan asteittainen laajentuminen ja sovittelavien tapausten vaikeutuminen, jotka olivat asettaneet haasteita niin sovittelijoille kuin toimintaa organisoineille tahoille. Sovittelulailla haluttiin varmistaa, että toimintaa olisi saatavilla koko maassa (yhdenvertaisuus ja oikeusturva) ja että palvelu olisi tasalaatuista, asuinpaikasta riippumatta. (HE 93/2005.)

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005) tuli voimaan vuonna 2006. Sovittelulain ensimmäinen luku sisältää yleisiä säännöksiä mm. lain soveltamisalasta, sovittelun yleisistä edellytyksistä sekä sovittelussa käsiteltävistä asioista. Toisessa luvussa määritetään sovittelun järjestämisestä ja kustannusten korvaamisesta ja kolmannessa luvussa sovittelumenettelyn toteutuksesta. Neljäs luku pitää sisällään erinäisiä säännöksiä mm. todistamis- ja vetoamiskiellosta.

Sovittelun toteuttamisen ehtona lain mukaan on (yleiset edellytykset), että osapuolet ymmärtävät sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. Osapuolten on myös annettava suostumus sovitteluun henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti. Ennen suostumuksen saamista tulee osapuolille selvittää heidän sovitteluun liittyvät oikeudet sekä asema sovittelussa. Edellä mainitut koskevat myös alaikäisiä. Tämän lisäksi alaikäisen huoltajilta tai laillisilta edustajilta tulee saada suostumus sovitteluun. (Sovittelulaki, 2 §.)

Sovittelua sivuavia lainkohtia löytyy myös muista laeista. Suomen perustuslaissa (731/1999) säädetään kaikille kansalaisille kuuluvista perusoikeuksista. 14 §:ssä määritellään, että julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon. 22 §:n mukaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen turvaaminen kuuluu julkiselle vallalle. 6 § määrittää yhdenvertaisuudesta, että kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Samassa pykälässä alaikäisten oikeudesta osallisuuteen mainitaan, että lapsia on kohdeltava yksilöinä tasa-arvoisesti, ja heidän tulee saada vaikuttaa heitä koskeviin asioihin kehitystasoaan vastaavasti. Lainsäädännöllä on vahvasti suojattu alaikäisen oikeutta osallistua häntä koskeviin asioihin, ja tästä syystä alaikäisen ymmärryksen tasolle viety vuoropuhelu ja kuuleminen ovat erittäin tärkeitä (Flinck 2013, 131). Mahdollisuus vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon sekä yhdenvertaisuus ja ymmärrys ovat sovittelun kulmakiviä myös alaikäisten kohdalla, ja ne nousevat vahvasti esiin sovittelun edellytyksiä arvioitaessa.

Alaikäisten kohdalla sovittelua sivutaan myös lastensuojelulaissa. Lastensuojelulain (417/2007) tehtävänä on varmistaa lapsille oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. 24 §:n mukaan hyvinvointialueen tehtävänä on tarvittaessa ohjata alaikäinen sovitteluun. Lastensuojelu kulkee vahvasti sovittelun rinnalla alaikäisten sovitteluasioissa. Lähtökohtana on aina alaikäisen etu ja oikeudet, ja niiden mukaan alaikäisen tulee olla itse mukana käsittelemässä ja suunnittelemassa häntä koskevia asioita (Flinck 2013, 125).

Alaikäisten oikeuksia ottaa osaa oman asiansa käsittelyyn puoltaa myös YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista (60/1991), jossa 12 artiklan mukaan alaikäisellä on oikeus vapaasti ilmaista omat näkemyksensä omissa asioissaan, ikä ja kehitystaso huomioon ottaen. Tämän toteuttamiseksi alaikäiselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi itseään koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimituksissa joko henkilökohtaisesti tai välillisesti.

Yhdistyneiden kansakuntien eli YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus solmittiin YK:n yleiskokouksessa vuonna 1989. Sopimus tuli voimaan kansainvälisesti vuonna 1990. Suomi on ollut liittyneenä sopimukseen vuodesta 1991 asti. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus on tällä hetkellä maailman ratifioituin ihmisoikeussopimus. (Suomen YK-liitto.)

2.1.2 Sovittelun kehitys ja eri sovellukset Suomessa

Suomen Akatemia aloitti Vantaalla vuonna 1983 nuorille rikoksentekeijöille suunnatun ”Sovitaan -projektin”, joka jatkui Akatemian rahoittamana vuoteen 1985. Projektista saatujen hyvien kokemusten pohjalta Vantaan kaupunginvaltuusto hyväksyi ”Sovitaan -projektin” osaksi kaupungin sosiaalilautakunnan tehtävää. Vähitellen Vantaan mallin mukaiset kokeilut käynnistyivät myös muissa suuremmissa kaupungeissa joko kaupunkien tai järjestöjen tarjoamana toimintana. (Ojanne 2017, 6.)

Juhani Iivarin voidaan sanoa olevan Suomen sovittelujärjestelmän alullepanija, joka nosti esille sovittelun mahdollisuuksia. Sovittelu kohtasi alkuun epäluuloa mm. juristien ja poliisin taholta, mutta pian hyvien tulosten valossa epäluulo alkoi väistymään. 1990-luvulla sovittelu-toimintaa oli tarjolla jo eri puolilla Suomea, mutta käytännöt olivat hyvin vaihtelevia, varsinkin sovittelutilojen suhteen. Sopimuksia kirjoitettiin kirjoituskoneilla tai käsin, eikä sovittelijoilla ollut käytössä ammattihenkilöstön tukea ja ohjausta. 1990-luvulla laman myötä sovittelutoiminnan määrärahoja supistettiin, ja toimintaa ajettiin alas useissa kunnissa, vaikka toiminnan hyödyt olivat nähtävissä. Pian huomattiin, että toimintaa oli yhdenmukaistettava, ja saatava sovittelupalvelu kaikkialle Suomeen. Todettiin myös, että toiminnan sisällössä ja laadussa oli merkittäviä eroja riippuen paikkakunnasta. (Ojanne 2017, 7-8.) Vuonna 1997 rikoslainsäädäntöä muutettiin ja osapuolten välinen sovinto tuli perusteeksi toimenpiteistä luopumiselle. Sovintoon päättynyt sovittelu saattoi näin ollen vaikuttaa niin poliisiin, syyttäjän kuin tuomioistuimen päätökseen. Sovittelupalvelun saatavuus vaihteli kuitenkin kunnittain, ja näin ollen ihmiset eivät olleet yhdenvertaisessa asemassa lain edessä. (Jauhiainen & Jokinen 2022, 146.) Vuosina 1986-2006 palvelun järjestäjät vastasivat itse toiminnan rahoituksesta, sovittelijoiden kouluttamisesta sekä toiminnan kehittämistä (Ojanne 2017, 6).

Vuonna 2000 Valtioneuvosto nimitti Juhani Iivarin selvitysmieheksi selvittämään sovittelun tilaa Suomessa. Iivarin sovittelupalveluiden saatavuutta koskevassa selvitystyössä esitettiin sovittelutoiminnan sijoittamista suomalaisen viranomaiskoneistoon, jotta turvattaisiin sovittelutoiminnan valtakunnallinen saatavuus, yhdenvertaisuus kansalaisten välillä sekä toiminnan tasalaatuisuus. Selvityksen perusteella sovittelu sijoittui lopulta aluehallintoviraston (AVI) alaisuuteen. (Ojanne 2017, 8-9.)

Vuonna 2005 säädettiin sovittelulaki, joka astui voimaan 1.6.2006. Sovittelulain myötä sovittelupalvelua tuli olla saatavilla yhdenvertaisesti ympäri Suomen. Tämän jälkeen järjestämisvastuu siirtyi lääninhallituksille, jotka kilpailuttivat sovittelupalveluiden tuottajat ja valitsivat sovittelupalvelujen järjestäjät. Sovittelulain mukaan järjestäjinä voivat toimia kunnat, järjestöt tai yhdistykset. Uuden sovittelulain myötä sovittelutoimistoilla oli oltava peruskriteerit täyttävät sovitteluohjaajat ja vastuuhenkilöt, sekä riittävät puitteet toiminnan järjestämiselle. Vapaaehtoissovittelijoiden koulutusta yhdenmukaistettiin ja yhteistyö eri toimijoiden

välillä alkoi lisääntyä. Lääninhallitukset muuttuivat myöhemmin aluehallintovirastoiksi (AVI). Vuonna 2015 sovittelulakiin tuli muutos, minkä myötä sovittelutoiminnan valtakunnallinen järjestämisvastuu siirtyi Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle (THL) vuoden 2016 alusta. Sosiaali- ja terveysministeriöllä on ollut sovittelutoiminnan valtakunnallinen johto, ohjaus ja valvonnan vastuu sovittelulain säätämisestä asti, vuodesta 2005. (Ojanne 2017, 6-9.)

Vantaan Sovitaan-projektin ensimmäiselle sovittelijakurssille (vuonna 1983) osallistui 25 vapaaehtoista, ja vuonna 1984 soviteltiin 57 rikostapausta (Ojanne 2017, 11). Miltei 40 vuotta myöhemmin, vuonna 2022, sovitteluun ohjautui n. 13 000 rikosasiaa, ja vapaaehtoisia sovittelijoita oli jo 1530 (THL 2023a).

Suomalainen sovittelukenttä on kehittynyt ja laajentunut 2000-luvulla voimakkaasti. Käytössä on useita erilaista sovittelun muotoja, joissa ratkotaan erilaisia konflikteja elämän eri osa-alueilta. Näiden lisäksi on käytössä erilaisia sovittelun kaltaisia ja sovinnollisuutta edistäviä toimintamalleja. (Peltonen, Haavisto, Heinonen & Elonheimo 2022, 9.) Suomessa sovittelu on levinnyt kaikille elämän eri osa-alueille, kuten päiväkoteihin, kouluihin, työpaikolle, vankiloihin jne. Tästä huolimatta harvat kuitenkaan tuntevat sovittelua ja sen periaatteita kovin syvällisesti. (Ervasti & Attias 2022, 1.)

Oikeusministeriö asetti työryhmän selvittämään suomalaisen sovittelun tilaa ja kehittämistarpeita vuosina 2020-2023. Selvitystyöryhmän mukaan sovittelun eri muotoja toteutetaan laajasti ja sovittelutoiminnalle olisi kansallisen koordinaation tarvetta, sillä tällä hetkellä sovittelun toimijoiden kenttä on hajanainen, eikä synergiaetuja hyödynnetä riittävästi. Sovittelijoiden koulutus on epäyhtenäistä, ja joissain muodoissa sovittelijoina toimivat koulutetut vapaaehtoiset ja toisissa ammattilaiset. Osa sovittelupalveluista on ilmaisia, toiset taas maksullisia. Selvityksen perusteella työryhmän ehdotus on, että kansallinen koordinaatorakenne perustettaisiin oikeusministeriöön. (Valtioneuvosto 2023, 8.)

Sovittelun käyttö on kasvanut, mutta eri osa-alueiden vertailu on vaikeaa, sillä kaikilta sovittelun osa-alueilta ei ole saatavilla tarkkoja tietoja sovittelujen määristä. Sovittelun eri osa-alueita on vaikeaa vertailla keskenään myös siksi, että sovitteluprosessit ovat luonteeltaan erilaisia, ja niiden kesto sekä niihin käytetyt resurssit vaihtelevat. (Peltonen ym. 2022, 201.)

Erilaiset sovittelumenettelyt voidaan jakaa kahteen ryhmään niiden lakisidonnaisuuden perusteella. Lakisääteisissä sovitteluissa sovittelun järjestämisestä on säädetty laissa ja toiminnan rahoitus on pysyvää (esimerkiksi sovittelu tuomioistuimissa tai perheasioiden sovittelu). Lakisääteisten sovittelujen rinnalle on noussut käytännön tarpeista suuri joukko menettelyitä, joiden järjestämistä ei säädellä laissa, eikä rahoitus sisälly valtion budjettiin (esimerkiksi naapurussovittelu). (Peltonen ym. 2022, 22.)

LAKISÄÄTEISET	MUUT ESIM.
<ul style="list-style-type: none"> • Rikos- ja riita-asioiden sovittelu. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005) • Tuomioistuinsovittelu. Oikeudenkäymiskaari (4/1734) • Perheasioiden sovittelu. Avioliittolaki (411/1987) 	<ul style="list-style-type: none"> • Koulusovittelu • Naapurisuussovittelu • Katusovittelu • Ympäristösovittelu • Vakavien rikosten jälkikäsitely • Yhteisösovittelu • Työyhteisösovittelu • Huolto- ja tapaamisriitojen sovittelu

Kuva 2: Sovittelumenettelyt (Peltonen ym. 2022, 22.)

Sovittelu on menetelmänä hyvin monikäyttöinen, ja sitä pystytään hyödyntämään hyvin erilaisissa toimintaympäristöissä tapahtuviin konflikteihin. Suomessa käytössä olevat sovittelun sovellukset perustuvat pääosin kolmeen eri teoreettiseen lähestymistapaan. Fasilitatiivis-intresipohjainen malli tähtää ongelmanratkaisuun. Tätä lähestymistapaa sovelletaan mm. tuomioistuinsovittelussa ja perheasioiden sovittelussa. Restoratiivisessa mallissa ajatellaan, että konflikti on osapuolten omaisuutta, ja sovittelun tarkoituksena on voimaannuttaa osapuolia ja korjata heidän välisiä suhteitaan, sekä tavoitella muutosta ja oppimista. Restoratiivista mallia sovelletaan mm. rikos- ja riita-asioiden sovittelussa, naapurisuussovittelussa sekä katusovittelussa. Transformatiivinen malli tähtää osapuolten voimaannuttamiseen sekä molemminpuoliseen ymmärryksen lisäämiseen. Transformatiivista mallia sovelletaan mm. yhteisösovittelussa ja vakavien rikosten jälkikäsitelyssä. (Ervasti & Attias 2021, 311-313.)

Erilaisista yhteyksistä, toteutustavoista ja sovittelijoiden erilaisista lähtökohdista huolimatta sovittelun ydin on aina sama: vapaaehtoinen prosessi, jonka tarkoituksena on edistää konfliktin käsittelyä, ja jossa kaikki osapuolet tulevat kuulluiksi oman näkökulmansa kanssa. Osapuolet ovat itse aktiivisia omassa asiassaan ja sovittelijat toimivat puolueettomasti ja luottamuksellisesti. (Ervasti & Attias 2021, 311.)

2.2 Sovittelu maailmalla

Sovittelun juuret juontavat pitkälle. Uuden-Seelannin maorikansan käyttämää neuvonpitomenetelmää pidetään eräänä ensimmäisenä askeleena restoratiivisen oikeuden kehityksessä. Maorien mukaan rikosoikeuden menettelyt loukkasivat heidän konfliktinratkaisumenetelmiään, joissa tapahtumat käsiteltiin yhdessä yhteisön kanssa, eikä tekijää eristetty pois yhteisöstä.

Muista alkuperäiskansoista mm. Kanadan intiaanit ja Australian aboriginaalit ovat olleet keskeisessä asemassa kehitettäessä restoratiivisia menetelmiä. (Gellin ym. 2022, 25.)

Kanadassa ensimmäiset sovitteluohjelmat perustettiin jo 1970-luvulla. Sovittelun alkuaikoina Kanadassa soviteltiin ainoastaan kevyempiä rikoksia. Viimeisellä vuosikymmenellä myös vakavampia rikoksia on otettu sovitteluun mukaan ja niiden käsittely on kehittynyt. (Canadian Resource Centre for Victims of Crime 2022, 10.)

Australiassa restoratiivinen oikeus on kasvattanut suosiotaan 2000-luvun alusta lähtien. Aiemmin sovittelun koettiin soveltuvaksi vain alaikäisten rikoksiin. Nykyään restoratiivista oikeutta pyritään käyttämään Australian oikeusjärjestelmässä varsin laajasti. Australiassa restoratiivisen oikeuden käytön laajentamisen haasteina ovat olleet suuret kustannukset sekä soviteltavien tapausten vähäisyys, joka on vaikeuttanut sovittelutoiminnan ylläpitoa. (Joudo Larsen 2020, 8-9.) Rikos- ja riita-asioiden sovittelua tarjotaan kaikissa Australian osavaltiossa ja territorioissa paitsi Victoriassa, Etelä-Australiassa ja Australian pääkaupungin territoriossa. Vaikka virallista sovittelupalvelua ei näillä poikkeusalueilla ole, on sovitteluun mahdollista päästä muun alueen kautta, jossa sovittelutoimintaa on. (Joudo Larsen 2020, 29.)

Sovittelu voidaan järjestää vain silloin, jos rikoksentekijä myöntää syyllisyytensä ja molemmat osapuolet suostuvat sovitteluun. Vaikka sovitteluun tarvitaan myös uhrin suostumus, voi sovitteluprosessi kulkea pitkälle ilman uhrin osallistumista. Australiassa sovittelu tapahtuu usein tuomion antamisen jälkeen, mutta se voidaan myös aloittaa ennen virallisen tuomion antamista. Kummassakaan tapauksessa sovitteluun osallistumisella ei ole vaikutusta rikoksentekijän tuomioon. Sovitteluprosessit Australiassa vaihtelevat paljon alueittain. Esimerkiksi Queenslandissa sovittelu on mahdollista tuomion jälkeen yli 17-vuotialle ja sovittelualoitteen voi tehdä uhri tai rikoksentekijä. Queenslandissa sovittelua ei ole rajoitettu pois miltään rikostyyppiltä. (Joudo Larsen 2020, 29-30.)

EU-maissa sovittelu on eri kehitysvaiheissa. Toisissa jäsenvaltioissa kiinnostus sovittelua kohtaan on edelleen vähäistä, kun taas toisissa maissa sovittelulle on olemassa oma lainsäädäntönsä. Sovittelun nopeus ja edullisuus verrattuna oikeudenkäyntiin on kasvattanut kiinnostusta sovittelua ja sen eri menetelmiä kohtaan eri puolilla Euroopan unionia, varsinkin niissä maissa, joissa tuomioistuinjärjestelmät ovat pahoin ruuhkautuneet. (European e-Justice Portal 2024a.)

Pohjoismaissa, Iso-Britanniassa ja Pohjois-Irlannissa sekä Keski-Euroopassa (mm. Belgia ja Itävalta) sovittelumenetelmät ovat hyvin kehittyneitä. Toteutustavat ovat kuitenkin vaihtelevia, sillä toisissa maissa painotetaan uhrin tai tekijän näkökulmaa, toisissa molempia. Suomessa uhriin ja tekijään suhtaudutaan tasapuolisesti. (Elonheimo 2020, 25.)

Sovittelupalvelua tuotetaan useissa maissa kaksipuolaisesti, mikä tarkoittaa, että eri tahot vastaavat palvelun järjestämisestä ja palvelun tuottamisesta. Useimmissa maissa sovittelu kuuluu oikeusministeriön alaisuuteen ja monissa Euroopan maissa se onkin kytketty vahvasti rikosoikeusjärjestelmään. Palveluntuottajina voivat olla esimerkiksi syyttäjälaitos (Belgia), poliisi (Irlanti) tai kriminaalihuoltolaitos (Kreikka). Sovittelupalvelua tuottavat myös erilaiset järjestöt (Itävalta) tai kunnat (Espanja). Suomessa järjestämisvastuu on Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksella (THL) mutta palveluntuottajana voi olla kunta tai järjestö. (Elonheimo 2020, 25.)

Toisin kuin Suomessa, Itävallassa sovittelulle ei ole erityisiä asetuksia tai käytännönsäätöjä. Sovittelu Itävallassa on maksullista. Sovittelijoina toimivat asianmukaisesti koulutetut, ammatillisesti pätevät sovittelijat, joista Itävallan oikeusministeriö ylläpitää rekisteriä. (European e-Justice Portal 2024b.) Itävallassa sovittelupalvelua tuottaa Neustart -niminen järjestö, minkä vastuulla on myös rikoksen tekijöiden integroiminen yhteiskuntaan sekä kriminaalihuolto (Elonheimo 2020, 25).

Espanjassa sovittelutoimintaa valvoo yleinen oikeusneuvosto ja rikosasioissa sovittelu on maksutonta. Sovittelijana toimii puolueeton ja ulkopuolinen henkilö ja toiminta on luottamuksellista. Sovittelulla tavoitellaan epäillyn sopeuttamista takaisin yhteiskuntaan sekä korvauksien saamista rikoksen uhrille. (European e-Justice Portal 2024c.)

Etenkin nuorten osalta (14-18-vuotiaat) sovittelun tavoitteena on palauttaa nuori takaisin yhteiskuntakelpoiseksi. Nuorten osalta sovittelua toteuttavat alaikäisten asioista vastaavat viranomaiset tai yhdistykset. Aikuisia koskevaa sovittelua ei säännellä lailla, mutta joissakin Espanjan maakunnissa sovittelu kuitenkin toteutetaan rikosoikeudellisen sääntelyn ja rikosprosessin pohjalta, jolloin voidaan mahdollistaa rangaistuksen lieventäminen vahingonkorvauksen perusteella sekä yhdenmukaisuus kaikille. Sovittelua käytetään yleensä lievemmissä rikoksissa mutta sitä voidaan käyttää myös muiden rikosten osalta, jos se kokonaistilanteen huomioon ottaen on kannattavaa. Espanjassa sovittelu on kielletty rikoksissa, joissa kyse on sukupuoleen perustuvasta väkivallasta. (European e-Justice Portal 2024c.)

Ruotsissa sovittelulla ei voida korvata oikeudenkäyntiä. Tavoitteena on, että rikoksen tekijä ymmärtää paremmin rikoksen seuraukset ja asianomistaja pääsee käsittelemään tapahtunutta. Sovitteluun osallistumiselle ei ole määritelty ikärajaa, vaan sitä voidaan käyttää iästä riippumatta. Vuodesta 2008 lähtien Ruotsin kuntien on lain mukaan ollut pakollista tarjota sovittelua rikos- ja riita-asioissa alle 21-vuotiaille rikosentekijöille. Sovittelu on osapuolille maksutonta sekä vapaaehtoista ja sovittelijoiden tulee olla lain mukaan puolueettomia, päteviä ja lainkuuliaisia. Sovittelu edellytyksenä on, että rikoksesta on tehty ilmoitus poliisille ja epäilty on tunnustanut osallisuutensa. Sovittelu voidaan toteuttaa missä tahansa oikeudenkäynnin vaiheessa. (European e-Justice Portal 2024d.)

Norjan sovittelulaki säädettiin vuonna 1991. Norjan ja Suomen sovittelutoiminnassa on paljon yhtäläisyyksiä; toiminta on lakisäateistä ja sitä rahoittaa valtio. Aloitteista suurin osa tulee poliisilta tai syyttäjältä. Myös Norjassa sovittelijoina toimivat vapaaehtoiset, mutta erona Suomen käytäntöön on, että heidät rekrytoidaan aina neljäksi vuodeksi kerrallaan. Samoin kuin Suomessa, vapaaehtoisia sovittelijoita valvoo ja ohjaa sovittelutoimistojen työntekijät. Norjassa sovittelupalvelun ylin organisaatiotaso on oikeusministeriö, minkä alaisuudessa toimii sovittelun keskusvirasto. Keskusviraston alla toimivat aluetoimistot. (Elonheimo 2020, 26-27.) Myös Suomessa on selvitetty sovittelupalveluiden siirtämistä oikeusministeriön hallinnonalalle. Siirtoa valmistelleen ohjausryhmän esityksen mukaan sovittelun yleiset ohjaus- ja valvonta-tehtävät siirrettäisiin oikeusministeriölle, ja sovittelupalvelut liitettäisiin oikeusapu- ja edunvalvontapalvelujen yhteyteen. Palvelujen keskittämisen myötä sovittelupalvelun kehittäminen olisi tehokkaampaa ja valtakunnallisesti tasavertaisempaa. (Valtioneuvosto 2023, 44-45.)

2.3 Restoratiivinen oikeus

Sovittelun taustalla vaikuttaa restoratiivinen oikeus, jota kutsutaan myös korjaavaksi oikeudeksi. Restoratiivisen oikeuden arvoina ovat asianosaisten oma aktiivisuus, tekijän vastuunoton mahdollistaminen sekä aineellisten ja henkisten vahinkojen korjaaminen. (Iivari 2010, 23.) Restoratiivisen oikeuden ydinmääritelmä on, että kaikki, joita rikos on koskettanut, kokoontuvat ulkopuolisen sovittelijan tai muun koollekutsujan toimesta yhteen. Yhdessä käydään keskustelua tapahtuneesta rikoksesta, rikoksen seurauksista sekä siitä, mitä sen seurauksena pitäisi tehdä. (Elonheimo 2010, 27.)

Restoratiivinen oikeus on kehittynyt kritiikistä länsimaista rankaisukeskeistä (retributiivista) oikeusjärjestelmää kohtaan. Restoratiivisessa oikeudessa ajatellaan, että konfliktit ovat osapuolten välisiä, jolloin myös niiden käsittelyyn paras edellytys on osapuolilla itsellään. Oikeudenmukaisuus ei toteudu rangaistuksen, vaan osapuolten välisen dialogin ja keskinäisen sopimisen kautta. Tyypillistä onkin, että restoratiivisessa menettelyssä puhutaan rikoksen osapuolista, eikä etukäteen määritetä uhria tai rikoksen tekijää. Restoratiivinen oikeus huomioi myös yhteisön tarpeet, sillä konflikti voi vaikuttaa myös yhteisön hyvinvointiin ja turvallisuuteen. (Gellin ym. 2022, 23.) Prosessi mahdollistaa avoimen ja totuudenmukaisen vuoropuhelun, jota ei sanktioida. Osapuolia kunnioitetaan, vaikka rikollinen teko hylätään. Kriisissä nähdään moraalisen oppimisen mahdollisuus ja mukaan voidaan kutsua myös osapuolille läheisiä ihmisiä, esimerkiksi huoltajia tai muita perheenjäseniä. (Iivari 2010, 23.)

Restoratiivinen menettely ei pyri ratkaisemaan vain kyseisen rikoksen tuomia ongelmia, vaan menettely pyrkii ratkaisemaan myös taustalla olevia perusongelmia. Tarvittaessa asianosaiset on mahdollista ohjata erilaisten tarvittavien palveluiden ääreen, kuten sosiaali- ja terveystalveluihin. Tällainen on huomattavasti eettisempää kuin vain rankaisemista kiinnostunut menettely. (Elonheimo 2004, 182.)

Yksi tärkeimpiä oivalluksia restoratiivisessa oikeudessa on se, että prosessi voi olla monesti tärkeämpi kuin itse lopputulos. Prosessin tunteminen oikeudenmukaiseksi kasvattaa lopputulokseen sitoutumista sekä rikoksentehtäjän, että uhrin puolelta. Sananvalta sekä asian käsitteelyyn osallistuminen kasvattavat oikeudenmukaisuuden tuntemista. (Elonheimo 2004, 181.)

Pohjoismainen sovittelu on perustunut pitkälti Nils Christien ajatuksille restoratiivisesta oikeudesta. Nils Christie on norjalainen kriminologi, joka jo vuonna 1960 kyseenalaisti väitöskirjassaan tavan, jolla yhteiskunta on erotellut rikollisen ja muun toiminnan. Christien mielestä tapahtuneen konfliktin omistus pitäisi palauttaa niille, jotka ovat siinä olleet osallisina. Rikosprosessissa valtio usein syrjäyttää konfliktin asianosaiset. (Kostiainen 2012, 4.) Christie toteaa, että oikeusjärjestelmän ja sen toimijoiden ei tulisi riistää rikoksen osapuolilta mahdollisuutta oppimisprosessiin sekä dialogiin, jonka restoratiivinen oikeus tarjoaa. (Kinnunen, 2022.)

Christien arvion mukaan restoratiivisen oikeuden toteuttaminen nyky-yhteiskunnassa on haastavampaa kuin ennen, koska erot ovat kasvaneet sekä sosiaalisesti, että maantieteellisesti. Jos ihmiset eivät tunne toisiaan, ei heidän keskellensä synny yhteisöllisyyttä, jollaista ennen pienissä kyläyhteisöissä oli. (Kostiainen 2012, 4.)

Howard Zehr tunnetaan yhtenä nimekkäimmistä restoratiivisen oikeuden teoreetikoista. Hänen mukaansa perinteisellä rikosoikeudella ja restoratiivisella oikeudella on erilaiset näkökulmat katsoa rikosta. Zehrin mukaan perinteinen rikosoikeus katsoo, että rikos loukkaa valtiota, kun taas restoratiivinen oikeuden näkökulmasta katsottuna rikos loukkaa ihmisiä sekä heidän välisiään suhteita. Restoratiivisessa oikeudessa ei katsota, millaisia pykälä rikoslaista on rikottu, vaan onko joku tai jokin kärsinyt vahinkoa. Zehr toteaa, että restoratiivinen oikeus keskittyy aineellisten tai henkisten haittojen korjaamiseen, jotka rikos tai konflikti on aiheuttanut. (Kinnunen, 2022.)

Restoratiivisen oikeuden kehittymisen myötä useiden maiden lainsäädännöissä on alettu määrittämään tarkemmin restoratiivisia käytäntöjä. EU-maissa astui vuonna 2012 voimaan rikosuhridirektiivi (2012/29/EU) joka painottaa uhrin oikeuksia. Sen mukaan restoratiivinen oikeus tarkoittaa menettelyä, jossa rikoksen uhri ja tekijä voivat puolueettoman osapuolen ohjauksessa osallistua rikoksen käsittelyyn vapaaehtoisesti, turvallisessa tilassa. Direktiivin myötä useita Euroopan neuvoston julkistamia suosituksia rikostapausten käytännöistä on päivitetty. Suosituksessa, joka käsittelee restoratiivista oikeutta rikostapauksissa (Recommendation CM/Rec (2018) 8 concerning restorative justice in criminal matters) korostetaan kansalaisten roolin vahvistamista ja huomioimaan ennaltaehkäisevän lähtökohdan merkitystä rikosten käsittelyssä. Suosituksessa todetaan myös, että liiallinen rangaistusten käyttö voi aiheuttaa vahinkoa osapuolille. Lisäksi restoratiivisen oikeuden painotetaan olevan prosessi, jossa mahdollistetaan vahinkoa aiheuttaneen sekä vahinkoa kokeneen vapaaehtoinen ja aktiivinen

osallistuminen aiheutuneiden vahinkojen ratkaisemiseen, koulutetun ja puolueettoman kolmannen osapuolen (fasilitaattori) johdolla. Suositus myös ehdottaa, että luovuttaisiin uhri (victim) ja tekijä (offender) -termien käytöstä ja niiden sijaan käytettäisiin termejä vahingon kokenut ja rikoksen aiheuttamasta vahingosta vastuussa oleva osapuoli. (Gellin ym. 2022, 28-29.)

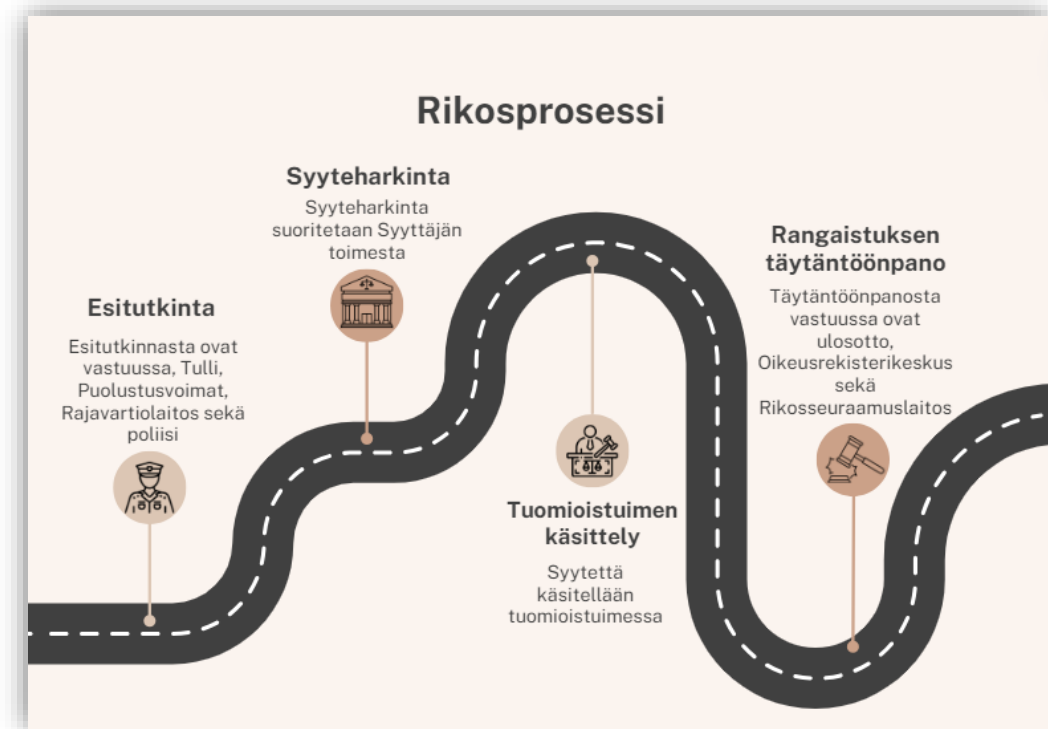
Restoratiivisen oikeuden arvot ja periaatteet ovat vaikuttaneet myös suomalaiseen sovittelulakiin. Lain keskeisinä periaatteina ovat vapaaehtoisuus, puolueettomuus, luottamuksellisuus, osallisuus, turvallisuus ja oikeudenmukaisuus. (Flinck 2013, 18.)

Restoratiivisesta oikeudesta keskustellaan aktiivisesti myös EU:ssa. Restoratiivisen oikeuden oppien viemiseksi eteenpäin on perustettu European Forum for Restorative Justice (ERFJ). Tämä kansainvälinen organisaatio koostuu useista eri EU-maista tulevista jäsenistä, jotka toimivat aktiivisesti restoratiivisen oikeuden parissa esimerkiksi juristeina, tutkijoina tai poliitikkoina. Jäseniä on muutamia myös EU:n ulkopuolelta. Organisaation tarkoituksena on ylläpitää ja kasvattaa tietoisuutta restoratiivisesta oikeudesta sekä sen käyttämisestä. Organisaatio tukee myös erilaisia tutkimuksia sekä tarjoaa apua restoratiivisten prosessien käyttöönottamiseen. Organisaatio tunnistaa restoratiivisen oikeuden olevan kehittyvä oikeudenala, eikä siksi kannata yhtä tiettyä näkökulmaa sen käyttämiseen. (The European Forum for Restorative Justice, 2023.)

2.4 Rikosprosessi

Rikosprosessin tehtävänä on rikosvastuun toteuttaminen sekä yksilön oikeusturvasta huolehtiminen. Ihmisoikeuksien toteutumisen merkitystä on myös lainkäytössä lisätty: tarkoituksenmukaisuus ja aineellisesti oikean lopputuloksen saavuttaminen eivät riitä, vaan menettely on täytettävä oikeusvaltion tunnusmerkkeihin kuuluvan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perusedellytykset. Oikeuskäsittelyssä ihmisoikeuksia ei saa vaarantaa tai loukata, eikä syyttömät saa joutua pakkokeinojen kohteeksi, syytetyiksi tai tuomituiksi. (Jokela 2018, 9-10.)

Rikosprosessin neljä päävaihetta ovat esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti tuomioistuimessa sekä rangaistuksen täytäntöönpano (Jokela 2018, 7).

Kuva 3: Rikosprosessi mukailtuna syyttäjälaitoksen rikosprosessin prosessikuvauksesta (Syyttäjälaitos 2024a)

Rikoksen selvittäminen alkaa esitutkintaviranomaisen suorittamasta esitutkinnasta. Esitutkintaviranomainen on yleensä poliisi, muita esitutkintaviranomaisia ovat esimerkiksi Tulli tai Rajavartiolaitos. Esitutkintaviranomaisen tehtävänä on toimittaa esitutkinta, jos on syytä epäillä, että rikos on tapahtunut. (Syyttäjälaitos 2024b). Esitutkinnassa selvitetään rikoksen teko-olosuhteet, rikoksella aiheutettu vahinko sekä rikoksen asianosaiset. Esitutkintaa seuraa syyteharkinta, jossa syyttäjä päättää esitutkintaviranomaiselta saamansa esitutkinta-aineiston perusteella syytteen nostamisesta. (Jokela 2018, 8.) Syyttäjä voi määrätä jo ennen syyteharkintaa, että esitutkinta on lopetettava, vaikka olisikin syytä epäillä, että rikos on tehty. Tätä kutsutaan esitutkinnan rajoittamiseksi. Rajoittamisen syinä voi olla esimerkiksi tekijän alaikäisyys, rikoksen vähäisyys, näytön puute tai rangaistuksen kohtuuttomuus tai tarkoituksettomuus. Rajoittamispäätös voidaan tehdä myös, jos esitutkinnan kustannukset olisivat liian suuria rikoksen laatu huomioiden. (Syyttäjälaitos 2024b). Oikeudenkäynti tuomioistuimessa jaetaan kahteen vaiheeseen; käsittelyvaihe ja vahvistamisvaihe. Vahvistamisvaiheessa annetaan tuomio, jossa epäilty joko tuomitaan syylliseksi tai vapautetaan syytteestä. (Jokela 2018, 8).

2.4.1 Menettelyperiaatteet

Asianosaisten oikeusturvan vuoksi etenkin asianosaisten kuulemisella ja oikeudenkäynnin julkisuudella on suuri painoarvo rikosprosessissa. Menettelyn suullisuus, välittömyys ja keskitys

täydentävät toisiaan, ja käsittelyn julkisuus edellyttää suullista menettelyä. Myös asianosaisten kuulemisen periaate toteutuu parhaiten suullisessa ja välittömässä menettelyssä. (Jokela 2018, 12.)

Oikeudenkäynnin julkisuus on yksi keskeisimmistä rikosprosessin periaatteista. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (370/2007) säätelee oikeudenkäynnin julkisuutta. Yleisöjulkisuus tarkoittaa sitä, että yleisöllä on oikeus olla läsnä oikeudenkäynnissä sekä saada tietoja oikeudenkäyntiaineistosta. Asianosaisjulkisuus tarkoittaa sitä, että asianosaisten kuulemisen periaate edellyttää, että asianosaisella on oikeus olla läsnä käsittelyssä, vaikka se olisi suljettu muulta yleisöltä. Julkisen oikeudenkäynnin tarkoituksena on tehostaa asianosaisten oikeusturvaa, estää lain väärinkäytöksiä sekä lisätä yleisön luottamusta tuomioistuimiin. Julkisella oikeudenkäynnillä on myös haittapuolia. Esimerkiksi nuorten henkilöiden kohdalla ymmärtämättömyyttään tehty rikos voi aiheuttaa julkisen rikollisen leiman ja aiheuttaa kohtuutonta kärsimystä nuorelle sekä nuoren lähipiirille. Tiedotusvälineiden välittämä tieto oikeudenkäynneistä suurelle yleisölle edellyttäisikin asianmukaista tiedottamista, joka ei useinkaan käytännössä toteudu parhaalla mahdollisella tavalla. (Jokela 2018, 13-16.)

Oikeudenkäynnin suullisuutta pidetään yhtenä tärkeimpänä periaatteena. Suullisella menettelyllä on monia etuja, kuten oikeudenkäynnin varmuus, nopeus ja julkisuus. Suullisuusperiaate voidaan jaotella asianosaissuullisuuteen ja todistelun suullisuuteen. Tuomioistuimessa asianosaissuullisuuden merkitys korostuu, kun tuomioistuimella on mahdollisuus käyttää kyselyoikeutta tosiseikkoja selvittäessään. Suullisessa menettelyssä myös todistajankuulustelu oikeuden edessä antaa luotettavan pohjan todistusharkinnalle. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa edellytyksenä oleva oikeus oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin antaa asianosaiselle mahdollisuuden esittää asiansa suullisesti suoraan tuomioistuimelle. (Jokela 2018, 17-19.)

Välittömyysperiaate on yhteydessä suullisuusperiaatteeseen, ja sillä tarkoitetaan oikeudenkäyntimenettelyn välittömyyttä. Oikeudenkäyntiaineisto on esitettävä välittömästi tuomioistuimelle. Tuomioistuimen kokoonpano ei saa käsittelyn aikana vaihtua, ja sen tulee perustaa ratkaisunsa välittömästi siihen, mitä käsittelyssä on esitetty. Vaatimus välittömyydestä koskee asianosaisten lausumia sekä todistelua. Välittömyys edellyttää todistelun osalta, että tuomioistuin kiinnittää huomiota vain niihin todisteisiin, jotka istunnossa on esitetty tai havaittu. Tuomion perusteina tulee käyttää mahdollisuuksien mukaan alkuperäisiä todisteita ja päätös asiassa tehdään todisteiden vastaanoton päätyttyä. Todistelun välittömyys turvaa syytetyille myös oikeuden esittää kysymyksiä todistajalle. (Jokela 2018, 21-22.)

Keskitysperiaate tarkoittaa, että asian käsittely tapahtuu ilman viivytystä, yhdessä yhtäjaksoisessa menettelyssä. Keskitysperiaate liittyy olennaisesti suullisuus- ja välittömyysperiaatteeseen. Koska tuomion perustaksi voidaan asettaa vain oikeudenkäynnissä suullisesti esitetyt ja

välittömästi havaitut asiat, on tuomarien pystyttävä muistamaan ja hallitsemaan ne. (Jokela 2018, 22-23.)

Syyttäminen, sekä todisteiden hankinta ja näytön esittäminen kuuluvat tuomioistuimen ulkopuolisille henkilöille, kuten syyttäjälle. Tuomioistuin on sidottu asianosaisten vaatimuksiin juttua ratkaistessaan. Rikosasiaa ei oteta tuomioistuimessa tutkittavaksi ilman syytteen nostamista, ja tuomioistuin saa tuomita vain siitä teosta, josta on vaadittu rangaistusta. Tässä menetelmässä vastaajan puolustautuminen on helpompaa, koska hän saa tietää etukäteen esitettävät vaatimukset ja tuomio voi tulla vain siitä teosta, josta hänelle on vaadittu rangaistusta. (Jokela 2018, 23-26.)

2.4.2 Syyttäjän asema ja tehtävät

Rikosprosessissa syyttäjällä on laajin tehtävä, joka ulottuu esitutkinnasta aina tuomioistuinkäsittelyyn asti. Syyttäjän tehtävät voidaan jakaa kolmeen eri vaiheeseen. Syyteharkinnassa syyttäjän on päätettävä, nostaako hän syytteen epäiltyä vastaan. Syytteen nostamisen jälkeen syyttäjän tehtävänä on oikeudenkäynnissä näyttää toteen, että epäilty rikos on tapahtunut. Syyttäjälle kuuluu myös tehtäviä, jotka voidaan rinnastaa tuomiovallan käyttöön, eli syyttäjä voi määrätä sakkorangaistuksia lievemmissä asioissa. Syyttäjällä on itsenäinen syyteharkintavalta käsittelyssä olevassa asiassa. Syyteharkinta on suoritettava puolueettomasti, ja syyttäjä voi jättää myös syytteen nostamatta. Syyttäjän tehtävänä on huolehtia sekä rikoksesta epäillyn että muiden asianosaisten oikeusturvasta. (Jokela 2018, 64-66.) Syyttäjän on jätettävä syyte nostamatta, mikäli rikokseen epäillyn syyllisyydestä ei ole riittävää näyttöä. Muita syyttämättäjättämisen perusteita voivat olla rikoksen vähäisyys, rikoksesta epäillyn alaikäisyys sekä rangaistuksen kohtuuttomuus ja tarkoituksettomuus. (Syyttäjälaitos 2024c.)

2.4.3 Rikoksen osapuolten asemat, velvoitteet ja oikeudet

Asianomistajaksi kutsutaan henkilöä, joka on joutunut rikoksen uhriksi tai kärsinyt vahinkoa rikoksen vuoksi. Asianomistaja voi esittää oikeudenkäynnissä vastaajalle rangaistus- sekä vahingonkorvausvaatimuksen. Asianomistajarikoksissa syyttäjä ei voi nostaa syytettä, ellei asianomistaja esitä syyttämispyyntöä eli vaadi rangaistusta. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa esitutkintaviranomaiset ja syyttäjä voivat toimia asianomistajan tahdosta riippumatta. Syyttäjä voi esittää asianomistajan puolesta vahingonkorvausvaatimuksen vastaajalle, mikäli asianomistaja sitä pyytää. Syyttäjä voi kuitenkin kieltäytyä ajamasta vahingonkorvausvaadetta, mikäli katsoo sen perusteettomaksi tai jos vaatimuksen esittämisestä aiheutuisi haittaa syytteen ajamiselle. Mikäli syyttäjä ei nosta syytettä, asianomistajalla on ns. toissijainen syyteioikeus, eli asianomistaja voi oman harkintansa mukaan nostaa syytteen rikoksesta ja viedä asian tuomioistuimen käsittelyyn. (Syyttäjälaitos 2024d.) Asianomistajalla on oikeudenkäynnissä totuusvelvollisuus. Asianomistajan ei kuitenkaan tarvitse vastoin tahtoaan kertoa mitään, eikä vastata hänelle esitettyihin kysymyksiin. (Jokela 2018, 82.)

Esitutkinnassa henkilöä, joka on tutkinnan kohteena ja jota epäillään rikoksesta, kutsutaan epäillyksi. Rikosprosessissa henkilöä, johon rangaistusvaatimus kohdistetaan, kutsutaan syyte-tyksi ja myöhemmin mahdollisessa oikeudenkäynnissä vastaajaksi. Epäillyllä ei ole velvollisuutta myötävaikuttaa syyllisyytensä selvittämiseen eikä hänellä ole velvollisuutta pysyä to- tuudessa, mutta hänellä on kuitenkin velvollisuus saapua tuomioistuimen käsittelyyn. Epäi- lystä huolimatta häntä tulee kohdella syyttömänä, kunnes syyllisyys on näytetty toteen. Epäiltyyn voidaan kohdistaa erilaisia pakkokeinoja, joista on säädetty pakkokeinolaissa (806/2011). Pakkokeinoja voi olla mm. pidättäminen, kotietsintä tai tutkintavankeus. (Jokela 2018, 83-84.)

2.5 Rikosasioiden sovittelu Suomessa nykypäivänä

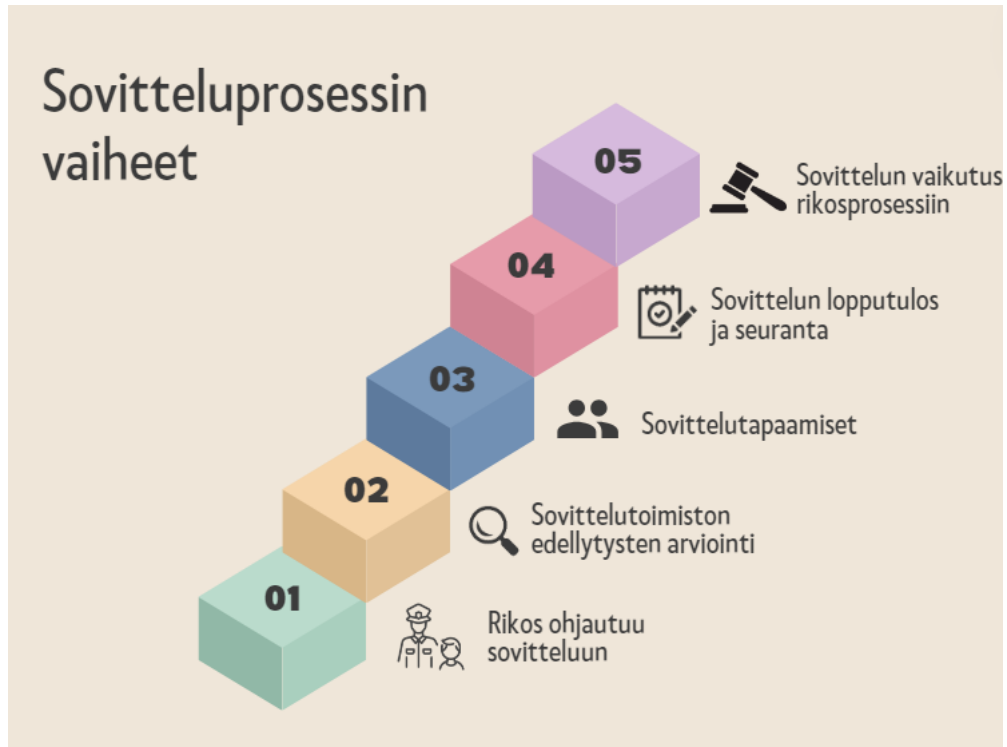
Rikosten sovittelu on rikosprosessin rinnalla kulkeva, tai sitä täydentävä menettely. Rikoksen osapuolille tarjotaan mahdollisuus käsitellä rikoksen aiheuttamia haittoja ja keskustella yh- dessä haittojen korjaamisesta. (Jauhiainen & Jokinen 2022, 145.) Sovittelussa ei ratkaista mahdollista rikosoikeudellista syyllisyyttä eikä siihen oteta kantaa, mutta sovittelun seurauk- sena viranomaisilla on mahdollisuus luopua enemmistä toimenpiteistä ja syyttäjä voi ottaa so- vittelun huomioon syyteharkinnassa (Flinck 2013, 13).

Sovittelu perustuu lakiin rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005). So- vittelulain mukaan sovittelupalvelua tulee olla saatavilla asuinpaikasta riippumatta. Rikos- ja riita-asioiden sovittelu on maksutonta palvelua, jossa rikoksen uhrille ja rikoksesta epäillylle järjestetään mahdollisuus kohdata toisensa luottamuksellisesti, puolueettoman sovittelijan välityksellä. Sovittelussa osapuolet pääsevät käsittelemään rikoksesta aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkivät omatoimisesti löytämään ratkaisuja niiden hyvittämiseksi. Sovittelu perustuu vapaaehtoisuuteen ja sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuol- ten kesken, jotka ovat vapaaehtoisesti ja henkilökohtaisesti ilmaisseet suostuvansa sovitte- luun, sekä pystyvät ymmärtämään sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. En- nen suostumuksen antamista osapuolille tulee selvittää heidän sovitteluun liittyvät oikeudet sekä asema sovittelussa. Suostumuksen voi perua milloin tahansa sovittelun aikana.

Sovittelun tarkoituksena on saada osapuolet aktiivisesti osallistumaan oman asiansa käsitte- lyyn. Sovittelussa ei oteta kantaa siihen, kuka on oikeassa tai väärässä, eikä pohdita kuka on syyllinen ja kuka syytön. Sovittelussa ei jaeta rangaistuksia eikä arvioida rikoksen seuraamuk- sia. Sovittelussa tarjotaan osapuolille mahdollisuus osallistua rikokseen liittyvien tapahtumien selvittelyyn, ja käsittelyn laajuus riippuu osapuolten toiveista ja tarpeista, sekä voimava- roista. Sovittelussa pyritään korjaamaan heidän tärkeiksi kokemiaan asioita. Oikeudenmukai- suuden kokemus syntyy osapuolten luomista ja valitsemista ratkaisuisista ja osallisuudesta. Tehdyt ratkaisut voivat vaikuttaa asian jatkokäsittelyyn. Tutkimuksen mukaan pitkällä

aikavälillä sovittelu vähentää uusintarikollisuutta ja parantaa yleisen järjestyksen ylläpitämistä. (Flinck 2013, 22-23.)

Kuva 4: Sovitteluprosessin vaiheet

Sovittelulain mukaan sovittelualoitteen voi tehdä rikoksen osapuolet, poliisi, syyttäjä tai muu viranomainen. Mikäli rikoksen uhri tai epäilty on alaikäinen, myös hänen huoltajansa tai muu laillinen edustaja voi tehdä aloitteen sovittelusta. Rikosasia voi ohjautua sovitteluun missä tahansa rikosprosessin vaiheessa. (Jauhiainen & Jokinen 2022, 150-151.)

Sovittelun edellytysten arviointia tekee ensin poliisi tai syyttäjä, ennen aloitteen ohjaamista sovittelutoimistoon. Sovittelutoimisto jatkaa edellytysten arviointia, ja arvioinnin pohjalta tehdään päätös sovittelun käynnistämisestä. Mikäli sovittelun edellytykset täyttyvät, asia ohjataan koulutetuille vapaaehtoissovittelijoille. Jos sovittelun edellytykset eivät täyty, asia ohjataan takaisin aloitteen tehneelle viranomaiselle. Sovittelun käynnistyttyä, edellytysten täyttymisen arviointia jatketaan koko sovitteluprosessin ajan. (Jauhiainen & Jokinen 2022, 151.) Sovittelu tulee toteuttaa niin, että osapuolten turvallisuudesta huolehditaan. Oikea tieto on osa turvallisuutta. Sovittelun esivalmisteluihin ja edellytysten arviointiin kuuluu osapuolille annettava riittävä ja asianmukainen tieto sovitteluprosessista, osapuolten asemasta ja oikeusturvasta sovittelussa sekä sovittelun merkityksestä rikosprosessissa. (Flinck 2013,

19.) Kaikki tarvittava tieto olisi hyvä antaa suullisesti ja kirjallisesti niin, että osapuolet sen varmasti ymmärtävät (Flinck 2013, 93).

Sovittelun käynnistyessä sovittelutoimisto nimeää sovittelijat, jotka ovat koulutettuja, kokemuksensa ja henkilökohtaisien ominaisuuksiensa perusteella soveltuvia, sekä vaitiolovelvollisia (sovittelulaki, 16 §.) Sovittelijat eivät saa olla hallintolaissa (434/2003) tarkoitettulla tavalla esteellisiä.

Sovittelijat perehtyvät huolellisesti soviteltavaan asiaan, sen taustoihin, sekä asiaan liittyviin asiakirjoihin sovitteluohjaajan ohjauksessa (Flinck 2013, 94). Sovittelijat ottavat yhteyttä rikoksen osapuoliin. Osapuolille tarjotaan mahdollisuutta erillistapaamiseen, jossa pääsee omassa henkilökohtaisessa tapaamisessa keskustelemaan sovittelijoiden kanssa tarkemmin tapahtuneesta. Erillistapaamisessa sovittelijat vielä varmistavat, että osapuoli ymmärtää sovittelun siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen, sekä varmistavat osapuolen vapaaehtoisen osallistumisen sovitteluun. (Jauhiainen & Jokinen 2022, 152-153.)

Sovittelutapaamisessa osapuolet kohtaavat toisensa sovittelijoiden läsnä ollessa. Osapuolet voivat ottaa sovittelutapaamiseen mukaan myös tukihenkilön, jos se kaikille osallistujille sopii. Pääsääntöisesti alaikäisellä tulee olla huoltaja tai edunvalvoja mukana sovittelussa. Sovittelussa keskeistä on osapuolten kohtaaminen, vuorovaikutus sekä rikokseen liittyvien tapahtumien selvittäminen sekä epäillyn vastuun ottaminen rikoksesta. Sovittelijoiden tehtävänä on auttaa osapuolia keskustelemaan tapahtuneesta. Sovittelussa keskustellaan osapuolten kokemuksista ja heidän tunteistaan sekä rikoksen vaikutuksista liittyen tapahtumaan. (Flinck 2013, 13.)

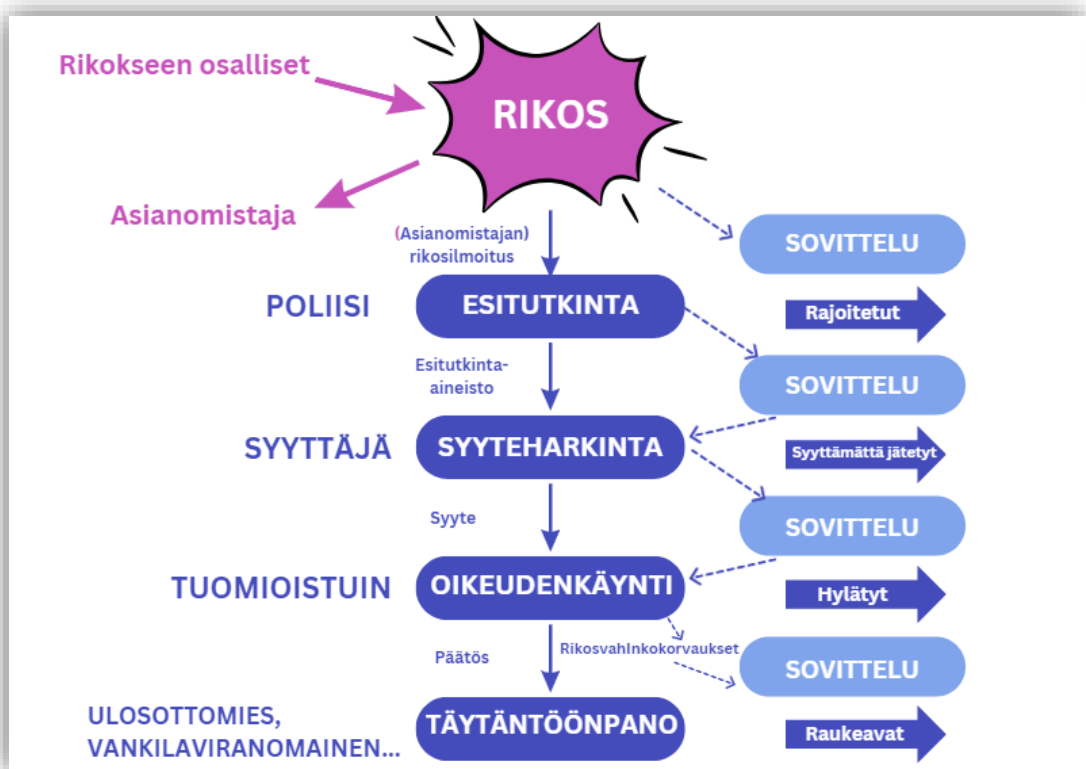
Vaikka ensisijaisena tarkoituksena on mahdollistaa osapuolille kohtaaminen sekä aiheutuneiden haittojen käsitteleminen, siitä huolimatta valtaosa käynnistyneistä sovitteluista päättyy sopimukseen. Aiheutuneiden haittojen korvaamisesta sopiminen on osa sovittelua ja sopimuksen sisältö riippuu täysin osapuolten tarpeista ja toiveista. Sopimukseen voidaan kirjata hyvin erilaisia korvausmuotoja, kuten rahakorvaus, anteeksipyyntö, käyttäytymissopimus tai vaikkapa työkorvaus. Sovittelijan tehtävänä on laatia osapuolten välille syntyneestä sopimuksesta asiakirja. (Jauhiainen & Jokinen 2022, 154.)

Sovittelun jälkeen sovittelutoimisto tiedottaa aloitteen tehnyttä poliisia tai syyttäjää sovittelun lopputuloksesta. Poliisi liittää sovittelusopimuksen esitutkintamateriaaliin. Syyteharkinnasta vastaava syyttäjä tiedottaa päätöksestään kirjallisesti rikosasian osapuolia. (Flinck 2013, 118.)

Saavutettu sovinto voi vaikuttaa poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen päätöksentekoon. Päätöksentekoon vaikuttaa, onko kyseessä asianomistajarikos vai virallisen syytteen alainen rikos. Asianomistajarikos voidaan ottaa tutkintaan vain, jos asianomistaja ilmoittaa rikoksesta ja

vaatii rikoksen johdosta rangaistusta. Jos asianomistajarikoksen sovittelu päättyy sovintoon, eikä asianomistaja vaadi epäillylle rangaistusta, asian käsittely päättyy rikosprosessissa. Esitutkinta päätetään poliisilla, eikä syyttäjällä ole enää syyteoikeutta. (Jauhiainen & Jokinen 2022, 156.)

Virallisen syytteen alaisia rikoksia voidaan viedä rikosprosessissa eteenpäin riippumatta asianomistajan rangaistusvaatimuksesta. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa esitutkinta voidaan jättää toimittamatta, mikäli asianomistaja luopuu sovittelussa rangaistusvaatimuksesta, rikosta voidaan pitää vähäisenä ja siitä ei ole odotettavissa sakkoa suurempaa rangaistusta. Muissa tilanteissa jää syyttäjän harkittavaksi, nostaako hän sovinnosta huolimatta syytteen rikoksesta. Syyttämättäjättämisperusteita voivat olla esimerkiksi nuoruus, näytön puute tai rikoksen vähäisyys. Syyttämättäjättämisen perusteena voi olla myös kohtuusperuste, jossa osapuolten välinen sovinto ja pyrkimys rikoksen aiheuttamien haittojen korjaamiseen huomioidaan. Rikoslain mukaan vakavampien rikosten kohdalla saavutettu sovinto voi tuomioistuinkäsittelyssä toimia tietyin edellytyksin rangaistuksen lieventämisperusteena tai tuomitsematta jättämisen perusteena. (Jauhiainen & Jokinen 2022, 156-157.)

Kuva 5: Rikosprosessin ja sovitteluprosessin rinnakkaisuus (Kymi-Saimaan sovittelutoimisto)

2.6 Alaikäisten sovittelun erityispiirteet

Laki holhoustoimesta (442/1999) määrittää, että vajaavaltaisella (alaikäinen) tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä. Myös sovittelussa vajaavaltaisen ja täysivaltaisen ikäraja on 18-vuotta (Flinck 2013, 125). Rikoslain (39/1889) mukaan rikosoikeudellinen vastuu alkaa, kun henkilö täyttää 15-vuotta. Sen jälkeen alaikäinen voidaan tuomita sakkoihin, nuorisorangais- tukseen, yhdyskuntapalveluun tai vankeuteen. Alle 18-vuotiaiden rikosentekijöiden rangai- tukset tuomitaan lievempinä, ja ehdottomiin vankeusrangaistuksiin tuomitaan vain törkeistä rikoksista. (Flinck 2013, 126.) Vaikka alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa, hä- nellä on kuitenkin vahingonkorvausvelvollisuus. Vahingonkorvauslain (412/1974) mukaan alle 18-vuotias on velvollinen korvaamaan aiheuttamastaan vahingosta määrän, joka hänen ikäänsä ja kehitystasoon, teon laatuun, vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varalli- suusoloihin sekä muihin olosuhteisiin katsoen harkitaan kohtuulliseksi.

Erilaiset konfliktit kuuluvat nuoruuteen. Alaikäiset kokeilevat rajojaan, harjoittelevat yhteis- työtä muiden ihmisten kanssa sekä etsivät omaa identiteettiään, yhteentörmäyksiä tulee väis- tämättä. Tunnetaitojen, vastuunoton ja empatian kehityksessä tarvitaan tukea huoltajilta ja muilta aikuisilta. Identiteetin kehitys tapahtuu vuorovaikutuksessa muihin nuoriin ja aikuisiin. (Turkka & Saarholm 2022, 182.) Alaikäisten käsitykset rikollisesta toiminnasta voivat olla vielä jäsentymättömiä. Heille ei ole aina selvää, että esimerkiksi sopimaton kielenkäyttö voi olla kunnianloukkausta tai että töniminen voi täyttää lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistöt. Omia tekoja ja tekojen seurauksia voi olla vaikea hahmottaa. (Flinck 2013, 126.) Sovittelussa toi- sen osapuolen kohtaaminen voi rohkaista alaikäistä uskomaan, että asiat ovat selvitettävissä ja vahingot pystytään korjaamaan. Alaikäinen voi oppia kunnioittamaan toisen omaisuuden koskemattomuutta, oppia sopivan käyttäytymisen rajoja sekä ymmärtää lakien ja normien tarkoitusta. Oppimisen kannalta tärkeää onkin antaa alaikäiselle hänen kehitystasoansa vas- taavalla tavalla riittävää tietoa sovittelusta ja sen merkityksestä. Ennen sovittelua ja sen ai- kana tulee varmistaa, että alaikäinen ymmärtää sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen mer- kityksen. (Flinck 2013, 133.)

Sovittelualoitteen tekijänä on useimmiten poliisi, mutta aloitteen voi tehdä myös rikoksen osapuolet, tai joku muu asiasta tietävä henkilö, kuten vaikkapa opettaja tai nuorisotyöntei- kijä. Alaikäisten kohdalla myös huoltaja tai muu laillinen edustaja voi tehdä sovittelualoi- teen. (Kauppinen 2022, 22.) Sovittelua pidetään erityisen suositeltavana, kun rikosentekijä on alaikäinen. Alaikäisen kohdalla sovittelulla on kasvatuksellinen merkitys, sillä sovittelulla tavoitellaan myönteistä muutosta alaikäisen elämään, unohtamatta vanhempien tukemista kasvatustehtävässä. Asianomistajan kohtaaminen ja tekojen konkretisoituminen ovat myös tehokkaita keinoja tulevien rikosten ennaltaehkäisyssä. (Flinck 2013, 128.) Vaikka alaikäisten sovittelun menettelytavat eivät juurikaan poikkea aikuisten sovittelusta, on alaikäisten

kohdalla huomioitava erityispiirteitä, joihin tulee kiinnittää huomiota. Näitä ovat mm. osapuolen ikä, kehitystaso, asema, oikeudet sekä huoltajan rooli. (Kauppinen 2022, 8.)

Alaikäisellä on aina erityisen tuen ja suojan tarve sovittelussa, olipa hän rikoksesta epäillyn tai rikoksen uhrin asemassa (Flinck 2013, 129). Jokaisen sovittelutapauksen soveltuvuus sovitteluun tulee arvioida tapauskohtaisesti. Alaikäisten kohdalla on käytettävä erityisesti harkintaa, ja vaikka sovitteluohjaaja tekeekin edellytysten selvittelyä, tulee sovittelijalla olla myös kykyä tunnistaa, mikäli tilanne on vastoin alaikäisen etua. (Kauppinen 2022, 8.)

Sovittelu on vapaaehtoista, ja siihen tulee saada alaikäisen henkilökohtainen suostumus. Sovittelulain (1015/2005) mukaan alaikäisen osallistuminen sovitteluun edellyttää suostumusta myös hänen huoltajaltaan tai lailliselta edustajalta. Mikäli huoltajia on enemmän kuin yksi, huoltajat päättävät suostumuksesta yhdessä. (Kauppinen 2022, 9.)

Ennen suostumuksen antamista osapuolille tulee kertoa heidän oikeutensa sekä asemansa sovittelussa. Alaikäinen voi alkuun olla vastahakoinen sovittelun suhteen, mutta tämä johtuu usein siitä, että sovittelu on hänelle vieras asia. Alaikäiselle järjestetty erillistapaaminen usein madaltaa sovitteluun osallistumisen kynnyksiä. Huoltajan tai laillisen edunvalvojan tulee olla pääsääntöisesti läsnä sovittelussa, ja läsnäolo voidaan kieltää vain, jos se on selvästi vastoin alaikäisen etua. Alle 15-vuotiaan kohdalla huoltajaa tai laillista edustajaa ei voi kieltää osallistumista sovittelutapaamiseen. (Kauppinen 2022, 9.)

Alaikäisen joutuminen rikoksen osapuoleksi koskettaa koko perhettä. Vanhemmat voivat kokea avuttomuutta ja tarvitsevat myös tukea. (Flinck 2013, 126.) Alaikäisellä on oikeus saada tukea huoltajalta sovittelun aikana, mutta sovittelijoiden tulee huolehtia, ettei huoltaja häiritse sovittelun kulkua. Alaikäisen tulee saada tehdä itsenäisesti päätöksiä omassa asiassaan ikä ja kehitystaso huomioiden. Sovittelun pelisäännöt onkin hyvä käydä läpi sovittelun aluksi, ja kertoa, missä järjestyksessä puheenvuorot jaetaan. Pääosassa ovat konfliktin asiantuntijat, eli alaikäiset, jotka ovat tapahtumassa olleet mukana. (Kauppinen 2022, 9.)

Alaikäisten kanssa keskusteltaessa on syytä välttää sovittelun ammattisanoja, vaan keskustelu pitää viedä alaikäisen ymmärryksen ja kielen tasolle. Jos asioita on hankala hahmottaa pelkän puheen välityksellä, keskustelun tukena voi käyttää konkreettisempia keinoja, kuten piirtämistä tai tunnekortteja. Iän lisäksi myös yksilölliset piirteet, kuten neuropsykiatriset erityispiirteet (esim. oppimisvaikeudet, tarkkaavaisuudenhäiriöt, lukihäiriö) vaikuttavat alaikäisen kehitystasoon. Lukihäiriö voi vaikuttaa esimerkiksi siihen, ettei alaikäinen ymmärrä sovittelussa tehdyn sopimuksen sisältöä, eikä näin ollen huomaa, jos sopimus sisältää virheitä. (Kauppinen 2022, 13-15.)

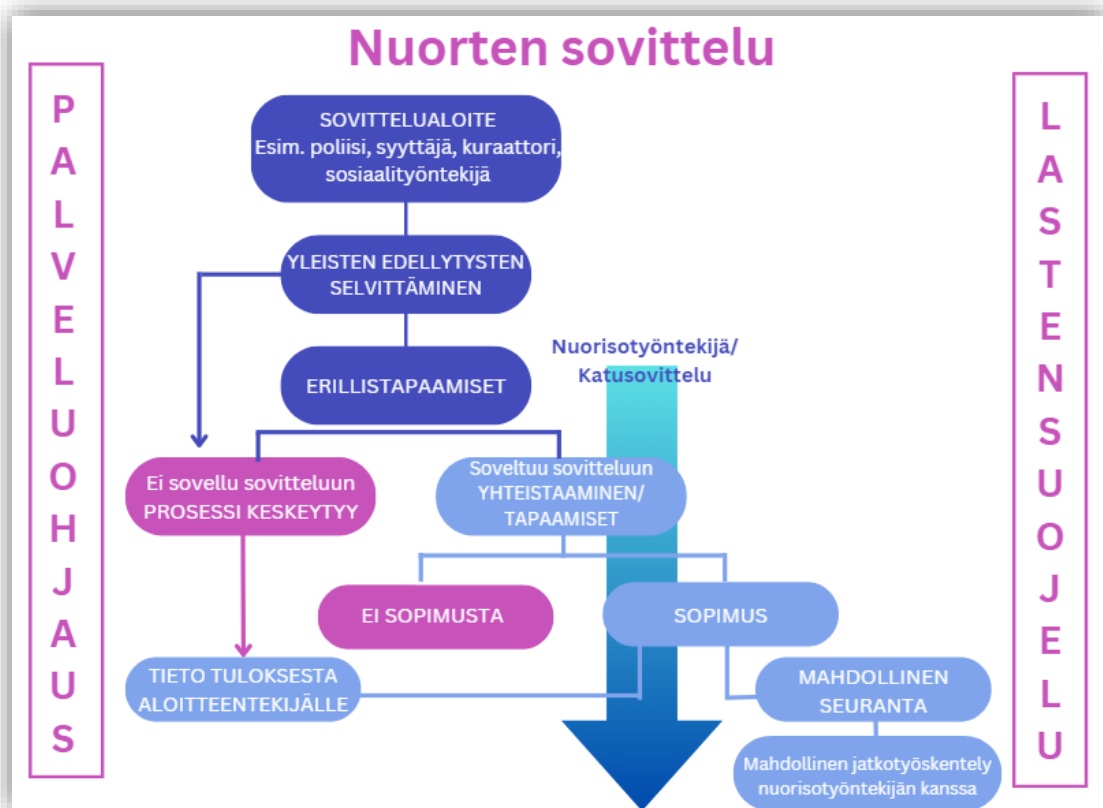
Sovittelu saattaa jännittää alaikäistä. Hän saattaa vaikuttaa vastahakoiselta tai sulkeutuneelta ja käyttää turvakeinoina esimerkiksi kasvojen peittämistä hiuksilla tai hupulla. On

tärkeää, ettei turvakeinosta vaadita luopumaan, sillä se voi saada alaikäisen sulkeutumaan entistä enemmän. Myös naurun pyrskähdykset tai uhmakas käytös voivat olla suojautumiskeino. Sopimattoman käytöksen taustalla saattaa olla jännitys. Sovittelija voi sanoittaa tilannetta toteamalla, että nauraminen taitaa olla merkki siitä, että tilanne jännittää. (Kauppinen 2022, 17.)

Alaikäisille suositellaan järjestettävien erillistapaamiset, joissa sovittelijat tapaavat osapuolet erikseen, omissa tapaamisissaan, ennen varsinaista sovittelua. Erillistapaamisen on tarkoitus lieventää jännitystä, ja osapuolet pääsevät tutustumaan etukäteen sovittelijoihin ja kertomaan omaa näkemystään tapahtuneeseen, sekä käymään läpi tapahtuman herättämiä tunteita. Samalla sovittelijat voivat kartoittaa, onko osapuolilla tarvetta mahdollisille jatko- ja tukipalveluille. Myös huoltajien kanssa käytävä keskustelu erillistapaamisessa on tärkeää, jotta he pääsevät kertomaan tapahtumien vaikutuksista koko perheeseen. (Kauppinen 2022, 23.)

Samoin kuin aikuisten välisessä sovittelussa, myös alaikäisten sovitteluissa pyritään dialogiin, sillä perustuslain (731/1999, 6 §) mukaan alaikäisiä on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa kehitystasonsa mukaan itseään koskeviin asioihin. Alaikäisen ymmärryksen tasolle viety dialogi on ensiarvoisen tärkeää, ja alaikäisten sovittelujen toteuttaminen vaatiikin sovittelijoilta kiinnostusta alaikäisten elämään ja ajatteluun, sekä taitoa keskustella ja tulla toimeen heidän kanssaan. (Flinck 2013, 131.)

Katusovitteluksi kutsutaan alun perin Norjassa kehitettyä toimintamallia, jota voidaan soveltaa rikos- ja riita-asioissa, joissa osallisena on alaikäisiä. Katusovittelu mallin tavoitteena on päästä sovittelemaan asioita nopeammin ja joustavammin kuin varsinaisessa lakisääteisessä sovittelumallissa. Malli perustuu verkostotyöhön, jossa yhteistyötä tehdään esimerkiksi sovittelutoimiston, poliisin, järjestyksenvalvonnan, koulun ja sosiaalitoimen kanssa. Katusovittelussa yleensä toisena sovittelijana toimii kasvatustieteen ammattilainen (esim. nuorisotyöntekijä), sovittelutoimiston kouluttaman vapaaehtoissovittelijan työparina. Tarvittaessa katusovittelijat pystyvät jatkamaan nuoren ja perheen kanssa työskentelyä varsinaisen sovittelun jälkeenkin tai lähteä vaikkapa valvomaan sovittelussa sovittua työkorvausta. Katusovittelun käytännöissä on paikkakuntakohtaisia eroja, mutta varsinkin pääkaupunkiseudulla toiminta on hyvin aktiivista. (Kauppinen 2022, 20-21.)

Kuva 6: Nuorten sovitteluprosessi (Kymi-Saimaan sovittelutoimisto)

2.7 Oikeusmuotoilu

Jokainen meistä on jossain elämänsä vaiheessa varmasti vastaanottanut yhden tai useamman yhteydenoton viranomaiselta. Useimmiten ne koskevat jotain tiettyä palvelua tai asiaa, jota varten on täytynyt täyttää jonkinlainen lomake tai hakemus. (Aalto, Linna & Niinikoski 2019, 10.) Viranomaisten käyttämä kieli saattaa usein hämmentää ja näitä yhteydenottoja joutuu välillä lukemaan useaan kertaan, jotta onnistuu sisäistämään yhteydenoton sisällön ja näin ymmärtämään omat oikeutensa ja velvollisuutensa. Viranomaisten viestinnästä huolimatta on paljon tilanteita, joissa henkilö ei kykene syystä tai toisesta ymmärtämään samaansa oikeudellista asiakirjaa.

Toteutuuko henkilön oikeusturva, jos hän ei ymmärrä viranomaisen lähettämän kirjeen tai päätöksen sisältöä? Suomen perustuslaki (731/1999) edellyttää oikeusturvan toteutumista. Henkilöillä on oikeus saada asiansa vireille sekä asianmukainen ratkaisu ilman aiheettomia viivytyksiä. Esimerkkinä on oikeudenkäynnin kuulemisperiaate, jonka mukaan asianosaisille tulee varata tilaisuus heidän kuulemiseensa, jotta he pystyvät valvomaan oman etunsa toteutumista kyseisessä menettelyssä. (Aalto ym. 2019, 10.)

Hallintolaki (434/2003) edellyttää Suomessa viranomaisten käyttävän toiminnassaan selkeää, asiallista sekä ymmärrettävää kieltä. Tällä pyritään siihen, että asiakas ymmärtäisi asiansa sisällön sekä saisi riittävästi tarvittavaa tietoa. Suomen lainsäädännössä ei kuitenkaan säädetä minkäänlaisia ulkoasuvaatimuksia viranomaisten tuottamille tiedotteille, ohjeille tai asiakirjoille. (Aalto ym. 2019, 11.) Jokainen viranomaisen ja hallinnollinen toimija saa määrittää itse millaisessa muodossa informaationsa esittää. Viranomaisten viestinnässä on siis parannettavaa ja moni viranomaisen onkin tiedostanut tämän ja aloittanut parannustoimet esimerkiksi oikeusmuotoilun avulla.

Oikeusmuotoilu on työkalu oikeusjärjestelmän ja sen oikeudellisten sisältöjen kehittämiseen, jotta ne olisivat toimivammassa sekä ymmärrettävämmässä muodossa. Oikeus- ja palvelumuotoilu kulkevat käsikädessä kohti yhteistä tavoitetta, joka on tuottaa parempaa sisältöä, ratkaisuja sekä palveluita. (Laurea-ammattikorkeakoulu 2022, 6). Oikeusmuotoilulle on ominaista ihmiskeskeinen lähestymistapa. Mietitään eri ihmisten näkökulmasta, miten oikeudellinen sisältö olisi paremmin heille ymmärrettävissä. Kun näkökulmaan yhdistetään visuaalinen suunnittelu ja teknologia, saadaan selkeää ja saavutettavaa oikeudellista sisältöä. (Hagan 2020, 4.) Oikeusmuotoilu on siis omiaan mahdollistamaan erilaisia lähestymistapoja tavoitteen saavuttamiseksi. Muotoilu on prosessi, jossa hyödynnetään useampaa eri lähtökohtaa sekä eri osallistujien vahvuuksia. (Jackson, Kim & Sievert 2020, 25.)

Oikeusmuotoilun keinoilla on mahdollista vaikuttaa kansalaisten sekä palveluntuottajien ajantasaisen lainsäädännön tuntemiseen. Kun juridiikka muotoillaan selväsanaiseksi ja sitä visualisoidaan, on asiat helpompi ymmärtää. Asioiden ymmärtäminen on avain asemassa luottamuksen kasvamiseen oikeudellisella alalla. Usein oikeusmuotoilussa kohtaavat oikeus, teknologia ja muotoilu. Muotoilu ja teknologia ovat apuna kehittämässä ymmärrettäviä sekä helppokäyttöisiä palveluita ja tuotteita, jotka perustuvat juridiikkaan. Olennaista on, että ihmiset pystyvät ja haluavat niitä käyttää. Juridiikka on uudistumassa oikeusmuotoilun ja digitalisaation avulla. (Aalto ym. 2019, 22.)

2.7.1 Oikeudellisen asiakirjan saavutettavuus

Saavutettavuus ja sen parantaminen on nykyaikana yksi tärkeimmistä yhteiskunnallisista kysymyksistä. Asiantuntijat eri aloilla etsivät erilaisia vaihtoehtoisia menettelytapoja sen kasvatamiseen ihmisille, jotka eivät useista eri syistä pysty ymmärtämään lukemaansa asiaa. Kansalaisilta vaaditaan hyvää luku- ja kirjoitustaitoa, koska yhteiskuntajärjestys nojautuu pääasiassa kirjoitettuun tekstiin. Monet mieltävät lakeihin ja asetuksiin viittaavan virkakielen vaikeaselkoiseksi ja se monesti aiheuttaa tavallisille kansalaisille haastavia tilanteita. Jos kansalaisen tietoisuus lukemastaan tekstisisällöstä jää epäselväksi, voi häneltä jäädä erittäin tärkeää tarvittavaa tietoa vajaaksi tai jopa kokonaan saamatta. Näin ollen voi olla, että kansalaisen oikeudet tai velvollisuudet eivät toteudu. Lakiin perustuva tieto on monelle

jokapäiväiseen arkeen kuuluvaa asiaa esimerkiksi erilaisten kauppakirjojen, viranomaispäätösten tai sopimusten muodossa. (Pitkäsalo 2020, 197.)

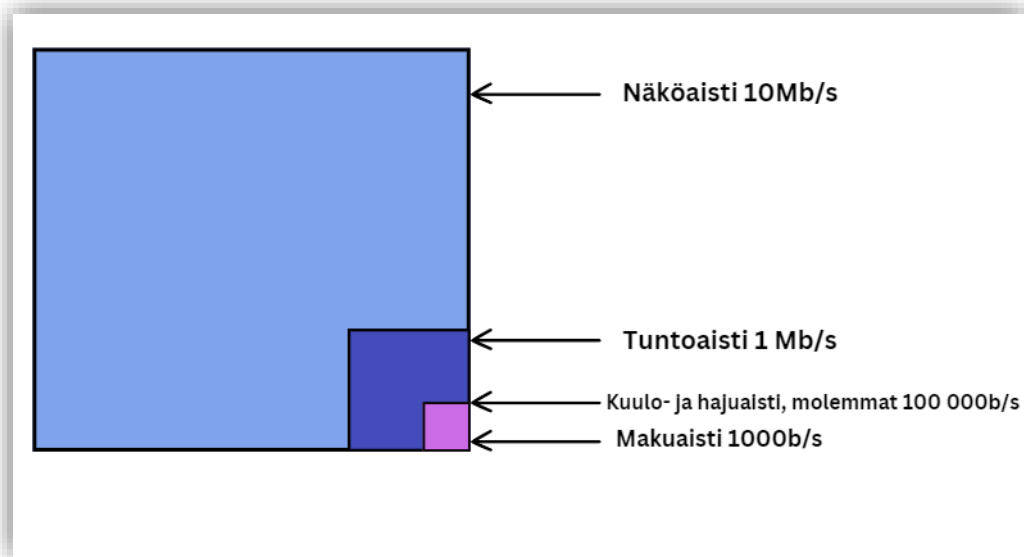
Saavutettavuus on vaarassa silloin, jos sopimusta allekirjoittava osapuoli ei esimerkiksi luku- tai kielitaidon puutteellisuuden tai jonkin muun häiriön takia pysty ymmärtämään sopimuksen sisältöä, joka hänen tulisi allekirjoittaa. Tällöin henkilö ei omaa riittävää tietoa säännöistä, joita sopimuksen allekirjoitettuaan hänen tulisi noudattaa. Asioita voi yrittää selittää suullisesti, mutta se ei yleensä auta, koska henkilö ei pysty jälkikäteen mistään tarkistamaan, että sovitut asiat sisältyvät todella allekirjoitettavaan sopimukseen. (Pitkäsalo 2020, 198.)

2.7.2 Informaatiomuotoilu

Informaatiomuotoilulla tarkoitetaan tiedon jäsentämistä selkeään ja helposti käytettävään muotoon, jossa otetaan huomioon sekä kohderyhmän tarpeet että käyttöyhteys. Käsitteellä viitataan ennen kaikkea tiedon visuaalisen esitysasun muotoiluun, minkä työvaiheita ovat esitettävän tiedon valitseminen, järjestäminen sekä esittäminen valitulle kohderyhmälle. (Koponen, Hilden & Vapaasalo, 2016, 19-20)

Visualisointia voidaan kuvata kirjoituksen ja kuvan sekamuodoksi, jolloin kuvan avulla pystytään hahmottamaan nopeasti kokonaiskuva monimutkaisestakin ilmiöstä. Visualisointi tukee sekä nopeaa, että hidasta ajattelua. Kuvat auttavat hahmottamaan rakennetta ja muodostavat kokonaiskuvaa ilmiöstä, kun teksti puolestaan välittää tarkkaa ja analyttistä tietoa ja vahvistaa tulkintaa. Kuvan ja tekstin rinnakkainen käyttö auttaa tiedon sisäistämisen lisäksi tiedon muistamista. Kuvallinen tieto tallentuu nonverbaaliseen aivojärjestelmään mielikuvana ja sanallinen informaatio verbaaliseen järjestelmään käsitteinä. Kun tieto tallentuu molempiin järjestelmiin, on muistijälki vahvempi. (Koponen ym. 2016, 19.)

Näkö on ihmisen vahvin aisti, sillä yli neljäsosa aivokuoremme soluista on erikoistunut käsittelemään silmän kautta tulevia signaaleja. Näköaisti välittää tietoa aivoihimme jopa kahdeksan kertaa enemmän kuin kaikki muut aistit yhteensä. Uuden tiedon omaksuminen onkin yleensä nopeinta visuaalisessa muodossa. (Koponen ym. 2016, 17.)

Kuva 7: Tiedon omaksuminen eri aistien avulla (Mukailtu Koponen ym. 2016, 17)

2.7.3 Sarjakuva informaatiomuotoilun työkaluna

Sarjakuva on multimodaalinen kokonaisuus. Multimodaalisella tarkoitetaan esimerkiksi visuaalisen, verbaalisen sekä auditiivisen moodin yhdistelmiä, joita voi olla monia erilaisia. Sarjakuvassa yhdistyy yleensä kaksi elementtiä: verbaalinen sekä visuaalinen. Vanhan sanonnan mukaan yksi kuva voi kertoa 1000 sanaa, joka pitää aika usein paikkaansa. Sarjakuva voi välittää kuvien kautta paljon erilaisia merkityksiä esimerkiksi asettelun, värien tai tekstin avulla. Myös hahmot sekä heidän eleensä, asentonsa ja ilmeensä antavat uutta kuvakulmaa sarjakuvan merkitykselle. Sarjakuvan ruuduista syntyy kokonaisuus, jota voidaan myös kutsua visuaaliseksi kieleksi. (Pitkäsalo 2020, 199.)

Sarjakuvaa on vuosien saatossa yritetty määrittää monin eri keinoin, mutta sille ei ole saatu yhtä määritelmää, joka kattaisi kaiken. Yleisesti sarjakuvasta käytetään sarjakuvatutkija McCloudin laatimaa määritelmää, jossa kerrotaan sarjakuvan olevan sarja kuvia, jotka on asetettu tiettyyn järjestykseen. Sarjakuvan pohjimmainen tarkoitus on välittää katsojalle tietoa sekä antaa esteettinen kokemus. Sarjakuvassa tulisi aina korostua visuaalinen puoli ja verbaalisuus tulisi jättää vähemmälle huomiolle. (Pitkäsalo 2020, 199.)

Sarjakuvan sisältö on kerrontaa ja se voi olla fiktiivistä, esimerkiksi sarjakuvat supersankareista tai ei-fiktiivistä, esimerkiksi sarjakuvan muodossa esitetyt ohjeet. Mikään ei estä juristen asiakirjojen esittämistä sarjakuvan muodossa kertomuksena. Kaikilla sarjakuvilla on usein yhteistä se, että niissä käytetään samanlaisia keinoja kertomuksen viemiseen eteenpäin. Keinoja voivat olla esimerkiksi symbolit ja efektit ja ruutujen koko, niiden asettelu ja muoto. Sarjakuvan tekijä asettelee ruudut tiettyyn järjestykseen ja näin saadaan esille

kertomuksen näkökulmasta sarjakuvan tärkeimmät asiat ja käännekohdat. Itse sarja kuvan rakenne riippuu pitkälti siitä, millaista tyylilajia sarjakuvan tekijä edustaa sekä millaiseen tekstilajiin sarjakuva kuuluu. (Pitkäsalo 2020, 200.)

Etelä-Afrikassa vuonna 2014 juristi Robert de Rooy kehitti yhdessä Jincom-yhtiön työntekijöiden kanssa Indigo Fruit Growers -hedelmäplantaasille sarjakuvan muodossa olevan työsopimuksen plantaasin rekrytointitarpeisiin. Sarjakuvamuotoiseen työsopimukseen on kirjattu vain välttämättömät tiedot tekstin muodossa ja kaikki muu sisältö on ilmoitettu visuaalisesti kuvin. (Pitkäsalo 2020, 198.)

Sarjakuvasopimus luotiin työntekijöiden tarpeisiin, jotka eivät syystä tai toisesta osanneet esimerkiksi lukea, ymmärtäneet englantia tai heillä oli hankaluuksia luetun tekstin sisäistämässä. De Rooy'n tekemissä sarjakuvasopimuksissa lukija pystyy rakentamaan sopimuksen tarinan kuvissa näkyvissä visuaalisista sekä verbaalisista vihjeistä ja näin hän pystyy täyttämään ruutujen väliin jäävät aukot sopimusta lukiessaan. (Pitkäsalo 2020, 202.) Sopimusten visualisoinnissa lähtökohtana on aina asiakkaan näkökulman huomioon ottaminen; olennaista on, että asiakas pystyy osallistumaan oman asiansa käsittelyyn ja ymmärtää asiakirjan sisällön. Näin pystytään varmistamaan, että asiakas saa oikeaa tietoa omista oikeuksista ja velvollisuuksista. (Pitkäsalo & Ketola 2020.)

Oikeudellisen asiakirjan siirtämistä visuaaliseen sarjakuvan muotoon tarvitsee ainakin kahdenlaista asiantuntijuutta. Sopimuksen tekijän tulee hallita oikeusmuotoilun keinoin sekä visuaalinen kieli, että oikeudellinen tietämys. Monesti tällaista tietoutta ei löydy yhdeltä henkilöltä, joten usein juristit sekä sarjakuvataiteilijat työstävät asiaa yhdessä. Juristit hallitsevat oikeudellisen kontekstin ja ovat kykeneviä määrittämään sarjakuvasopimuksen pätevyyden oikeudellisen asiakirjana. Sarjakuvataiteilijat tuovat visuaalisen kielen osaamisen, jolla kykenevät saamaan esiin visuaalisesti tuotetun sisällön kulttuurisidonnaisuuksia. (Pitkäsalo 2020, 201.)

Sarjakuvasopimuksen ja perinteisen työsopimuksen välillä on paljon eroja. Perinteiselle oikeudelliselle asiakirjalle ei kuulu asioiden toistaminen, mutta sarjakuvan visuaalisella kielellä on erittäin ominaista, että tietyt asiat, kuten esimerkiksi hahmot toistuvat kerronnassa useasti. Perinteisessä työsopimuksessa osapuolten väliset suhteet eivät saa yhtä suurta merkitystä kuin sarjakuvasopimuksessa. Eroa on myös lukemisjärjestyksessä. Sarjakuvasopimuksessa lukija näkee kerralla koko sivun asettelun, ruudut, symbolit, erilaiset värit ja hahmojen kehonkielen. Perinteisessä työsopimuksessa lukija seuraa tekstiä lineaarisessa järjestyksessä. (Pitkäsalo 2020, 207.)

Sarjakuvasopimus toimii oikeudellisena asiakirjana. Sarjakuvana esitettyä työsopimusta sitovat samat säännöt kuin perinteistä työsopimusta, eli sen tulee olla oikeudellisesti pätevä, vaikka sen muoto onkin kerronnallisempi. Sarjakuvasopimus on omiaan auttamaan esimerkiksi

heikommassa asemassa olevia ymmärtämään allekirjoittamansa oikeudellisen asiakirjan sisällön sekä ymmärtämään heidän oikeutensa ja velvollisuutensa. (Pitkäsalo 2020, 205-208.)

3 Kehittämisasetelma

Alussa opinnäytetyömme aihe oli erittäin laaja ja suunnittelimme tekevämme Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle (THL) selkokielisen oppaan sovittelusta heidän nykyisen esitteensä tilalle. Aloitimme työmme materiaalin keräämisen lähettämällä sähköpostitse alustavan materiaalityön Suomen jokaiseen sovittelutoimistoon, jossa pyysimme heitä toimittamaan asiakkaille antamansa sovitteluinformaation. Osa sovittelutoimistoista toimittikin meille pyyntömme mukaisesti materiaalia, joka suurimmassa osassa toimistoista oli THL:n niin kutsuttu ”haitariesite” sovittelusta.

Tässä vaiheessa aloimme epäilemään aiheemme laajuutta. Keskustelimme Kymi-Saimaan sovittelutoimiston vastuuhenkilön kanssa kohtaamistamme haasteista, ja keskustelun tuloksena aiheemme rajautui alaikäisten rikossovitteluun. Uusi opinnäytetyömme aihe tuntui heti selkeämmältä.

Opinnäytetyömme uudella näkökulmalla työmme suunnittelu otti vauhtia. Tutkimme nykyistä asiakkaille annettavaa materiaalia sovittelusta ja kävimme läpi alaikäisten näkökulmasta, mikä materiaalissa ei toimi tällä hetkellä. Saimme materiaalin epäselvyydestä vahvistusta, kun alaikäiset tutkivat THL:n haitariesitettä ja totesivat sen olevan vaikeasti ymmärrettävä. Tämän havainnon pohjalta aloimme miettimään, onko informaation pakko olla juuri tekstillisen esitteen muodossa.

Mietintämme perinteisen esitteen muodon rikkomisesta ajoi meidät tutkimaan informaatiomuotoilua sekä asiakirjojen saavutettavuutta. Tutkinnassamme törmäsimme sarjakuvan muodossa olleeseen työsopimukseen ja havaintoihin siitä, kuinka tällaisessa muodossa ollut työsopimus oli parantanut oikeudellisen asiakirjan saavutettavuutta työntekijöiden joukossa huomattavasti. Tutkimme sarjakuvan konseptia sekä sen määrittelyä ja huomasimme, että sovitteluohjeistus sarjakuvan muodossa olisi varsin toimiva tapa saada alaikäisten ymmärrystä sovittelusta paremmaksi.

3.1 Palvelumuotoilu

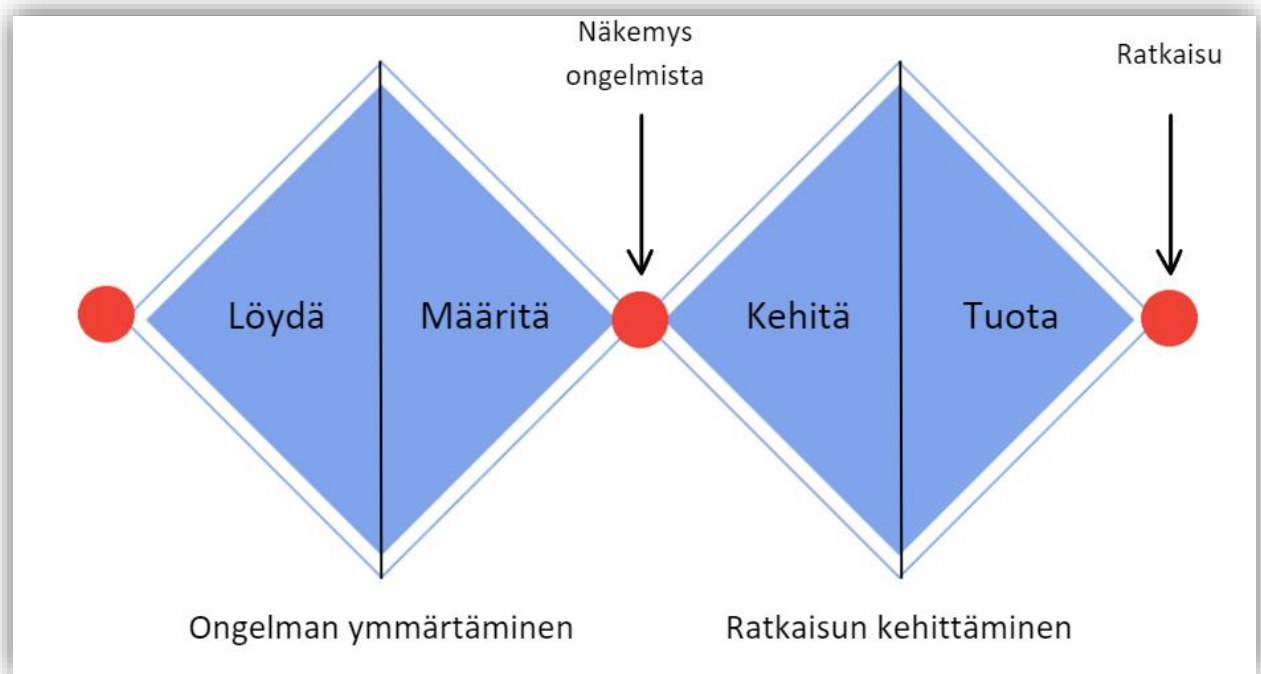
Oikeusmuotoilun kurssilla teimme kurssityön palvelumuotoilun prosessin mukaan. Palvelumuotoilu koostuu eri alojen yhdistetyistä menetelmistä sekä työkaluista. Sen oppi-isiksi mielle-tään IDEO-muotoilutoimiston Tim Bron ja David M. Kelley, sekä Toronton yliopiston Roger Martin. Kuten oikeusmuotoilu, on palvelumuotoilu myös ihmisläheinen innovaatioprosessi. (Forsberg, Koivisto, Säynäjäkangas 2019, 34-35.)

Palvelumuotoilu onkin nykyään keskeinen keino palveluiden kehittämiseen ja innovointiin ja sitä hyödynnetään useilla eri toimialoilla. Yritykset palkkaavat joukkoonsa palvelumuotoilun ammattilaisia ja palvelumuotoilu löytyy monen yrityksen strategiaankin sijoitettuna. Muotoilun keinoin on mahdollista tarttua erilaisiin kehittämisen kohteisiin, sekä haasteisiin nykyai- kana. (Tossavainen 2017, 13.)

Palvelumuotoilun prosessi noudattaa luovan ongelmanratkaisun periaatteita. Prosessi etenee loogisesti ja se sisältää useamman eri vaiheen. Muotoiluprosessin aikana voidaan luoda jotain uutta tai kehittää jotain vanhaa. Tämän takia onkin mahdollista kuvailla yhtä prosessia, joka sopisi kaikenlaisten palveluiden kehittämiseen kaikissa tilanteissa. Palvelumuotoilun prosessi muotoutuu siis tarpeen mukaiseksi. Vaikka prosessi on muokattavissa, sen pääperiaatteet ovat kuitenkin samanlaiset. (Tuulaniemi 2011, 127.)

3.2 Tuplatimantti-prosessimalli

Työssämme olemme käyttäneet palvelumuotoilun kenties tunnetuinta prosessimallia tuplati- manttia (the double diamond). Prosessimallin idea kiteytyy kahteen timanttiin, joista ensi- mäinen keskittyy ratkaistavan ongelman ymmärtämiseen ja toinen ratkaisun kehittämiseen. (Innanen 2018.)

Kuva 8: Palvelumuotoilun prosessimalli tuplatimantti (The double diamond). (Innanen 2018)

Tuplatimantti kuvaa luovassa ongelmanratkaisussa esiintyvät konvergentin sekä divergentin ajattelun. Divergentillä tarkoitetaan avointa suhtautumista ongelmaan, jolloin kerätään ideoita ja tietoa ilman arviointia. Konvergentistä puhutaan, kun tietoa analysoidaan sekä arvioidaan. Analysointi ja arviointi tuottavat parhaan kiteytyksen tai näkökulman löytymisen. Konvergentti ajattelutapa pyrkii löytämään yhden oikean ratkaisun. Divergenssi ajattelutapa taas pyrkii mahdollisimman monen ratkaisuvaihtoehdon löytymiseen. (Innanen 2018.)

3.2.1 Vaihe 1: löydä

Ensimmäisessä vaiheessa kuvaillaan sekä kartoitetaan palvelun nykytilanne. Tämän tarkoituksena on tunnistaa palvelussa sijaitsevan haasteet sekä mahdollisuudet. Haasteiden ja mahdollisuuksien tunnistus selkeyttää palvelun tavoitteita. Tietoa keräämällä hahmotetaan palvelun nykytila kokonaisvaltaisesti. (Innanen 2018.)

Tässä vaiheessa tutustuimme sovittelun prosessiin sekä informaatioon ja ilmiöihin sen ympärillä. Lähtökohdat meillä olivat tässä erilaiset, koska Anne sovitteluohjaajana oli sovittelun ammattilainen ja Annilla ei ollut minkäänlaista kokemusta sovittelusta. Toisaalta tämä asetelu antoi opinnäytetyömme työstölle kaksi aivan erilaista näkökulmaa, jotka molemmat tuottivat varmasti enemmän havaintoja, kuin yksi näkökulma.

Tarkastelimme yhdessä sovittelussa käytettäviä esitteitä, ohjeita sekä sovittelua sääteleviä lakeja. Osa tiedosta on lakien muodossa ja sovitteluinformaatioon ei tule törmättyä, mikäli ei sovitteluun ole osallistumassa. Etukäteisinformaatiota on siis hankala hankkia, koska sovittelu ei ole kovin tunnettu kansalaisten parissa.

Rikoksenteikijän tai sen uhrin voi olla vaikea tehdä päätös sovitteluun osallistumisesta, mikäli tietämystä ennakkoon ei ole. Maiju Kuusniemi nosti opinnäytetyössään Rikosasioiden sovitteluprosessien kehittäminen palvelumuotoilun keinoin useita erinomaisia sovittelun asiakaskokemukseen liittyviä haasteita. Kuusniemen mukaan asiakkaat ovat usein epä tietoisia ja omaavat väärä mielikuvia sovittelusta. Väärät mielikuvat ja epä tietoisuus sovitteluprosessin sisällöstä aiheuttavat asiakkaille turhaa stressiä ja jännittyneisyyttä. Asiakkaiden on myös vaikea ymmärtää oikeusjärjestelmää ja kuinka sovittelu siihen sijoittuu. He eivät osaa hahmottaa eri sovittelutyyppjä ja kuinka esimerkiksi rikosprosessi ja sovittelu liittyvät toisiinsa. (Kuusniemi 2022, 35.)

Kuusniemi toteaa opinnäytetyössään selkeästi, että sovittelun asiakkaille annetun informaation ymmärrettävyys, riittävyys, informaation oikeanaikaisuus sekä sen sisäistäminen ovat aiheita, joita hänen mukaansa tulisi tutkia lisää asiakkaiden näkökulmasta. Tutkimisen ja kehittämisen tulisi tapahtua asiakaslähtöisyyden näkökantilta. (Kuusniemi 2022, 35.)

Mindmapilla, eli käsitekartalla tarkoitetaan graafista esitystä, jolla kuvataan erilaisia aihepiirejä ja käsitteitä. Käsitekartalla saadaan muodostettua kokonaiskuva kiinnostuksen tai tutkinnan kohteena olevasta aiheesta. Käsitekartta auttaa hahmottamaan palvelua ja sen kokonaisuutta, esimerkiksi millaisia olennaisia asioita palveluun liittyy ja mitkä ovat näiden vuorovaikutussuhteet palveluun. (Tuulaniemi 2011, 140.)

Käsitekartalla voi kerätä myös erilaisia ideoita, sisältöjä sekä asiakokonaisuuksia. Näin voidaan selkeämmin hahmottaa, jäsentää sekä esittää kerättyä informaatiota. Käsitekartta on visuaalisena esityksenä yksinkertaisempaa muistaa sekä omaksua, kuin tekstillinen kuvaus. (Tuulaniemi 2011, 140.)

Käsitekartan laatiminen aloitetaan sijoittamalla kartan keskelle asiakokonaisuuden tai palvelun nimi. Keskikohdan ympärille aloitetaan keräämään siihen liittyviä asioita. Suhteita sekä hierarkioita kuvataan vetämällä viivoja yhdistämään eri sanoja. Kartan ideana on siis, että jokainen käsitekarttaan kirjattu asia liittyy johonkin muuhun siihen kirjattuun asiaan. Asioiden ja sen kokonaisuuksien yhtenäisyyksiä se eroavaisuuksia voi korostaa esimerkiksi väreillä, symboleilla, merkeillä tai millä tahansa mieleen tulevalla visuaalisella keinolla. Erilaisten keinojen käyttäminen käsitekartan laatimisessa auttaa havainnollistamaan asioiden suhteita ja kokonaisuuksia selkeämmin. (Tuulaniemi 2011, 140.)

Teimme mindmapin Maiju Kuusniemen opinnäytetyössä nostettujen sovitteluasiakkaiden kohtaamista haasteista. Mindmapin avulla saimme paremman kokonaiskuvan siitä, mitkä asiat vaikuttavat asiakkaiden sovitteluprosessiin, siihen sitoutumiseen sekä sovitteluinformaation ymmärtämiseen. Mindmapin laatimisessa kävi erittäin selväksi se, että monet asiakaskokemuksiin liittyvät haasteet liittyvät sekä vaikuttavat toisiinsa. Esimerkiksi asiakkaan epätietoisuus omasta tapauksestaan vaikuttaa vahvasti hänen sitoutumiseensa sovitteluprosessiin.

Kuva 9: Mindmap asiakaskokemukseen liittyvistä haasteista sovittelussa Kuusniemen opinnäytetyön pohjalta

Palvelumuotoilun prosessin ensimmäisessä vaiheessa ilmiömme tutkiminen ei ollut niin laajaa, kuin mitä yleensä palvelumuotoilun prosessissa voisi olla. Tämä johtui siitä, että melko nopeasti saimme opinnäytetyömme aiheen valittua ja rajattua niin, että ilmiömme tutkiminen keskittyi työmme aiheeseen ja siihen liittyviin asioihin. Tämä selkeytti tutkimustamme, vaikka poikkeaa hieman tuplatimantin ensimmäisestä vaiheesta. Toisaalta nopea aiheen löytyminen säästi meiltä opinnäytetyön tekemisessä huomattavasti aikaa ja saatoimme keskittyä asioihin, jotka olivat olennaisia työmme kannalta.

3.2.2 Vaihe 2: määritä

Toisessa vaiheessa kirkastetaan suunnitteluhaaste, sekä kerätään palvelun kohderyhmästä asiakasymmärrystietoa. Tiedon keruun tavoitteena on saada enemmän näkemystä haasteesta. Tässä vaiheessa tarvitaan myös tietoa itse asiakkaista, heidän tarpeistaan ja muista vaikuttavista seikoista. Tiedonkeruu rakentaa suunnittelulle kokonaisvaltaisen perustan. (Innanen 2018.)

Asiakasymmärryksen kasvattamisen alussa on erittäin tärkeää, että tutkitaan ilmiön kohderyhmän tarpeita, odotuksia sekä tavoitteita. Tietoa analysoidaan ja on kriittistä havaita sekä

tunnistaa käyttäjien todelliset motiivit sekä tarpeet. Ilman asiakasymmärryksen kasvatusta palvelutuotetta on hyvin vaikea saada vastaamaan käyttäjien tarpeisiin, eikä tuote tai palvelu voi menestyä. (Tuulaniemi 2011, 142.)

Palvelumuotoilun asiakastutkimuksilla tarkoitetaan tiedonhankintaa, jossa tutkitaan materiaalia, jota hyödynnetään palvelun suunnittelun ohjauksessa ja ideoinnissa. Tutkimusta ohjaa aiemmin määritelty suunnitteluhaaste, eli miten kerättyä tietoa on mahdollista käyttää suunnitteluhaasteen ratkaisemisessa. Asiakastietoisuus on samaan aikaan sekä määrällistä, että laadullista, mutta laadullisella tietoudella on saavutettu merkittävämpää hyötyä ymmärrettäessä asiakkaiden tarpeita sekä toiveita. (Tuulaniemi 2011, 142-143.)

Asiakasymmärrystä voi kerätä:

- valmiista lähteistä eli olemassa olevasta tausta-aineistosta
- kyselyiden ja haastatteluiden avulla
- havainnoinnilla, jota voidaan tehdä osallistumalla kohderyhmän elämään tai tarkkailemalla passiivisesti
- osallistamalla kohderyhmä suunnitteluun
- itsedokumentoimisen menetelmillä

(Tuulaniemi 2011, 146.)

Asiakasprofiilit, eli henkilökortit ovat omiaan kiteyttämään tutkimuksista saatua asiakastietoutta. Henkilökortteihin kirjataan asiakkaiden esiin tulleet toimintamallit sekä motiivit. Henkilökortti on tietyn asiakasryhmän tyyppikuvaus henkilön muodossa. Henkilökorteista nousseiden toimintamallien perusteella voi lähteä suunnittelemaan tulevaisuuden palvelua. (Tuulaniemi 2011, 154-155.)

Teimme henkilökortit kuvitteellisen sovittelun osapuolista: alaikäisestä rikoksentekijästä, rikoksen uhrista, sovitteluohjaajasta sekä vapaaehtoisesta sovittelijasta. Tekemämme kortit sisältävät perustiedot henkilöstä ja pienen tarinan, jossa kuvaillaan kyseisen henkilön lähtökohtia. Kortille on selitetty auki myös henkilön tavoitteet, motivaatio, sekä haasteet. Persoonallisuutta olemme kuvailleet kolmella mittarilla: persoonatyypillä, sovinnollisuudella sekä tunnollisuudella. Kortit auttoivat pääsemään jokaisen sovitteluosapuolen rooliin sisään sekä ymmärtämään heidän lähtökohtiaan ja tarpeitaan.

RIKU
Epäilty

PROFIILI

Sukupuoli : Mies
Ikä : 14
Koulutus : Peruskoulu
Perhe : Äiti, isä, sisko

TARINA

Yläkoulun alkaessa Riku löysi uusia kavereita ja hakee paikkaansa kaveriporukassa. Hyväksynnän saaminen on ajanut Rikun tekemään typeryyksiä.

TAVOITTEET

Riku haluaa sopeuta yläkouluelämään ja olla pidetty kaveriporukassaan hinnalla millä hyvänsä.

MOTIVAATIO

Riku motivoituu saadessaan hyväksyntää kavereitansa.

PERSONAALLISUUS

Introvertti/Ekstrovertti
Sovinnollisuus
Tunnollisuus

HAASTEET

Riku tietää tekevänsä väärin harrastaessaan typeryyksiä, mutta kaveriporukan painostus on suuri.

Kuva 10: Henkilökortti sarjakuvan toisesta päähenkilöstä

Yläpuolella esimerkkinä sarjakuvamme toisen päähenkilön, Rikun henkilökortti. Riku on sarjakuvamme 14-vuotias epäilty, joka kipuilee yläasteella pidetyksi tulemisen kanssa. Riku on tunnollinen ja tietää tekevänsä väärin, mutta motivaatio saada hyväksyntää kavereilta on suuri ja vaikuttaa huomattavasti hänen tekemiisiinsä.

Analysoimme THL:n haitariesitteen, jonka sovittelutoimistot toimittavat asiakkaillensa sovittelun alkutaipaleella. Haitariesitteen olisi tarkoitus antaa asiakkaalle informaatiota sovittelun kulusta, siihen liittyvistä sidosryhmistä ja yleensäkin siitä, mitä sovittelu on ja mihin asiakas sitoutuu antaessaan suostumuksensa sovitteluun. Haitariesite on usein ainoa informaatio, joka asiakkaalle annetaan kirjallisena kappaleena. Muu informaatio kerrotaan asiakkaalle suullisesti puhelimesta sekä tapaamisten yhteydessä.

Haitariesitteen analysoimisessa käytimme apuna alaikäisiä, jotka ovat iältään 13, 16 ja 17-vuotiaita. Heidän huomionsa esitteestä olivat erittäin silmiä avaavia sekä osoittivat sitä, miksi oppinäytetyömme aihe on tärkeä sekä ajankohtainen. Samoja havaintoja meidän olisi ollut vaikea tehdä kahdestaan.

Alaikäisten mukaan haitariesitteen kuvitus oli hämmentävää, eivätkä he nähneet sillä yhteyttä itse sovitteluun ja sen prosessiin. Esitteessä käytettiin paljon vaikeita termejä, joita ei ole avattu esitteen informaatiossa, kuten esimerkiksi edunvalvoja, tukihenkilö, sekä erilaiset rikostyypit. Esitteessä puhutaan paljon sovittelun osapuolista, mutta ei kerrota, keitä osapuolet ovat.

Esitteen otsikko hämmensi alaikäistä testiryhmäämme. Otsikko ”Sovittelu on mahdollisuus - rakennetaan sovintoa”, voisi olla enemmän informoivampi ja esitteeseen kutsuvampi. Ryhmän mukaan tekstien asettelu ja muoto voisi olla paljon ymmärrettävämpi. Asiat olisi mahdollista esittää saavutettavammalla tavalla. Tässä kohtaa mietimme, onkohan THL:n haitariesitettä ikinä testattu minkäänlaisilla testiryhmillä?

Esitteessä voisi olla nykyajan mukaisesti QR-koodi, joka veisi esitteen lukijan tarkemman tiedon lähteelle. Esimerkiksi esitteessä mainittu jatkokäsittely tai sovittelun tukipalvelut jättävät lukijan entistä hämmentyneemmäksi, kun niitä ei avata mitenkään esitteessä. Myös esitteen muodosta tuli kysymyksiä. Muoto voi toimia paperisena haitariesitteenä, mutta jos esitteen lähettää esimerkiksi sähköpostilla asiakkaalle, on sen sisältöä hankala sisäistää, koska ensimmäisellä sivulla on osa esitteen takaosasta ja toisen sivun teksti hyppii oudosti aiheesta toiseen.

Haitariesitteen tuomio testiryhmältämme oli selkeä, esite on vanhanaikainen ja informaatio on monimutkaisesti esitetty, eivätkä kuvat tuo mitään lisäarvoa. Ohjeistus kaippaa siis kipeästi päivitystä, sekä uutta näkökulmaa varsinkin alaikäisille esitettävään informaatioon sovittelusta.

Sovittelu antaa mahdollisuuden

- keskustella tapahtuneesta
- tulla kuulluksi
- käsitellä tapahtumia sekä niihin liittyviä tunteita
- ottaa vastuu aiheuttamastaan vahingosta
- sopia vahinkojen korvaamisesta
- lieventää rikoksen tai riidan aiheuttamia haittoja
- toupua tapahtumista
- nopeuttaa rikos- tai riita-asian käsittelyä
- vaikuttaa asian jatkokäsittelyyn

Miten sovittelu ja rikos- tai riita-asia liittyvät toisiinsa?

Mikä jatkokäsittely?

Esitteen otsikko hämmentävä

Yhteystiedot

Kymi-Saimaan sovittelutoimisto:
www.sovittelu.fi
kymi-saimaa@sovittelu.fi

Sovittelu on mahdollisuus – rakennetaan sovintoa

Hämmentävä kuva, miten liittyy sovitteluun?

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Kuva 11: Analysoitu THL:n esite sovittelusta sivu 1 (THL 2023b)

Rikosten ja riitojen sovittelu on saatavilla kaikkialla Suomessa

- siihen osallistuminen on vapaaehtoista ja maksutonta
- asiaa käsitellään puolueettomasti ja luottamuksellisesti
- perustuu sovittelulakiin (1015/2005)

Sovittelua voi ehdottaa

- rikoksen tai riidan osapuoli
- huoltaja tai edunvalvoja
- poliisi, syyttäjä tai muu viranomainen

Mikä soveltuvuus?

Sovitteluloite tehdään sovittelutoimistoon. Lähisuhdeväkivaltariikoksissa vain poliisi tai syyttäjä saa tehdä sovitteluloitteen.

Sovittelutoimiston ammattihenkilöstö selvittää asian soveltuvuuden sovitteluun ja neuvoo kaikissa yksityiskohdissa.

Esitteen takasivulla ovat paikallisen toimiston yhteystiedot. Kaikkien Suomen sovittelutoimistojen yhteystiedot ovat osoitteessa www.thl.fi/sovittelu.

Sovittelun eteneminen

Sovittelutoimistosta otetaan yhteyttä osapuoliin ja heille kerrotaan

- sovittelusta ja sen merkityksestä
- eri osapuolten asemasta sovittelussa
- tukipalveluista sovittelun aikana ja sen jälkeen

Jos sovittelu aloitetaan, sovittelijat sopivat tapaamisista sovitteluun osallistuvien kanssa.

Osapuolet ovat aktiivisia neuvottelussa. Tapahtumia käsitellään rakentavassa hengessä toinen toisiaan kuunnellen.

Aktiivisuus?

Jos osapuolet pääsevät sovintoon, laaditaan sopimusasiakirja, jonka sovittelijat varmentavat allekirjoituksillaan.

Osapuolet voivat keskeyttää sovittelun missä tahansa vaiheessa. Myös sovitteluhenkilöstö voi päättää keskeyttämisestä tarvittaessa.

Sovittelun jälkeen

Osapuolten sopimilla ratkaisuilla voidaan korjata aiheutuneita vahinkoja ja haittoja.

Sovittelutoimisto seuraa sopimuksen noudattamista ja neuvoo tarvittaessa osapuolia korvausten maksamiseksi tai saamiseksi.

Sovittelun seurauksena viranomaiset voivat keskeyttää oikeuskäsittelyn tai sovittelu voidaan ottaa huomioon mahdollista rangaistusta harkittaessa.

Riittääkö vain sovittelussa käynti? Eikö vaadita valmista sopimusta?

Miten käsitellään? Mitkä osapuolet?

Vaikeita termejä ei ole avattu esitteessä

Mikä avustaja? Voiko sovitteluun tuoda mukanaan kenet tahansa?

Miten suostumus annetaan? Mitä jos en anna suostumusta?

Alaikäisenä vaikea hahmottaa kuvien yhteyttä itse asiaan

WWW.THL.FI/SOVITTELU

RIKOSTEN JA RIITOJEN SOVITTELU

WWW.THL.FI/SOVITTELU

Kuva 12: Analysoitu THL:n esite sovittelusta sivu 2 (THL 2023b)

Tuplatimantin toisessa vaiheessa olemme vaiheeseen kuuluvasti keränneet informaatiota sekä tutustuneet sovitteluun liittyvään asiakasymmärrykseen. Tekemämme henkilökortit syvensivät yhteyttämme sovittelun osapuoliin ja auttoivat ymmärtämään heidän tarpeitaan paremmin. Alaikäisten apu THL:n sovitteluesitteen analysoimisessa avasi meille huomattavasti alaikäisten kykyä havainnoida tietoa.

3.2.3 Vaihe 3: kehittä

Kolmannessa vaiheessa jalostetaan ideoista vaihtoehtoisia ratkaisuja asiakastarpeiden sekä mahdollisten tavoitteiden ohjaamina. Ratkaisuja testataan prototyyppien avulla. Ratkaisuja on mahdollista arvioida monen näkökulman kautta. Nopeat kokeilut ovat omiaan selvittämään, mitkä ratkaisut ovat kannattavia jatkokehitykseen. Kokeilut synnyttävät myös asiakkaissa erilaisia reaktioita, jotka lisäävät prosessin asiakasymmärrystä. (Innanen 2018.)

Sarjakuvan työstämisen aloitimme käsikirjoituksen laadinnalla. Käsikirjoituksen avulla hahmottelimme tarinamme kulkua sekä sovitteluinformaation sijoittelua tarinan sisään. Selkeän käsikirjoituksen avulla sarjakuvaa oli helpompi työstää. Myös ideoidemme kirjaaminen visuaalisesti käsikirjoitukseen kirkasti ajatustamme millainen sarjakuvamme ensimmäisestä versiosta tulisi.

Käsikirjoituksen laatimisessa otimme huomioon tuplatimantin ensimmäisessä ja toisessa vaiheessa keräämämme havainnot. Olennaista oli erityisesti ymmärtää alaikäisten havainnointikyvyt ja kuinka voisimme sarjakuvan avulla kasvattaa heidän ymmärrystään sovittelusta, jotta valmiin tuotoksen lopputulos olisi erilaisempi kuin alaikäisillä analysoidun THL:n haitariesitteen.

Käsikirjoitusta aloimme rakentamaan kuva kuvalta. Mietimme henkilökorttien pohjalta tarinamme henkilöitä ja sarjakuvamme tarina alkoi kehittymään niiden pohjalta. Ensimmäiseen käsikirjoitusluonnokseen kirjasimme myös erilaisia termejä, jotka tulisi ilmetä jollain tavalla sarjakuvassamme.

POLISI KRODUSTA SOVITTELU

Kuva 1: POLIISI & OSAPUOLIST KYLLÄ / EI (vihreä/punainen)

Kuva 2: SOV. OHJ. VASTAMUOTOA KÄYTTÄEN
 miten? ← @kirjuri, @prokurori?

SOV. OHJ. YHTYKSESSÄ OSAPUOLIN = KÄYTTÖTAVOIN SOV.
 Miten kuvaa päivittään?

Kuva 3: Kirje / Pöytäkirja?

Kuvat 4, 5

Laatu:

- Keskittämättömyydestä
 - Viittauksista, ei painosista
 - Yhdenkertainen sovittelu merkityksellisen!
 - Oikeudet & Aikana sovittelussa
 - Voi kehittää suosittelun

KÄYTTÖTAVOIN
 KÄYTTÖTAVOIN
 KÄYTTÖTAVOIN

KIRJE / VSK (mitään 2 kuvaa) Kuvat 6-7
 VASTAMUOTOA + Työkorvaus (mitään 2 kuvaa) Kuvat 8-9
 KRIISITILAPROKAMINON + @PÄIVÄKIRJAUS (PÄIVÄ KUVAA) Kuvat 10-11
 SOVITTELU + SOPIMUS (2-3 KUVAA) Kuvat 12-15

-4 kuvaa
 VIER. PÄIV. !
 Kuvia 16
 20
 24
 Omitu
 Kuvia?

Kuva 13: Sarjakuvan käsikirjoitus

Sarjakuvamme prototyyppi valmistui käsikirjoituksemme pohjalta. Sarjakuvan visuaalista muotoa työstäessämme kokeilimme erilaisia hahmoja, värejä sekä asetteluita peilaten sarjakuvan teoriaan. Useiden kokeilujen kautta päädyimme prototyypin nykyiseen muotoon. Kokeilimme myös sarjakuvaruutujen järjestystä muutamassa eri muodossa. Ruutujen järjestys poikkeaa hieman käsikirjoituksestamme, koska kokeilujen perusteella huomasimme sen olevan toimivampi järjestys. Sarjakuvaruutujen ylä- sekä alapuolella on kuvia avaavaa tekstiä tuke-
massa tarinan kulkua sekä antamassa lisäinformaatiota lukijalle.

Prototyyppi-sarjakuvamme alkaa sovitteluosapuolten mietinnällä siitä, tulisiko sovitteluun osallistua poliisin sitä suositellessa. Seuraavaksi kerrotaan mitä tapahtuu, jos sovitteluun ei halua osallistua. Tämä tarinan haara loppuu lyhyeen, koska jatkosta vastaa poliisi, mikäli sovitteluun ei suostuta. Jos osapuolet kuitenkin suostuvat sovitteluun, sovitteluohjaaja vastaanottaa aloitteen ja varmistaa vielä, että osapuolet ovat suostuneet sovitteluun. Tässä kohtaa sovitteluohjaaja tutkii sovittelun edellytykset. Ruudussa sovitteluohjaaja miettii edellytyksen kysymyksiä. Kysymykset on kirjattu ajatuskupliin, jotta lukijallekin on selkeää, millä tavoin edellytyksiä punnitaan sovittelutoimistossa.

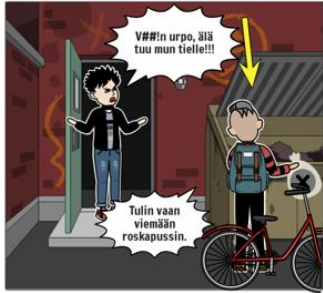

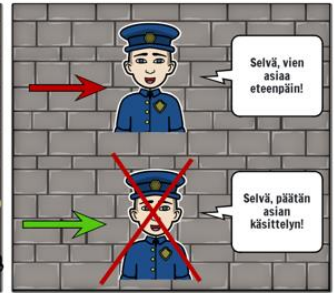

Tarinan edetessä lukijalle selviää, että sovittelutoimintaa ohjaa laki ja että sovitteluprosessi kulkee rikosprosessin rinnalla. Tuomme esiin, että sovittelu on maksutonta, luottamuksellista sekä vapaaehtoista kaikille osapuolille. Koska kyseessä on alaikäisen sovittelu ja sarjakuva on suunnattu alaikäisille, kerromme, että hänen lisäksi sovitteluun tarvitaan myös alaikäisen huoltajan suostumus.

Sovitteluun liittyy paljon vaikeaselkoisia termejä, joiden sisäistäminen alaikäiselle voi olla todella haastavaa. Näitä termejä olemme pyrkineet avaamaan sarjakuvaruutujen kuvituksella. Esimerkkinä termi asianomistaja, jonka olemme selittäneet auki tapahtuneen rikoksen muodossa, joka on kohdistunut tiettyyn henkilöön, eli asianomistajaan.

Termien sekä sovittelun alkuinformaation jälkeen sarjakuvamme tarina siirtyy eteenpäin itse sovittelutilaisuuteen ja sen valmisteluun. Kerromme vapaaehtoissovittelijoiden valinnasta, sekä ensimmäisestä tapaamisesta, joka on erillistapaaminen rikoksen molemmille osapuolille. Sovittelu etenee yhteistapaamiseen, jossa osapuolet saavuttavat yhteisymmärryksen ja alkavat miettiä millä tavoin vahingot voisi korvata. Kerromme myös jatko- sekä tukipalveluista, joita moni alaikäinen rikoksentehtyjä tai uhri tarvitsee sovittelun jälkeen. Tarinamme päättyy rangaistusvaatimuksien selvittämiseen ja sen jälkeen itse sovittelusopimuksen allekirjoittamiseen.

<p>SOVITTELUUN???</p>	<p>👍 VAI 👎</p>	<p>👎 EI SOVITTELU</p>	<p>👍 SOVITTELUOIMISTO</p>
<p>Lisää info: https://sovittelu.fi/kymisaimaaf</p>	<p>Jos asia soveltuu sovitteluun, poliisi tarjoaa sovittelumahdollisuutta kaikille osapuolille.</p>	<p>Kysy poliisilta lisätietoja asian etenemisestä.</p>	<p>Hienoa, haluatte sovittelua. No miten tää juttu nyt sitte etenee....</p>
<p>SOVITTELUOIMISTO</p>	<p>SOVITTELUUN EDELLYTYKSET</p>	<p>SOVITTELUOIMINTAA OHJAA LAKI</p>	<p>SOVITTELU KULKEE RIKOSPROSESSIN RINNALLA</p>
<p>Sovitteluohjaaja ottaa teihin yhteyttä joko lähettämällä yhteydenotopyyntökirjeen, tai soittamalla...</p>	<p>Sovitteluohjaajan tehtävä on selvittää, soveltuuko asia sovitteluun...</p>	<p>Laki rikosasoiden ja eräiden riita-asoiden sovittelusta(1015/2005)</p>	<p>Sovitteluun osallistuminen ei automaattisesti päättää rikosprosessia.</p>
<p>SOVITTELU ON SULLE:</p>	<p>SOVITTELUUN EDELLYTYKSET</p>	<p>VAPAAEHTOISTA</p>	<p>MAKSUTONTA</p>
<p>Mitä tää kaikki sitte oikein tarkoittaa???</p>	<p>Suostumus annetaan henkilökohtaisesti. Koska oot alaikäinen, myös sun huoltajita tarvitaan suostumus sovittelun käynnistämiseen.</p>	<p>On ihan ok muuttaa mieltä. Suostumuksen voi perua missä vaiheessa tahansa.</p>	<p>Yhden rikosasian sovittelu maksaa keskimäärin 509€ (vuosi 2022). Sulle tää on maksutonta.</p>
<p>LUOTTAMUKSELLISTA</p>	<p>PUOLUEETONTA</p>	<p>SOVITTELUUN EDELLYTYKSET</p>	<p>SOVITTELUUN EDELLYTYKSET</p>
<p>Sovittelussa esille tulleista asioista ei saa puhua sovittelun ulkopuolella, eikä sovittelijat voi olla todistajina mahdollisessa oikeudenkäynnissä.</p>	<p>Sovittelijat ei ratkaise asiaa teidän puolesta, vaan on teidän apuna asian käsittelyssä.</p>	<p>Suostumus on annettava vapaaehtoisesti, kukaan ei saa painostaa sua sovitteluun.</p>	<p>Osapuolten tulee ymmärtää omat oikeudet sekä asema sovittelussa.</p>

<p>ASIANOMISTAJA</p> <p>Asianomistajaksi kutsutaan henkilöä, johon rikos on kohdistunut.</p>	<p>ALLE 15V. RIKOKSENTEKIJÄ</p> <p>Alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisesti vastuussa, mutta on silti vahingonkorvausvelvollinen.</p>	<p>YLI 15V. RIKOKSENTEKIJÄ</p> <p>Yli 15-vuotias on rikosoikeudellisesti vastuussa teostaan SEK# velvollinen korvaamaan vahingot.</p>	<p>EDELLYTYKSET KUNNOSSA</p> <p>Asia ohjataan sovittelijoille...</p>
<p>Sovitteluohjaaja valitsee 2 sovittelijaa...</p> <p>...jotka ei oo viranomaisia, vaan just täh#n tehtäv#n koulutettuja vapaaehtoisia. Ne halu# auttaa sua t#n asian selvityksess#.</p>	<p>Sovittelijat soittavat sulle, ja sopivat ajan erillistapaamiseen.</p> <p>S# voit itse kertoa, milloin pääsisit parhaiten. Tapaamisen voi sopia my#s iltaan tai viikonloppuun.</p>	<p>Sovittelun erillistapaaminen</p> <p>Sua saattaa jännittää sovittelu ja toisen osapuolen kohtaaminen. Erillistapaamisen tarkoitus on lievent# jännitystä.</p>	<p>Sovittelun erillistapaaminen</p> <p>Samalla mietit#n, olisiko sulla tarvetta jatko- ja tukipalveluille (tied#tk# mit# ne on?)</p>
<p>Jatko- ja tukipalvelut?</p> <p>Joskus el#m#ss# voi tulla hetki#, ett# tarvii muiden jeesi#. Me autetaan sua l#yt#m#n oikea paikka.</p>	<p>Sovittelu</p> <p>Osapuolet osallistuvat sovitteluun henkilökohtaisesti.</p>	<p>Sovittelu</p> <p>Sovittelussa päätette kohtaamaan ja keskustelemaan tapahtuneesta, sek# pohtimaan yhdess#, miten vahinkoja voisi korjata.</p>	<p>Vahingonkorvaukset</p> <p>Vahinkoja voi hyvitt# monella tapaa esim. rahalla tai vaikka ty#korvauksena. Usein my#s vilpitt#n anteeksipyynt# voi riitt#.</p>
<p>Asianomistajarikos</p> <p>S# voit p#tt#t#, haluutko rangaistuksen rikoksentekij#lle vai et!</p>	<p>Asianomistajarikos</p> <p>Ei rangaistusta; poliisi lopettaa asian k#sittelyn. Rangaistus; poliisi vie asiaa eteenp#in.</p>	<p>Virallisen syytteen alainen rikos</p> <p>Vaikka s# et haluais rangaistusta ep#illylle, poliisi jatkaa asian k#sittely#.</p>	<p>Sovittelusopimus</p> <p>Sovittelutoimisto tiedottaa poliisia, millaisen sopimuksen olette tehneet.</p>

Kuva 14: Prototyypin sarjakuvasta

Sarjakuvamme luontiin kuului olennaisena osana ensimmäisen version, eli prototyypin testaus. Päätimme testata prototyypin useammalla eri testiryhmällä, jotta saisimme työstämme laajasti kommentteja erilaisista näkökulmista. Testiryhmiä meillä oli neljä: sovittelun ammattihenkilöstö, johon kuuluvat sovitteluohjaajat ja sovittelutoimiston toimistotyöntekijät, vapaaehtoissovittelijat, alaikäiset (11-17 v.), sekä informaatiomuotoilun asiantuntijat.

TESTIRYHMÄT	HLÖMÄÄRÄ	OLIKO ENNAKKOTIETOA SOVITTELUSTA	VALINNAN PERUSTEET	TUNNETTIINKO AIEMMIN
Sovittelun ammattihenkilöstö	4	Kyllä	Tekevät töitä sovittelun parissa, tuntevat sovittelun lainsäädännön sekä ohjeistuksen	Kyllä
Vapaaehtoissovittelijat	5	Kyllä	Tekevät sovittelua vapaaehtoisesti, ovat saaneet koulutuksen	Kyllä
Alaikäiset	Useampia	Ei	Kohderyhmämme, jolle teemme sarjakuvaohjeen	Osa nuorista oli tuntemiamme, osa ei
Informaatiomuotoilun asiantuntijat	2	Kyllä/Ei (toisella kokemusta sovittelusta)	Ammattilaisia informaatiomuotoilussa, tuntevat saavutettavuuden sekä selkeyden	Ei, otimme yhteyttä sähköpostitse ja pyysimme kommentteja

Kuva 15: Prototyypin testiryhmät

Testiryhmien kannalta oli tärkeää, että osalla oli paljon sovittelutietoutta (esim. sovittelun ammattihenkilöstö) ja osalla ei ollut sovittelusta kokemusta lainkaan (esim. alaikäiset). Mielestämme on tärkeää, että saamme palautetta molemmista näkökulmista, jotta sarjakuvastamme voisi tulla tarpeeksi selkeä sekä kattava.

Sovittelun ammattihenkilöstön testiryhmäämme kuului neljä henkilöä Kymi-Saimaan sovittelu-toimistosta. Yleisesti saimme heiltä palautetta, että sarjakuvan muodossa oleva informaatio alaikäisille sovitteluun osallistuville on hyvä idea. Visuaalisuus toimii alaikäisille paremmin kuin pelkkä kirjallinen ohje. Ammattihenkilöstön mukaan prototyypimme tarina etenee sovitteluprosessin mukaisesti, kuvat olivat selkeitä, värikkäitä, jopa hauskoja. Kieliasu oli

valittu hyvin, joka varmasti puhuttelee alaikäisiä. Vaikka tietoa on todella paljon, on se kuitenkin ymmärrettävässä muodossa ja auttaa nuorta helpommin ymmärtämään mistä on kyse.

Sovittelun ammattihenkilöistä osa oli sitä mieltä, että sarjakuvan ruutuja voisi hieman tiivistää, sekä niiden loogisuutta miettiä. Kuvituksessa toivottiin tunteiden tulevan vielä enemmän esiin, esimerkiksi sovittelusopimuksen syntyessä osapuolet voisivat hymyillä, joka kuvaisi helpottunutta olotilaa sovittelun ja sopimuksen laatimisen jälkeen.

Vapaaehtoissovittelijoiden testiryhmään kuului viisi henkilöä. Heikin olivat sitä mieltä, että ideamme on hyvä ja sovittelutietouden esittäminen kuvitetussa muodossa helpottaa nuorten ymmärtämistä. Sovittelun osapuolet olivat selkeitä, joka auttoi tarinan etenemistä. Sarjakuvamme oli vapaaehtoissovittelijoiden mielestä kattava, eikä asiavirheitä löytynyt.

Vapaaehtoissovittelijoiden mukaan sarjakuvan ruutujen järjestystä voisi muokata hieman loogisemmaksi. Sarjakuva voisi alkaa itse rikoksesta, josta sovitteluprosessi yleensäkin alkaa. Osapuolten rooleja voisi vielä selkeyttää, jotta tarina olisi vieläkin ymmärrettävämpi. Eräs vapaaehtoissovittelija oli sitä mieltä, että informaatiota voisi vielä tiivistää, koska nuorten keskittymiskyky ei ole aikuisten tasolla. Yhdessä ruudussa kerroimme vaitiolovelvollisuudesta, kyseistä termiä voisi testiryhmän mukaan vielä avata tarkemmin.

Alaikäisten testiryhmässä oli useampia lapsia sekä nuoria tutkimassa sarjakuvamme. Heidän ikänsä vaihteli 11-17 ikävuoden välillä. Yleisesti alaikäiset olivat sitä mieltä, että he saivat kattavaa tietoa sovittelusta, sekä sen prosessin kulusta.

Alaikäisten mielestä sarjakuvamme kuvitus oli kutsuva ja piti lukijan mielenkiintoa yllä. Vaikeiden termien ymmärtäminen oli helpompaa, kun kuvitus tuki tekstiä. Testiryhmän mielestä sarjakuva ei ollut ”tylsä”, kuten yleensä lakiin pohjautuvat tekstimuotoiset ohjeet heidän mielestään ovat. Tällaisia kuvitettuja ohjeita tulisi heidän mielestään olla lisää.

Viimeinen testiryhmämme koostui kahdesta informaatiomuotoilun asiantuntijasta. He olivat tutkineet prototyyppiämme erittäin tarkasti ja tehneet useita huomioita. He kertoivat, että olemme tehneet hyvää työtä ja valintamme tehdä sarjakuva on hauska ja on hienoa, että sovitteluun tulee tällainen työväline auttamaan informaation ymmärtämisessä.

Asiantuntijoiden mukaan sarjakuvassa on hyvät ja ymmärrettävät symbolit, esimerkiksi kätelevät sovittelu- ja rikosprosessi sekä liikennevalot ovat erityisen onnistuneita valintoja. Ruutujen taustavärit yhdistävät tilanteita hienosti, jotta lukijalle on selkeää, mikä tilanne tarinassa on menossa. Asiantuntijat olivat sitä mieltä, että sarjakuvamme voisi käyttää laajemminkin Suomessa sovitteluinformaation ymmärrettävyyden parantamiseksi.

Asiantuntijoiden mielestä sarjakuvamme alkaa hieman yhtäkkiä ja olisi tarinan kannalta parempi, jos alkuun lisättäisiin ruutu tai kaksi. Heikin olivat sietä mieltä, että rikoksen tulisi

tapahtua tarinan alussa, jotta tarina olisi selkeämpi ja paremmin ymmärrettävissä. Myös osapuolten rooleja tulisi hieman selkiyttää, sovitteluohjaajalle voisi antaa jonkinlaisen tunnusmerkin. Tarinan syyttäjä näytti heidän mielestään mustassa kaavussaan papilta, voisiko hänen tunnettavuuttaan parantaa esimerkiksi nimilapulla rinnassa? Olisi myös loogista, jos kaikki hahmot esiteltäisiin heti sarjakuvan ensimmäisessä ruudussa.

Testiryhmä arvioi myös sarjakuvamme muotoilua, josta halusimme kommentteja erittäin mielellämme. Asiantuntijat kiinnittivät huomiota puhekuplien muotoon, joissain ruuduissa oli tervämpiä puhekuplia ja heidän mielestään tavalliset puhekuplat toimisivat paremmin. Puhekielimäisiä muotoja tulisi välttää, koska kieli muuttuu koko ajan ja ne voivat alkaa vaikuttaa nopeastikin vanhahtavilta. Puhekielet ovat usein paikallisia ja paikallisuus ei toimi, jos sarjakuvaohjetta aiotaan hyödyntää paikallisesti. Myös ruutujen otsikoihin tulisi kiinnittää tarkempaa huomiota, joka voisi helpottaa ymmärtämistä.

Jos kaikkien testiryhmien palautteita katsotaan kokonaisuutena, olivat kaikki sitä mieltä, että tällainen sarjakuvan muodossa oleva informaatio on erittäin tarpeellinen alaikäisten sovitte-
luinformaation parantamiseksi. Oli mielenkiintoista huomata, että testiryhmien palautteissa oli paljon samaa, mutta myös kuitenkin erilaisia huomioita johtuen testiryhmien eri lähtökohdista. Sovittelun ammattihenkilöstö sekä vapaaehtoissovittelijat kiinnittivät paljon huomiota tarinan sovitte-
luinformaatioon ja peilasivat sitä sarjakuvan muotoiluun. Muilla ryhmillä ei ollut sovitte-
lusta juurikaan tietoa, joten he keskittyivät enemmän sarjakuvan muotoilun tutki-
miseen. Mielestämme testiryhmien järjestäminen ja palautteen pyytäminen tuotti meille erit-
tään arvokasta tietoa, jolla saamme työstettyä ohjeestamme selkeämmän sekä toimivamman
version palvelumuotoilupolun seuraavassa vaiheessa.

Kolmannessa vaiheessa olemme tuplatimantin mukaisesti jalostaneet ratkaisun asiakastarpeen, eli luoneet prototyypin sarjakuvastamme. Testiryhmiemme avulla saimme kerettyä eri-
laisia kommentteja ja reaktioita lisäämään asiakasymmärrystämme. Erityisesti alaikäisten tes-
tiryhmän havainnot olivat meille erittäin tärkeitä heidän ollessa sarjakuvamme kohderyhmää.

3.2.4 Vaihe 4: tuota

Viimeisessä vaiheessa valittu yksi tai useampi ratkaisu etenee viimeistelyvaiheeseen ja toteu-
tuksen jälkeen se on valmis markkinoille. Valittua ideaa tukevat prosessin aikana luotu doku-
mentointi. Ne antavat pohjan arvioinnille, jolla voidaan varmistaa, että prosessissa on saavu-
tettu tavoiteltu hyöty. (Innanen 2018.)

Aloitimme viimeisen vaiheen analysoimalla testiryhmiemme palautetta ja poimimalla sieltä
tärkeimmät havainnot ja kommentit, jotka tulisi toteuttaa valmiiseen tuotteeseen. Palautetta
oli paljon ja se oli ensin jaettava eri kategorioihin, jotta sen sisäistäminen olisi meille

helpompaa. Nostimme alla olevat asiat tärkeimmiksi muutoksiksi, jotka tulisi toteuttaa valmiiseen tuotteeseen:

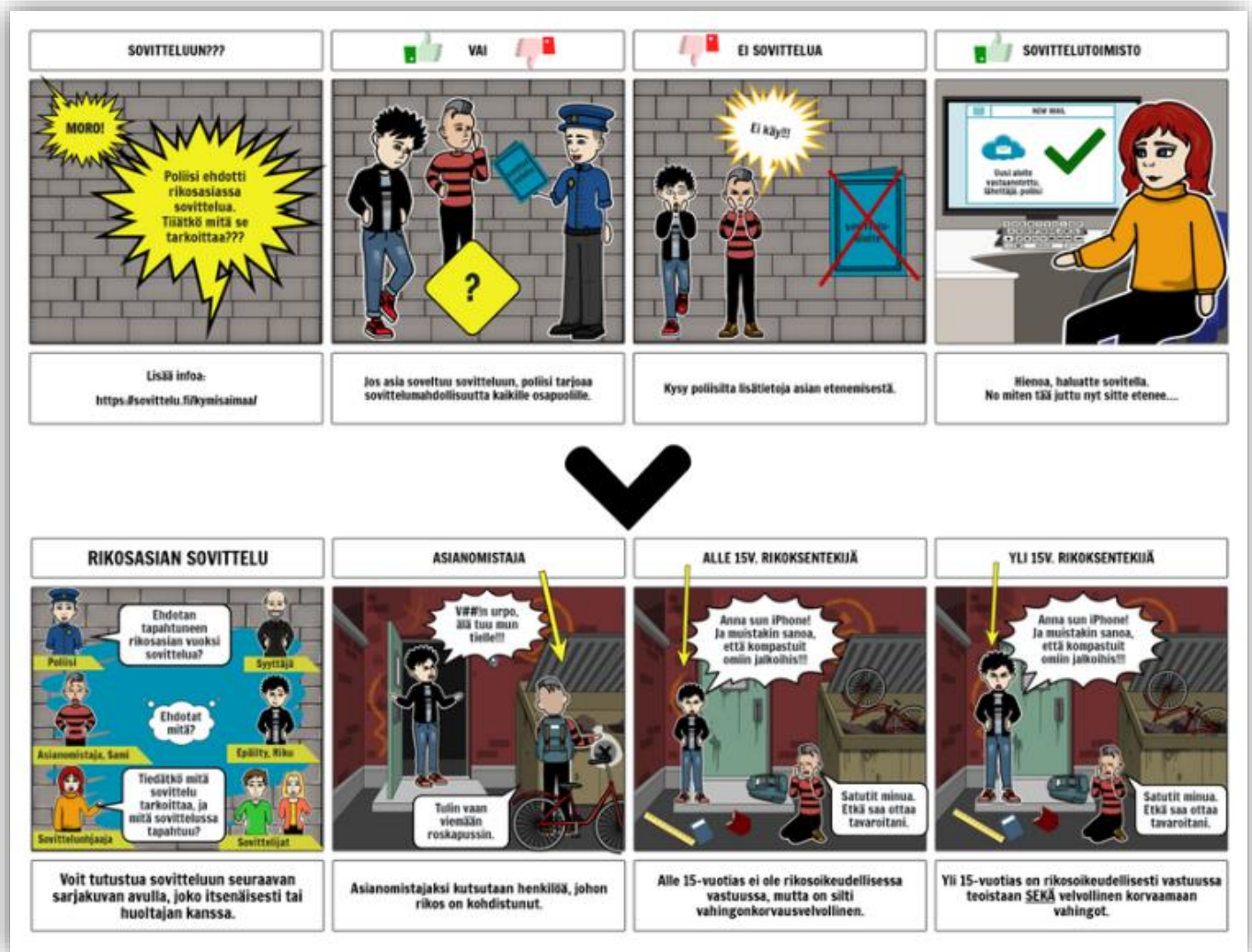
- Ruutujen järjestyksen muokkaaminen
- Ruutujen informaation tiivistäminen sekä selkiyttäminen
- Sarjakuvan tarinan kehittäminen loogisemmaksi
- Puhekielen muuttaminen yleiskieleksi
- Osapuolten roolien selkiyttäminen

Prototyypissä ensimmäinen ruutu oli hyvin pelkistetty, lähinnä “kansikuvamainen”. Saimme hyviä kehittämisehdotuksia tähän testiryhmiltä, ja päätimme palautteen perusteella tehdä jo ensimmäisestä ruudusta informatiivisemman, josta selviäisi heti sarjakuvassa seikkailevat henkilöt, sekä aihe, jota sarjakuvassa käsitellään. Palauteen perusteella prototyypissä sarjakuvan henkilöt ilmestyivät mukaan sarjakuvaan eri vaiheissa, eikä heidän roolinsa käynyt riittävän selväksi. Tämäkin havainto oli mainio, sillä meillehän hahmojen roolit olivat hyvinkin selkeitä, koska olimme itse ne luoneet.

Kuva 16: Prototyypin ja valmiin sarjakuvan ensimmäinen ruutu

Ruutujen järjestystä muutettiin loogisemmaksi niin, että ruudut, joissa epäilty rikos tapahtuu, ovat heti sarjakuvan alussa. Näin saatiin myös tarina heti käyntiin mukaansatempaavamin ja lukijan on helpompi ymmärtää, mistä sarjakuvassa on kyse. Loogisuudesta saatu palaute vahvisti meille testiryhmien käytön tärkeyttä, sillä näin itsestään selvä asia oli meiltä jäänyt huomioimatta, koska meille oli koko ajan selvää, mistä sarjakuva kertoo. Oli hyvä, että testiryhmä tarkasteli sarjakuvaa ulkopuolisin silmin.

Kuva 17: Tarinan selkeyttämistä

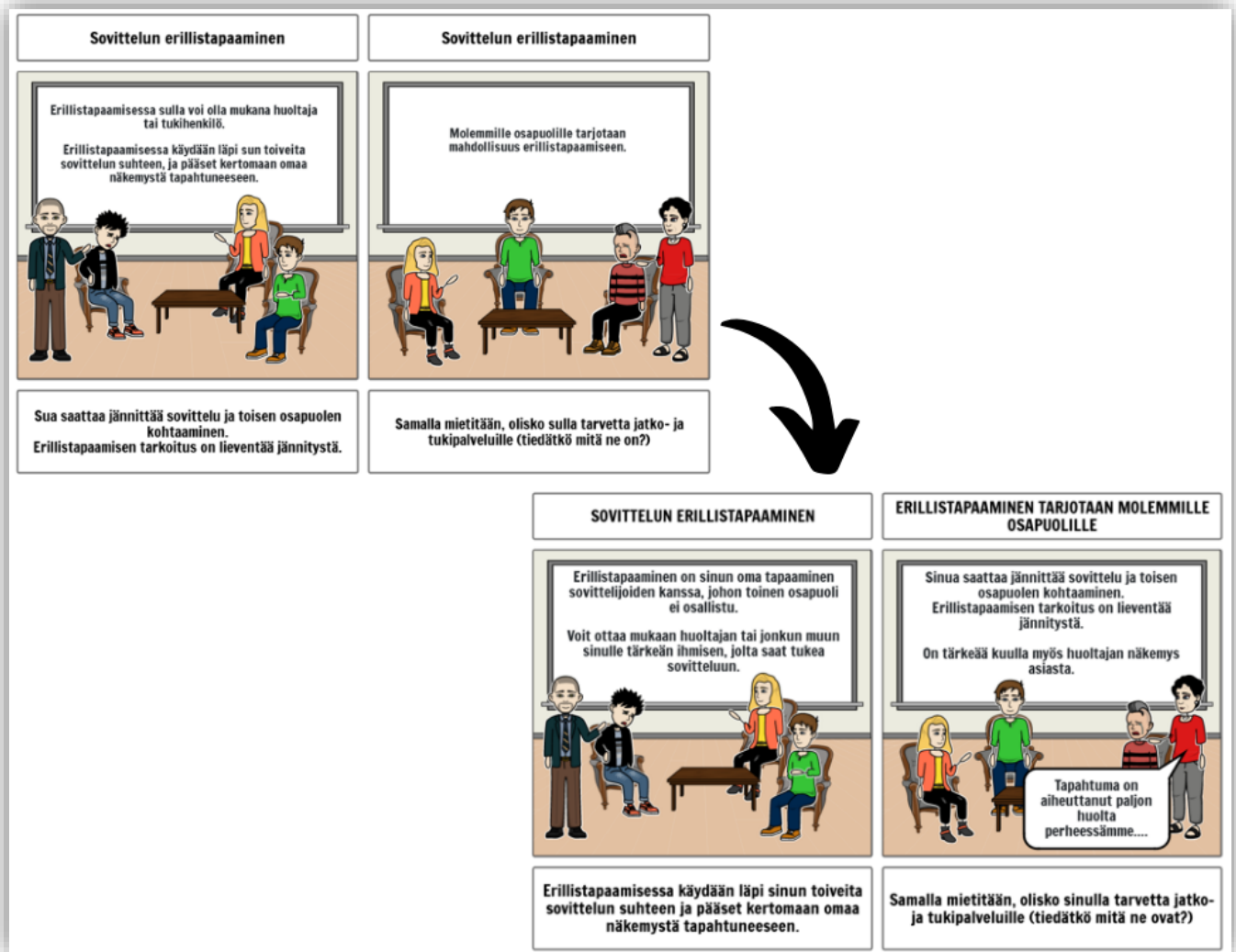
Osapuolten roolit esiteltiin jo ensimmäisessä ruudussa, mutta sen lisäksi halusimme vielä vahvistaa rooleja keltaisin nuolin tarinan edetessä, jotta lukijan ei tarvitsisi siirtyä edestakaisin muistellakseen miltä kukakin hahmo näytti. Tämä muutos helpottaa lukijan ymmärrystä ja sujuvoittaa lukemista. Selkeä roolitus ohjaa myös lukijaa samaistumaan sarjakuvassa esiintyvään henkilöön, riippuen missä asemassa hänet on sovitteluun kutsuttu (asiamistaja/alle 15 v. rikolliseen tekoon epäilty/yli 15 v. rikoksesta epäilty). (Kuva 17)

Valitusta kieliasusta saimme sekä hyvää, että korjaavaa palautetta. Osa testiryhmäläisistä koki, että puhekieli ja nuorisolle tyypilliset sanonnat sopivat hyvin sarjakuvaan ja sopii juuri nuorten luettavaksi paremmin. Informaatiomuotoilun asiantuntijat toivat kuitenkin esiin seikkoja, joiden vuoksi puhekielen käyttöä kannattaa harkita; kieli muuttuu koko ajan, ja puhekielen ilmaisut voivat vaikuttaa pian vanhahtavilta. Lisäksi osa ilmaisuihin voi olla hyvin paikallisia, jolloin laajempi (valtakunnallinen) käytettävyys voi kärsiä. Kahden erilaisen palautteen pohjalta tartuimme alan asiantuntijoiden vinkkeihin ja korjasimme prototyypissä esiintynyttä puhekieltä, sekä selkeytimme samalla puhekuplien muotoa.

Kuva 18: Kielen ja puhekuplien selkeyttäminen

Vaikeinta oli miettiä, mitkä ruudut olivat alaikäisen kannalta merkityksellisiä ja mitkä merkityksettömiä, jotta kaikki tärkeä informaatio tulisi kuitenkin sovitteluprosessin kannalta esiin. Testiryhmäläiset nostivatkin hyvin huolensa esiin, kuinka alaikäiset jaksavat keskittyä pitkään sarjakuvaan. Päätimme myös tiivistää ruutujen informaatiota tästä syystä. Lisäksi muutimme osaa päätöksikoista informatiivisempaan suuntaan.

Kuva 19: Ruutujen otsikoiden ja sisällön tiivistäminen

Tuplatimantin viimeisen mallin mukaisesti olemme vieneet sarjakuvamme viimeistelyvaiheeseen, jonka jälkeen se on valmis julkaistavaksi. Sarjakuvamme ideaa tukevat testiryhmiemme arvokkaat havainnot, joiden perusteella teimme muutoksia sarjakuvaamme, jotta se olisi sisällöltään helpommin ymmärrettävissä. Seuraamalla tuplatimantin vaiheita olemme saavuttaneet tavoitellun hyödyn, eli valmiin tuotteen, jonka tarkoituksena on parantaa alaikäisten ymmärrystä sovittelusta.

4 Tulokset

Opinnäytetyön tuloksena tuplatimantti-prosessimallin avulla syntyi alla oleva sarjakuva sovitteluprosessista. Sarjakuva on tarkoitettu käytettäväksi alaikäisten sovittelutapauksissa lisäämään alaikäisten tietoutta sovitteluprosessista. Sarjakuva on luettavissa Kymi-Saimaan sovittelutoimiston nettisivuilla. Olemme lisäksi luoneet QR-koodin, jonka skannaamalla pääsee suoraan lukemaan sarjakuvaa.

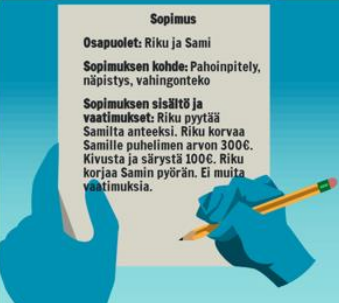

<h3>RIKOSASIAN SOVITTELU</h3> <p>Poliisi: Ehdotan tapahtuneen rikosasian vuoksi sovittelua?</p> <p>Syyttäjä: Ehdotat mitä?</p> <p>Asianomistaja, Sami: Tiedätkö mitä sovittelu tarkoittaa, ja mitä sovittelussa tapahtuu?</p> <p>Epäilty, Riku: Sovittelijat</p> <p>Sovitteluohjaaja:</p> <p>Voit tutustua sovitteluun seuraavan sarjakuvan avulla, joko itsenäisesti tai huoltajan kanssa.</p>	<h3>ASIANOMISTAJA</h3> <p>V##n urpo, älä tuu mun tielle!!!</p> <p>Tulin vaan viemään roskapussin.</p> <p>Asianomistajaksi kutsutaan henkilöä, johon rikos on kohdistunut.</p>	<h3>ALLE 15V. RIKOKSENTEKIJÄ</h3> <p>Anna sun iPhone! Ja muistakin sanoa, että kompastuit omiin jalkoihisi!!!</p> <p>Satutit minua. Etkä saa ottaa tavaroitani.</p> <p>Alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa, mutta on silti vahingonkorvausvelvollinen.</p>	<h3>YLI 15V. RIKOKSENTEKIJÄ</h3> <p>Anna sun iPhone! Ja muistakin sanoa, että kompastuit omiin jalkoihisi!!!</p> <p>Satutit minua. Etkä saa ottaa tavaroitani.</p> <p>Yli 15-vuotias on rikosoikeudellisesti vastuussa teostaan <u>SEKÄ</u> velvollinen korvaamaan vahingot.</p>
---	--	---	---

<p>VAI</p> <p>Jos asia soveltuu sovitteluun, poliisi tarjoaa sovittelumahdollisuutta molemmille osapuolille.</p>	<p>EI SOVITTELUA</p> <p>Ei käy!!!</p> <p>Kumpi tahansa osapuoli voi kieltäytyä sovittelusta. Siinä tapauksessa sovittelu ei voida käynnistää.</p>	<p>ASIA OHJATAAN SOVITTELUOIMISTOON</p> <p>Sovitteluohjaaja vastaanottaa sovittelualoitteen.</p>	<p>ENNEN SOVITTELUA, SOVITTELUOHJAAJA:</p> <ul style="list-style-type: none"> Soita epäilty + huoltajat Selvennä: vahingonkorvaukset rangaistusvaatimus huoltajan asema Mitä osapuolet itse ajattelevat tapahtuneesta? Soita asianomistaja + huoltajat Eihän ketään painosteta sovitteluun? <p>Soittaa sinulle ja varmistaa, että haluat osallistua sovitteluun. Samalla hän varmistaa, että sinulla on kaikki tarvittava tieto sovittelusta.</p>
--	--	--	--

<h3>SOVITTELUOHJAAJA VALITSEE 2 SOVITTELIJAA</h3> <p>Sovittelijat eivät ole viranomaisia, vaan juuri tähän tehtävään koulutettuja vapaaehtoisia. Ne haluavat auttaa sinua tämän asian selvittelyssä.</p>	<h3>SOVITTELU ON SINULLE:</h3> <ul style="list-style-type: none"> VAPAAEHTOISTA MAKSUTONTA LUOTTAMUKSELLISTA PUOLUEETONTA <p>Mitä tämä kaikki sitten oikein tarkoittaa?</p>	<h3>VAPAAEHTOISTA</h3> <p>ENKÄ JOO</p> <p>On ihan ok muuttaa mieltä. Suostumuksen voi perua missä vaiheessa tahansa, eikä kukaan saa painostaa sinua sovitteluun.</p>	<h3>MAKSUTONTA</h3> <p>Sovittelu ei maksa sinulle mitään, vaan tämä on ilmainen palvelu.</p>
---	--	---	---

<h3>LUOTTAMUKSELLISTA</h3> <p>Voit luottaa meihin.</p> <p>Mitä teille uskaltaa kertoa???</p> <p>Emme kerro kenellekään mistä olemme sinun kanssa puhuneet.</p> <p>Sovittelussa esille tulleista asioista ei saa puhua sovittelun ulkopuolella, eikä sovittelijat voi olla todistajina mahdollisessa oikeudenkäynnissä.</p>	<h3>PUOLUEETONTA</h3> <p>Te päätätte mitä sovitaan ja me sovittelijat ollaan apuna.</p> <p>Sovittelijat ei ratkaise asiaa teidän puolesta, vaan ovat teidän apuna asian käsittelyssä.</p>	<h3>SOVITTELU KULKEE RIKOSPROSESSIN RINNALLA</h3> <p>Syyttäjä ja poliisi odottavat lopputulosta.</p> <p>Sovittelu-prosessi Rikos-prosessi</p> <p>Sovitteluun osallistuminen ei automaattisesti päättää rikosprosessia.</p>	<h3>SOVITTELUN ETENEMINEN</h3> <p>Hei, soitin sopiaksesi sovittelu-aikaa. Mikä aika sinulle sopisi parhaiten?</p> <p>Sovitteliija soittaa sinulle ja sopii ajan erillistapaamiseen.</p>
--	---	--	---

<p>SOVITTELU ERILLISTAPAAMINEN</p> <p>Erillistapaaminen on sinun oma tapaaminen sovittelijoiden kanssa, johon toinen osapuoli ei osallistu.</p> <p>Voit ottaa mukaan huoltajan tai jonkun muun sinulle tärkeän ihmisen, jolta saat tukea sovitteluun.</p> 	<p>ERILLISTAPAAMINEN TARJOTAAN MOLEMILLE OSAPUOLILLE</p> <p>Sinua saattaa jännittää sovittelu ja toisen osapuolen kohtaaminen. Erillistapaamisen tarkoitus on lieventää jännitystä.</p> <p>On tärkeää kuulla myös huoltajan näkemys asiasta.</p> <p>Tapahtuma on aiheuttanut paljon huolta perheessämme....</p> 	<p>JATKO- JA TUKIPALVELUT?</p> 	<p>SOVITTELU</p> <p>Sovittelussa pääsette kohtaamaan toisenne turvallisessa ympäristössä, yhdessä huoltajien kanssa.</p>
<p>Erillistapaamisessa käydään läpi sinun toiveita sovittelun suhteen ja pääset kertomaan omaa näkemystä tapahtuneeseen.</p>	<p>Samalla mietitään, olisiko sinulla tarvetta jatko- ja tukipalveluille (tiedätkö mitä ne ovat?)</p>	<p>Joskus elämässä voi tulla hetkiä, että tarvitsee muiden apua. Me autamme sinua löytämään oikean paikan.</p>	<p>Tarkoituksena on keskustella tapahtuneesta. Sovittelijat ovat teidän apuna.</p>
<p>SOVITTELU</p> <p>Olen pahoillani, voinko hyvittää tekoni jotenkin?</p> <p>Saat anteeksi, mutta haluan että korvaat aiheuttamasi vahingot.</p> 	<p>SOVITTELU SOPIMUS</p> <p>Sopimus</p> <p>Osapuolet: Riku ja Sami</p> <p>Sopimuksen kohde: Pahoitpely, näpistys, vahingonteko</p> <p>Sopimuksen sisältö ja vaatimukset: Riku pyytää Samilta anteeksi. Riku korvaa Samille puhelimen arvon 300€. Kivusta ja särystä 100€. Riku korjaa Samin pyörän. Ei muita vaatimuksia.</p> 	<p>SOVITTELU SOPIMUS</p> <p>Vahingonkorvausvaatimus</p> <p>☒ Kyllä ☐ Ei</p> <p>Rangaistusvaatimus</p> <p>☐ Kyllä ☐ Ei</p> <p>Allekirjoitukset</p> 	<p>VAHINGONKORVAUKSET</p> <p>Voinko hyvittää tämän jotenkin?</p> <p>Anteeksi, olen pahoillani.</p>
<p>Sovittelussa mietitään yhdessä, miten mahdollisia vahinkoja voisi hyvittää ja korjata.</p>	<p>Sovittelussa sovitut asiat kirjataan sovittelusopimukseen.</p>	<p>Asianomistajan vahingonkorvausvaatimus sekä rangaistusvaatimus kirjataan myös sopimukseen.</p>	<p>Vahinkoja voi hyvittää monella tapaa esim. rahalla tai vaikka työkorvauksena. Usein myös vilpitoi anteeksipyyntö voi riittää.</p>
<p>ASIANOMISTAJARIKOS</p> 	<p>ASIANOMISTAJARIKOS</p> <p>Selvä, päätän asian käsittelyn!</p> <p>Selvä, vien asiaa eteenpäin!</p> 	<p>VIRALLISEN SYYTTEEN ALAINEN RIKOS</p> <p>RANGAISTUS?</p> <p>Voit esittää toiveesi, mutta me syyttäjän kanssa päätämme asian etenemisestä!</p> 	<p>JÄIKÖ JOKU ASIA MIETITYTTÄMÄÄN?</p> <p>Sovitteluohjaajan tavoitat:</p> <p>Älä epäröi ottaa yhteyttä!</p>
<p>Asianomistaja päättää, vaatiiko epäillylle rangaistusta sovittelun lisäksi.</p>	<p>Ei rangaistusta; poliisi lopettaa asian käsittelyn.</p> <p>Rangaistus; poliisi vie asiaa eteenpäin.</p>	<p>Vaikka asianomistaja ei haluaisi rangaistusta epäillylle, poliisi jatkaa asian käsittelyä.</p>	<p>Lisää infoa: https://sovittelu.fi/kymisaimaal</p>

Kuva 20: Valmis sarjakuva

4.1 Johtopäätökset ja pohdinta

Olemme onnistuneet opinnäytetyömme tavoitteessa, joka oli luoda selkeä sarjakuva sovitteluinformatiosta alaikäisille. Tietoperustassamme kerroimme, kuinka de Rooy'n sarjakuvatyö-sopimus oli luotu asiakastarpeiden perusteella, koska työntekijät eivät joko osanneet lukea tai pystyneet sisäistämään tarpeeksi hyvin lukemaansa sisältöä. Sarjakuvasopimus lisäsi

visuaalisuudellaan työntekijöiden tietoutta työsuhteasioistaan. Myös opinnäytetyömme tulos on luotu asiakastarpeiden perusteella, sillä alaikäisten ymmärrys sovitteluprosessista ja siihen liittyvistä vaikeista termeistä todettiin haastavaksi tuplatimantti-prosessimallin määritä-vaiheessa. Pitkäsalon ja Ketolan (2020) mukaan visualisointi auttaa asiakasta osallistumaan oman asiansa käsittelyyn sekä ymmärtämään omat oikeutensa ja velvollisuutensa. Sarjakuvamme auttaa lisäämään alaikäisten tietoutta sovitteluprosessista, jotta he tietävät mihin ovat sitoutumassa ja voivat näin antaa vapaan suostumuksensa sovitteluprosessin käynnistämiseen. Myös sarjakuvan visuaalisuus tukee kaikenlaisia oppijoita iästä ja lähtökohdista riippumatta.

Sarjakuva on lisätty Kymi-Saimaan sovittelutoimiston nettisivuille ja sitä hyödynnetään sovittelutoimistossa alaikäisten sovittelutapauksissa. Koska sarjakuva on nettisivuilla vapaasti luettavissa, siitä hyötyvät monet muutkin sovitteluinformaatiota kaipaavat henkilöt. Tulevaisuudessa on mahdollista, että muutkin sovittelutoimistot Suomessa ottaisivat sarjakuvamme käyttöön. Voisi siis sanoa, että opinnäytetyömme tuloksen käytettävyys on hyvä.

Palvelumuotoilun tuplatimantti-prosessimalli tuki kehitystyötämme ja etenemällä kyseisen prosessimallin mukaisesti, työme kehitys oli sujuvaa sekä selkeämpää. Kehitystyön vaiheistaminen auttoi havaitsemaan tärkeitä asioita työme etenemisen kannalta ja prosessimallin eri vaiheissa saatoimme keskittyä asioihin syvemmin ja antaa työstämälle vaiheellemme täyden huomiomme.

Työn kannalta olisi ollut varmasti täydentävää tehdä sarjakuvastamme useampi prototyyppi ja testata niitä vaiheittain testiryhmillämme. Tähän ei valitettavasti aikataulumme taipunut, joten testaus tehtiin yhdellä prototyypillä ja valmis sarjakuva tuotettiin yhden testikierroksen perusteella. Ensimmäisen testiryhmämme sovittelun ammattihenkilöstö oli Kymi-Saimaan sovittelutoimistosta. Mietimme, että olisiko tulosten luotettavuutta lisännyt testiryhmän kokoaminen muista sovittelutoimistoista. Positiivista oli kuitenkin se, että meillä oli neljä erilaista testiryhmää, joilta kaikilta saimme erittäin varteenotettavaa palautetta, joka oli kriittisessä roolissa valmiin sarjakuvan luomisessa.

Pohdimme myös sitä, olisiko testiryhmien henkilöiden tarkempi esittely esimerkiksi nimien tai työuran kertominen tuonut lisää luotettavuutta prototyypimme testaukseen. Nyt esitimme testiryhmät vain päällisin puolin. Yksi testiryhmistämme koostui alaikäistä. Heidän tarkempi esittelynsä ei todennäköisesti olisi tuonut lisää luotettavuutta nuoren ikänsä vuoksi. Nykyisellä toteutuksella koemme, että testiryhmien havainnot ovat enemmän pääroolissa kuin henkilöt, jotka ne ovat meille antaneet. Testiryhmien palaute oli erittäin arvokasta sarjakuvan jatkotyöstämisen kannalta.

4.2 Jatkokehittämisaiheet

Tulevaisuuden kannalta jatkokehittämistä voidaan toteuttaa Kymi-Saimaan sovittelutoimistossa esimerkiksi yhteiskehittämällä eli osallistetaan sovittelutoimiston henkilöstöä ja sidosryhmiä yhteiseen kehitystyöhön. Jatkokehittäminen on mahdollista myös keräämällä jatkuvaa palautetta sarjakuvan käyttäjiltä. Palautetta voisi kerätä esimerkiksi nettisivuille liitettävän palautelomakkeen kautta tai kysyä sitä alaikäisten sovitteluprosessin aikana.

Sarjakuvasta on myös mahdollista tehdä äänellinen versio, jossa sarjakuvan tarina on luettu ääneen. Tämä lisäisi sarjakuvan ja siinä olevan informaation saavutettavuutta merkittävästi. Ajan kuluessa on erittäin mahdollista, että sovittelua ohjaava laki tai itse sovitteluprosessi muuttuu. Tällöin sarjakuva päivitetään uutta tilannetta vastaavaksi.

Lähteet

- Aalto, J., Linna, J. & Niinikoski S. 2019. Muotoilimme oikeutta - Oikeudellisen erityisosaamisen ja oikeusmuotoilun ensimmäinen. Laurea-julkaisut. Laurea ammattikorkeakoulu. Viitattu 1.2.2024. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/267429/Laurea%20Julkaisut%20128.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Canadian Resource Centre for Victims of Crime. 2022. Restorative Justice in Canada: What victims should know. Viitattu 3.12.2023 https://crcvc.ca/wp-content/uploads/2021/09/Restorative-Justice_DISCLAIMER_Revised-July-2022_FINAL.pdf
- Council of Europe. Committee of Ministries. Recommendation CM/Rec (2018)8 of the Committee of Ministers to member States concerning restorative justice in criminal matters. Viitattu 1.2.2024. <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2018/10/Recommendation-CM-Rec-2018-of-the-Committee-of-Ministers-to-member-States-concerning-restorative-justice-in-criminal-matters-.pdf>
- Elonheimo, H. 2004. Restoratiivinen oikeus ja suomalainen sovittelu. Oikeus 2004 (33). Viitattu 5.12.2023. <https://www-edilex-fi.nelli.laurea.fi/oikeus/36720003.pdf>
- Elonheimo, H. 2010. Nuorisorikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. Väitöskirja. Turun yliopisto. Viitattu 3.2.2024. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/59505/AnnalesC299Elonheimo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Elonheimo, H. 2020. Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelun siirtäminen oikeusministeriön hallinnonalalle. Viitattu 3.2.2024. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140533/URN_ISBN_978-952-343-551-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Ervasti, K. & Attias, M. 2022. Sovittelu ja sen kehitys suomalaisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Ervasti, K. & Attias, M. (toim.) Sovittelu ja sen sovellukset. Helsinki: Edita, 311-323.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU. Viitattu 1.2.2024. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012L0029&qid=1713605982192>
- European e-Justice Portal 2024a. Mediation in EU countries. Viitattu 1.2.2024. https://e-justice.europa.eu/64/EN/mediation_in_eu_countries
- European e-Justice Portal 2024b. Austria. Viitattu 1.2.2024. https://e-justice.europa.eu/64/FI/mediation_in_eu_countries?AUSTRIA&member=1

European e-Justice Portal 2024c. Spain. Viitattu 1.2.2024. https://e-justice.europa.eu/64/FI/mediation_in_eu_countries?SPAIN&member=1

European e-Justice Portal 2024d. Sweden. Viitattu 1.2.2024. https://e-justice.europa.eu/64/FI/mediation_in_eu_countries?SWEDEN&member=1

The European Forum for Restorative Justice. 2023. Our Mission. Viitattu: 10.12.2023. <https://www.euforumrj.org/en/our-mission>

Flinck, A. 2013. Rakennamme sovintoa. Opas rikosten ja riitojen sovitteluun. Tampere: Juvenes Print - Suomen yliopistopaino Oy 2013.

Forsberg, S. Koivisto, M. Säynäjäkangas, J. 2019. Palvelumuotoilun bisneskirja. E-kirja. Helsinki: Alma Talent. Viitattu 10.2.2024. [https://bisneskirjasto-almatalent-fi.nelli.laurea.fi/teos/JAHBFXDTEB#kohta:\(\(20\)Palvelumuotoilun\(\(20\)bisneskirja/piste:tnZ](https://bisneskirjasto-almatalent-fi.nelli.laurea.fi/teos/JAHBFXDTEB#kohta:((20)Palvelumuotoilun((20)bisneskirja/piste:tnZ)

Gellin, M., Jokinen, H. & Slögs, P. 2022. Sovittelu osana restoratiivista oikeutta. Teoksessa Ervasti, K. & Attias, M. (toim.) Sovittelu ja sen sovellukset. Helsinki: Edita, 23-38.

Hagan, M. 2020. Legal Design as a Thing: A Theory of Change and a Set of Methods to Craft a Human-Centered Legal System. Design issues, 36(3). Viitattu 1.2.2024. https://doi.org/10.1162/desi_a_00600

Hallintolaki 434/2003.

HE 93/2005 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosasioiden sovittelusta. Viitattu 15.1.2024. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_93+2005.pdf

livari, J. 2010. Oikeutta oikeuden varjossa. Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus. Viitattu: 20.3.2024. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80120/35c0e944-54ee-45b2-9c51-9e3f732ecd88.pdf?sequence=1>

Innanen, P. 2018. Palvelumuotoiluprosessin vaiheet. Viitattu 17.2.2024. <https://www.palvelumuotoilupalo.fi/blogi/palvelumuotoilun-prosessin-vaiheet/>

Jackson, D., Kim, M. & Sievert, J. R. 2020. The Rapid Embrace of Legal Design and the Use of Co-Design to Avoid Enshrining Systemic Bias. Design issues, 36(3). Viitattu 1.2.2024. https://doi.org/10.1162/desi_a_00601

Jauhiainen, A. & Jokinen, H. 2022. Rikosten ja eräiden riita-asioiden sovittelu. Teoksessa Ervasti, K. & Attias, M. (toim.) Sovittelu ja sen sovellukset. Helsinki: Edita, 145-161.

Jokela, A. 2018. Rikosprosessioikeus. 5. painos. Helsinki: Alma Talent.

Joudo Larsen, J. 2020. Restorative justice in the Australian criminal justice system. Research and Public Policy Series. Australian Institute of Criminology. Viitattu 1.12.2023.

<https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/rpp127.pdf>

Kauppinen, J. 2022. Käsikirja lasten ja nuorten sovitteluihin. Aseman Lapset ry.

Keskusrikospoliisi 2022. Nuorten väkivaltarikollisuuden määrä ja piirteet poliisin tietoon tulleen rikollisuuden valossa. Viitattu 20.4.2024. <https://poliisi.fi/documents/25235045/0/raportti-nuorten-vakivaltarikollisuus-poliisi.pdf/5707ff63-fce5-b1a3-83ed-6ae62808adfa?t=1646715994222>

<https://poliisi.fi/documents/25235045/0/raportti-nuorten-vakivaltarikollisuus-poliisi.pdf/5707ff63-fce5-b1a3-83ed-6ae62808adfa?t=1646715994222>

Kinnunen, A. 2022. Restoratiivisen oikeuden teorian lähtökohtana tasapaino. Haaste 4/2022.

Viitattu 16.3.2024. <https://rikoksentorjunta.fi/-/haaste-4-22-restoratiivisen-oikeuden-teoria>

Koponen, J., Hilden, J. & Vapaasalo, T. 2016. Tieto näkyväksi: informaatiomuotoilun perusteet. Helsinki: Aalto-yliopisto.

Kostiainen, R. 2012. Restoraatio tarpeen myös vakavissa tapauksissa. Haaste 3/2012. Oikeus-

ministeriö. Viitattu 7.12.2023. [https://rikoksentorjunta.fi/docu-](https://rikoksentorjunta.fi/documents/5235988/56402368/2012-3_Haaste.pdf/34d2eace-0439-aef6-fe1d-bf262c47fe45/2012-3_Haaste.pdf?t=1617025975163)

[ments/5235988/56402368/2012-3_Haaste.pdf/34d2eace-0439-aef6-fe1d-bf262c47fe45/2012-3_Haaste.pdf?t=1617025975163](https://rikoksentorjunta.fi/documents/5235988/56402368/2012-3_Haaste.pdf/34d2eace-0439-aef6-fe1d-bf262c47fe45/2012-3_Haaste.pdf?t=1617025975163)

Kuusniemi, M. 2022. Rikosasioiden sovitteluprosessien kehittäminen palvelumuotoilun keinoin.

Taiteen maisterin opinnäytetyö. Aalto-yliopisto. Viitattu 11.3.2024 [https://aalto-](https://aalto-doc.aalto.fi/server/api/core/bitstreams/4fe5505c-79f4-4088-9926-b8e9b460c55f/content)

[doc.aalto.fi/server/api/core/bitstreams/4fe5505c-79f4-4088-9926-b8e9b460c55f/content](https://aalto-doc.aalto.fi/server/api/core/bitstreams/4fe5505c-79f4-4088-9926-b8e9b460c55f/content)

Laki holhoustoimesta 442/1999.

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1015/2005.

Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 370/2007.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Laurea-ammattikorkeakoulu. 2022. Oikeudellinen erityisosaaminen ja oikeusmuotoilu. Ope-

tussuunnitelma. Viitattu 1.2.2024. [https://www.laurea.fi/contentas-](https://www.laurea.fi/contentassets/ecf4d896a2d743e4ac2c0d6e1843d5b3/omoe-2022-opetussuunnitelma_a4.pdf)

[sets/ecf4d896a2d743e4ac2c0d6e1843d5b3/omoe-2022-opetussuunnitelma_a4.pdf](https://www.laurea.fi/contentassets/ecf4d896a2d743e4ac2c0d6e1843d5b3/omoe-2022-opetussuunnitelma_a4.pdf)

Ojanne, J. 2017. Katsaus suomalaisen rikos- ja riita-asioiden sovittelun historiaan, Kokeilu-

hankkeista lakisääteiseksi toiminnaksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 21.12.2023.

[https://thl.fi/documents/10531/2388936/Katsaus+suomalaisey+rikos-+ja+riita-asioiden+sovit-](https://thl.fi/documents/10531/2388936/Katsaus+suomalaisey+rikos-+ja+riita-asioiden+sovit-telun+historiaan_FINAL_2.5.2017.pdf/bdcde310-6e99-453f-ba47-08075df0786c)

[telun+historiaan_FINAL_2.5.2017.pdf/bdcde310-6e99-453f-ba47-08075df0786c](https://thl.fi/documents/10531/2388936/Katsaus+suomalaisey+rikos-+ja+riita-asioiden+sovit-telun+historiaan_FINAL_2.5.2017.pdf/bdcde310-6e99-453f-ba47-08075df0786c)

Pakkokeinolaki 806/2011.

Peltonen, L., Haavisto, V., Heinonen, H. & Elonheimo, H. 2022. Suomalaisen sovittelun tila ja mahdollisuudet. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:30. Viitattu 21.3.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163962/VNTEAS_2022_30.pdf?sequence=7&isAllowed=y

Pitkäsalo, E. 2020. Työsopimus kuvina - oikeudellisen asiakirjan saavutettavuus. Informaatio-tekniikan ja viestinnän tiedekunta. Tampereen yliopisto. Viitattu 16.12.2023. https://vakki.net/wp-content/uploads/2021/01/VAKKI2020_Pitkasalo_pdf_korjattu-.pdf

Pitkäsalo, E. & Ketola, A. 2020. Kielellistä saavutettavuutta sarjakuvan keinoin. Kieli, koulutus ja yhteiskunta, 11(6). Viitattu 16.12.2023. <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2020/kielellista-saavutettavuutta-sarjakuvan-keinoin>

Rikoslaki 39/1889.

Suomen perustuslaki 731/1999.

Suomen YK-liitto. Lasten oikeudet. Viitattu 21.12.2023. <https://www.ykliitto.fi/yk-teenmat/ihmisoikeudet/lasten-oikeudet>

Syyttäjälaitos 2024a. Rikosasian käsittely. Viitattu 1.2.2024. <https://syyttajalaitos.fi/rikosasian-kasittely>

Syyttäjälaitos 2024b. Esitutkinta. Viitattu 1.2.2024. <https://syyttajalaitos.fi/esitutkinta>

Syyttäjälaitos 2024c. Syyteharkinta. Viitattu 1.2.2024. <https://syyttajalaitos.fi/syyteharkinta>

Syyttäjälaitos 2024d. Rikoksen uhri. Viitattu 1.2.2024. <https://syyttajalaitos.fi/rikoksen-uhri>

THL 2023a. Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2022. Sovitteluun ohjattujen asioiden määrä kasvoi hieman. Tilastoraportti 63/2023. Viitattu 15.4.2024. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/147785/THL_Sovittelun%20tilastoraportti_2022.pdf?sequence=5&isAllowed=y

THL 2023b. Sovittelu on mahdollisuus - rakennetaan sovintoa. Asiakasesite.

Tossavainen, P. 2017. Mitä hyötyä on palvelumuotoilusta? Laurea julkaisut 89. Laurea ammattikorkeakoulu. Viitattu 25.2.2024. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141708/Laurea%20julkaisut%2089.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

Turkka, H. & Saarholm, J. 2022. Nuorisorikosten sovittelu. Teoksessa Ervasti, K. & Attias, M. (toim.) Sovittelu ja sen sovellukset. Helsinki: Edita, 181-197.

Tuulaniemi, J. 2011. Palvelumuotoilu. Viitattu 17.2.2024. <https://bisneskirjasto-almatalent-fi.nelli.laurea.fi/teos/BABBGXETEB#/kohta:Palvelumuotoilu/piste:tUp>

Vahingonkorvauslaki 412/1974.

Valtioneuvosto 2019. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi - sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta 2019. Valtioneuvoston julkaisuja - 2019:31. Viitattu 15.3.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Valtioneuvosto 2023. Sovittelun tilanne ja kehittämistarpeet oikeusministeriön hallinnonalalla. Sovittelutoimintaa edistävän työryhmän suositukset 2023. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja - 2023:18. Viitattu 15.3.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164965/OM_2023_18_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Vilka, H. 2021. Näin onnistunut opinnäytetyössä - Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. PS-kustannus. Viitattu 18.3.2024. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523701236>

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. Viitattu 12.3.2024. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2#idm46651394441808

Julkaisemattomat lähteet

Kymi-Saimaan sovittelutoimisto. 2023. Koulutusmateriaali. Mikkeli.

Toimintakertomus 2023. Kymi-Saimaan sovittelutoimisto. Mikkeli.

Kuvat

Kuva 1: Rikosoikeuden ja restoratiivisen oikeuden erot Howard Zehrin mukaan (Gellin, Jokinen & Slögs 2022, 25)	11
Kuva 2: Sovittelumenettelyt (Peltonen ym. 2022, 22.)	15
Kuva 3: Rikosprosessi mukailtuna syyttäjälaitoksen rikosprosessin prosessikuvauksesta (Syyttäjälaitos 2024a)	21
Kuva 4: Sovitteluprosessin vaiheet	25
Kuva 5: Rikosprosessin ja sovitteluprosessin rinnakkaisuus (Kymi-Saimaan sovittelutoimisto)	27
Kuva 6: Nuorten sovitteluprosessi (Kymi-Saimaan sovittelutoimisto)	31
Kuva 7: Tiedon omaksuminen eri aistien avulla (Mukailtu Koponen ym. 2016, 17)	34
Kuva 8: Palvelumuotoilun prosessimalli tuplatimantti (The double diamond). (Innanen 2018)	37

Kuva 9: Mindmap asiakaskokemukseen liittyvistä haasteista sovittelussa Kuusniemen opinnäytetyön pohjalta	40
Kuva 10: Henkilökortti sarjakuvan toisesta päähenkilöstä.....	42
Kuva 11: Analysoitu THL:n esite sovittelusta sivu 1 (THL 2023b)	44
Kuva 12: Analysoitu THL:n esite sovittelusta sivu 2 (THL 2023b)	44
Kuva 13: Sarjakuvan käsikirjoitus	46
Kuva 14: Prototyyppi sarjakuvasta	50
Kuva 15: Prototyypin testiryhmät	50
Kuva 16: Prototyypin ja valmiin sarjakuvan ensimmäinen ruutu	53
Kuva 17: Tarinan selkeyttämistä	54
Kuva 18: Kielen ja puhekuilien selkeyttäminen	55
Kuva 19: Ruutujen otsikoiden ja sisällön tiivistäminen	56
Kuva 20: Valmis sarjakuva.....	58